

SÉD 34.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

VII. évfolyam, 2021. 5. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2021. 5. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Vondervisztné Kapor Ágnes

Korrektor:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

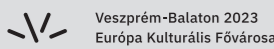
Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

és a Veszprém-Balaton 2023

Európa Kulturális Fővárosa program

támogatásából

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

<https://epa.oszk.hu/03500/03506>

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István *középiskolai tanár*

Bartuc Gabriella *színkritikus, újságíró*

Bence Erika *egyetemi tanár*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai tanár*

Füzi Péter *doktorandusz, szerkesztő*

Géczy János *író, képzőművész*

Hancz Karolina *ügyvezetői asszisztens*

Hud Janka *pedagógus*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kovács Gáborján *művelődéstörténész*

Ladányi Ibolya *középiskolai tanár*

Ladányi István *irodalmár, egyetemi docens*

László Péter *történész*

Lovizer Lilla *latin–magyar–történelem szakos középiskolai tanár*

Lukács Elek *zenetanár, karnagy*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos, zenekutató*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Müller Róbert *ny. múzeumigazgató, az MTA doktora*

Nyakas Krisztián *zenész*

Palágyi Sylvia *régész*

Révész Erika *újságíró*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Somfai Balázs *ny. levéltáros*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai magyartanár, művészettörténész*

3 Palágyi Sylvia

Aprónál is apróbb

4 M. Tóth Antal

Meditálás az emberről, az égi és a földi életről

Petrarca daloskönyve (14–17. század). Recercare Régizenei

Műhely. Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita romtemplom.

2021. július 20.

4 Lukács Elek

A keresztfa tövében

Az Orlando Énekegyüttes és a Budapest Bach Consort koncertje.

Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita romtemplom, 2021. július 24.

5 Kovács Gáborján

Danny Bain és Ágoston Béla mesekoncertje

XXVIII. Kabóciádé Családi fesztivál. 2021. július 31.

6 Lovizer Lilla

„G-dűrban zúgják a fákon a kabócák, hogy láss csodát, láss ezer csodát”

XXVIII. Kabóciádé Családi fesztivál. Veszprémvölgy, Kolostorok és

kertek rendezvénytér. 2021. július 30. – augusztus 1.

6 Kovács Gáborján

Mátyás király szárnyai

A MárkusZínház előadása. XXVIII. Kabóciádé Családi Fesztivál.

2021. július 30.

7 Kovács Gáborján

LGT-zenevonat

Zenevonat – Superkoncert az LGT sztárjaival. VeszprémFest,

História Kert, 2021. augusztus 17.

A borítón *Bartók és Ady* –

a Forte Társulat előadása.

Közreműködött a Mendelssohn

Kamarazenekar

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
  - Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.,
    - Hangvilla Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
  - Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
    - Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, Erzsébet sétány 1.
  - Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
    - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
  - Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táboraállítás park 1.,
    - Szaléziánium – Érsekségi Turisztikai Központ Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros hónap első hetében jelenik meg. Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 8 Kovács Attila
Dalfolyam
ZongOpera. VeszprémFest, História Kert, 2021. augusztus 17.
- 9 Nyakas Krisztián
Mintamókusok és Pacsirták
Jazz+Az-koncert. VeszprémFest, História Kert, 2021. augusztus 18.
- 10 Ladányi Ibolya
Séd-parti kávéház
Cziffra Café. VeszprémFest, Jezsuita templomkert, 2021. augusztus 19.
- 11 Hancz Karolina
Akiket öt hangra írt a sors
Negyedszáz! Jubileumi koncert. A Cotton Club Singers a VeszprémFest nagyszínpadán, História Kert, 2021. augusztus 21.
- 12 Rostetterné Nagy Rita
Paganini+
A VeszprémFest Classic-Cziffra 100 koncertje. Jezsuita templomkert, 2021. augusztus 18.
- 13 Lovizer Lilla
„És monda nekik: A kinek van füle a hallásra, hallja”
Embörének. Írások Sarusi Mihály Magyar Krisztus című, 35 éve megjelent aradi-csanádi családregegyéről
- 13 Müller Róbert
Villagazdaságok a Balaton-felvidéken
Palágyi Sylvia – Kirchhof Anita: Balatonfüred római kori települései és falfestményei. Balatonfüred, 2021. 249 oldal
- 14 Somfai Balázs
A folyóiratnak élnie, gyarapodnia kell
- 14 Révész Erika
V8 Zentán
V8. Thurzó Lajos Művelődési-Oktatási Központ / Zentai Városi Múzeum, Zenta, 2021. augusztus 5–31.
- 15 Füzi Péter
Egy kiállítás rétegei
Géczi János: 8 km – Fűzfő–Almádi dekollázsok. Kecskemét, Kápolna Galéria. 2021. augusztus 25. – szeptember 10.
- 15 László Péter
Újragondolni
Leicht / Keil / Ék: Egy nemzetközi művész arcai. Kácsor Adrienn művészettörténész előadása. Laczkó Dezső Múzeum, 2021. szeptember 9.
- 16 Molnár Erzsébet
„Lélek vagyok, élni szeretnék”
Tóth Péter Lóránt pódiumműsora. Agóra, 2021. szeptember 7.
- 16 Hud Janka
Nyárázó, őszüdvözlő akkordok
Utcazene. 2021. augusztus 25–28.
- 17 Bence Erika
Rádió – Költészet – Trianon
Ex-Symposion 105., 106., 107.
- 19 Kovács Attila
Bartók és Ady nyomán
Bartók és Ady – a Forte Társulat előadása. Közreműködött a Mendelssohn Kamarazenekar. Auer Fesztivál, Hangvilla, 2021. augusztus 3.
- 22 M. Tóth Antal
Megfogtam egy szünyogot
Amikor a hangszerek is táncolnak. Auer Fesztivál, nyitókoncert, Hangvilla, 2021. augusztus 3.
- 23 Lukács Elek
Az Auer Trió koncertje
Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István terem, 2021. augusztus 4.
- 24 M. Tóth Antal
A tehetség kötelez
A Korossy Kwartett koncertje. Auer Fesztivál, Megyeháza, Szent István terem, 2021. augusztus 5.
- 25 Kovács Attila
Korszerű megújulás
Modern renaissance. Auer Fesztivál, Hangvilla, 2021. augusztus 5.
- 26 Rostetterné Nagy Rita
Baráti Kristóf – Würtz Klára szonátaestje
Az Auer Fesztivál 6. koncertje. Hangvilla, 2021. augusztus 7.
- 27 Rostetter Szilveszter
A klasszikus zene végnapjai
Mozart nyaral. Gilles Apap és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye az Auer Fesztiválon. Hangvilla, 2021. augusztus 7.
- 28 Bartuc Gabriella
Újcirkusz és más abszurdítások
XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál – Pay attention! – Nyitás a szélesebb közönségrétegek felé
- 30 Géczi János
A táncos Gáspár Gábor
Gáspár Gábor A fiúk a lányokkal táncolnak reggelig című kiállítása. Hangvilla, előcsarnok, 1. és 2. emelet, 2021. augusztus 31. – szeptember 6.
- 30 Hud Janka
Életvillanások
*XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál, Várkert Bazár
Produkción: A Grecsó fivérek estje, Többet magunkról.
Expresszó, 2021. szeptember 4.*
- 31 Vondervisztne Kapor Ágnes
Egyedül
*Tofu P. Potter – Tánc, koreográfia: Fehér Ferenc.
Szakmai konzultáns: Simon Judit. A Tánc Fesztiválja,
Hangvilla, 2021. szeptember 2.*
- 32 Hud Janka
Egy-Más
*XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál. Willany Leó Improvizációs Táncszínház: Az önmagunkkal való sakkozás kockázata.
Hangvilla, 2021. szeptember 4.*
- 33 Fürj Katalin
Hogy érvényes legyen
XXIII. Országos és Nemzetközi Összművészeti Találkozó. Pannon Várszínház, 2021. augusztus 31. – szeptember 5.
- 36 Ladányi István
Várakozva
*Metamorfózis. Kádár Tibor kiállítása. Kurátor: Dohnál Szonja.
Művészetek Háza – Dubniczay-palota, Várgaléria.
2021. szeptember 22. – 2021. október 31.*
- 38 Asztalos István
„Legyünk büszkéek rá, hogy színészek vagyunk”
Szigligeti Ede: Liliomfi. Pannon Várszínház. Rendező: Szelle Dávid. 2021. szeptember 18.
- 40 Tandori Dezső levele Géczi Jánoshoz

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

A gyöngyszemekkel nem versenyezhetnek, de a régészeti feltárásoknak valóban a legapróbb leletei közé tartoznak a különböző fémveretek, közöttük például a balácai halomsír kutyanyakörvének és -pórázának szegecsei. A veszprémi múzeumban őrzött leletek (összesen 30 darab) leltári száma: 92.5.1-29.

Aprónál is apróbb

Összefon
 et a Nemesvámos-Veszprémféjéi határában egykor elter-
 terterre fűházik Veszprémet, mégis, 1964-ől kezdve jelle-
 jellező, majd helyettesítő vonatkozást elhelyezkedet. A mű-
 sítési leltározás elhelyeztetése a mai napig sem született a

1964. november 6-
 a Nemesvámos-Veszprémféjéi határában egykor elter-
 terterre fűházik Veszprémet, mégis, 1964-ől kezdve jelle-
 jellező, majd helyettesítő vonatkozást elhelyezkedet. A mű-
 sítési leltározás elhelyeztetése a mai napig sem született a

Séd, 2020. 6. sz., 23. old.

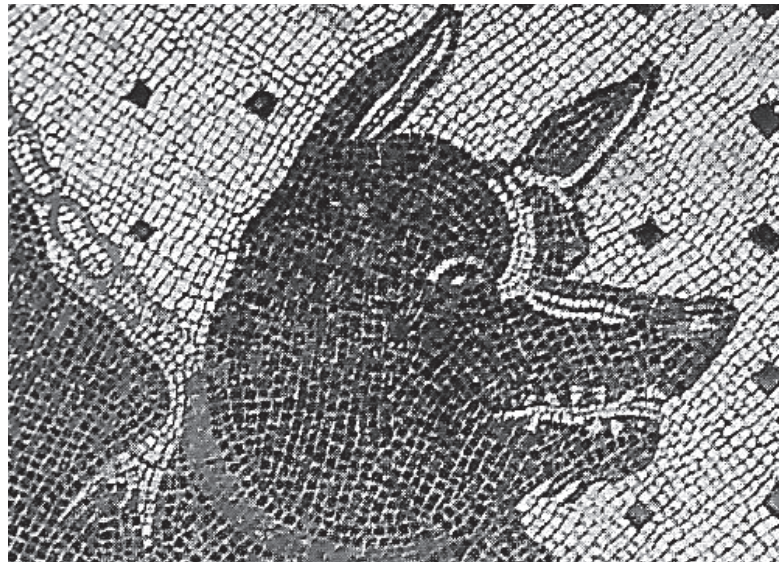
Római üvegedé
 a múzeum gyűj

Az üveg tetőzetű áru! Míg hozzá van a szék (már a fém-
 áruval is) többé-kevésbé való, ha nem kell volna törökök-
 csak lenne, abban viszont erősen kétségbeesztünk!

A múzeum korszakok a veszprémi múzeumban
 a római üvegedé a múzeum gyűj

Séd, 2020. 4. sz., 2. old.

A balácai római kori villagazdaságtól északra eső, földhalommal borított monumentális temetkezőhelyet a 18. században Sisak-hegynek, majd Türken higelnek, Likasnak nevezték, és Likas-dombnak ismerjük ma is. Az első kettőre magyarázatul szolgál a Nemesvámoson az 1980-as években még élő néphagyomány, amely szerint ugyanis a nagyméretű földhalomot egy török vezér számára sapkában (sisakban) hordták fel. Az utolsó kettő magyarázata pedig nem lehet más, mint hogy évszázadokon keresztül bele-beleturkáltak a halomba, s eszerint ott nem találtak semmit, legfeljebb csak a sírépítmény maradványait, a beszakadt boltozat „likait”. A Likas-domb 1985–1987 közötti feltárása azután fényt derített a fentiekre. Szó sem volt törökökről, sőt vezérről sem, viszont az igaz, hogy egy jelentős, római korban itt élt

Mozaikrészlet a pompeji Tragikus költő házából
 (Guzzo, P. G. – Foglia, A. e P.: Pompei. Napoli, 1998 nyomán)

család számára készítették nyugvóhelyül a grandiózus mauzóleumot, és az is igaz, hogy nagyon-nagyon átkutatták, megbolygatták, kirabolták. Nagyon „likas”, nagyon hiányos volt! Hiányoztak a temetkezési urnák, a mellékletek, visszabontották a sírkamrát és a boltozott folyosót, a körítőfalat. Sztéverték a körítőfal lábazatán felállított síroktárokat, s legnagyobb részüket valószínűleg elszállították a környező települések építkezéseihez. Az egykori földfelszínbe ásott, feltöltött gödrökhöz azonban nem fértek hozzá. Így maradt meg a – valószínűleg korábbi temetkezésekhez tartozó – két állattemetkezés is. A nagyobbik gödörben egy felszerszámozott lovat, a kisebbikben pedig, nyakörvével, pórázával együtt, egy kutyát égettek el, majd a máglya elhamvadása után a gödröket betemették.

A kutya csontmaradványai között feltárt szegecsek két típust képviseltek. Az 1,55-1,65 cm átmérőjű, 17 darab kisebb veretet a szélekkel párhuzamosan futó horony díszítette, míg a második, 1,2-1,9 cm átmérőjű, 13 darabból álló csoport példányainak felülete díszítetlen volt. Valamennyi veret vékony bronzlemezről készült, széleit visszahajtották, felületét, hogy ezüsthöz hasonlóan csillogjon, ónozták. Mindegyiket bőrszíjra erősítették, a szíjak hátsó oldalán apró ellenlemezzel rögzítették.

A római korban tartott kutyáknak volt nyakörve. Ezekbe kapsolták a láncokat, amelyekkel egyrészt féken tartották a kutyákat, másrészt korlátozták mozgásterüket, miként a hozzájuk közelítő embereket is. Ha hihetünk az ábrázolásoknak, ezek a kutyák nem lehettek különösebben kezes állatok. Igaz, a cave canem (óvakodj a kutyától) típusú ábrázolások éppen az illetéktelen egyének behatolása ellen szándékoztak védeni a házat és annak lakóit. Petroniust olvasva, ez úgy látszik, elég is lehetett. A belépőt, ahogy idézzük is, valódi sokkhatás érte:

„...egyszer csak hanyatt vágódtam, és majdnem kitortem a bokámat. Ahogy beléptünk ugyanis, mindjárt balra, a portásfülkétől nem messzire, egy láncre kötött kutyaoiás tűnt szemünkbe, mely a falra volt ráfestve, s fölötte otromba betűkkel ez a felírás állt: VIGYÁZZ A KUTYA HARAPÓS” (Petronius: *Satyricon* XXIX. Fordította: Horváth István Károly).

Hogy volt-e valódi kutya is a házban, vagy elrettentésül valóban ennyi is elég lett volna, nem tudjuk.

A Pompejiben feltárt mozaikokon a bőr nyakörveket vörös-barna színű kövekből rakták ki. Fehérek voltak a nyakörv kerek vagy négyszögletes veretei. Néha, mint például a Tragikus költő házában mozaikján színes kövekkel (ékkövekkel?) díszítették a szíjat. A balácai szegecsek mára már lekopott, ónozott felülete hasonló hatású lehetett a mozaikokon látható fehér veretes nyakörvekhez.

A balácai, részben elhamvadt állattemetkezés csontmaradványaiból az archeozoológiai vizsgálatok csak egyetlen kutyára következtek. Akármekkora is lehetett az állat, a 30 darab veret nem férhetett rá egy nyakörvre, így nem maradt más hátra, mint feltételeznünk kellett egy ugyancsak veretekkel kirakott póráz is, annak ellenére, hogy antik párhuzamokat erre a megoldásra nem találtunk eddig. A nyakörv-lánc páros ábrázolásához képest egyébként is nagyon ritka a nyakörv-póráz együttese a római kori anyagban.

1996-ban a veszprémi múzeumban kiállítást szenteltünk a római kori halomsíroknak, kocsi- és lótemetkezéseknek *Párhuzamok és különbözőségek* címmel. Az ásatási megfigyelésekkel alátámasztott rajzos rekonstrukciókat megpróbáltuk részben „élővé” tenni, ezért a kiállításon (a múzeum restaurátorait és kiállítás rendezőinek munkáját dicsérő) valódi méreteket megjelenítő lószerszám-rekonstrukciók is helyet kaptak, így a balácai hátsólovat imitáló, nikecellból kifaragott hátsó, valamint a nyakörvet viselő kutya is. Ez alkalommal a pórázról eltekintettünk, viszont a kutya nyakörvére felerősítettük a veretek nagy részét. Lám, az apró leletek így illeszkednek az egészhez!

Palágyi Sylvia

Az 1996-os kiállítás részlete (Fotó: Nagyvári Ildikó)

Felhasznált irodalom:
 K. Palágyi S.: *A balácai római kori halomsír kutatása*. Balácai Közlemények 4. 1996. 7–72.

Meditálás az emberről, az égi és a földi életről

Petrarca daloskönyve (14–17. század). Recercare Régizenei Műhely. Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita romtemplom. 2021. július 20.

A VII. Veszprémi Régizenei Napok harmadik eseménye némiképp más volt, mint a kilencestés koncertsorozat többi hangversenye. Az előadók műsorukat nem ismert zeneszerzők alkotásaiból állították össze, hanem Francesco Petrarca 14–17. században megzenésített versei közül válogattak.

Séd, 2021. 4. sz., 38. old.

Séd, 2021. 4. sz., 40. old.

Séd, 2021. 4. sz., 41. old.

Az 1300-as évek elejétől (trecento) a barokk korszak kezdetéig, a Palestrina (1525–1594), Monteverdi (1567–1643), Schütz (1585–1672) és kortársai munkásságig tartó mintegy 300 év zenéje a szükségesnél és indokoltnál kevésbé ismert a hangversenyre járó nagyközönség számára. Most méltó előadásban szólaltak meg a 14. század elejétől a 17. század végéig élt zeneszerzők alkotásai.

Az idej régizenei hangversenysorozat harmadik koncertjén a kompozíciókat a veszprémi Recercare Régizenei Műhely zenészei adták elő. Suda Magdolnát (ének), Kallai Nórát (szoprán és basszus viola da gamba), Reményi Árpádot (lant, teorba), Sipos Csabát (klaviorganum, ütők), Kovács Elődöt (narráció) és vendégművészként Kállay Katalint (reneszánsz furulyák) hallhattuk.

Műsorukat olyan zeneszerzők műveiből állították össze, akik a költő Daloskönyvének (*Canzoniere*) verseit zenésítették meg. Az előadott darabok komponistái térben, időben, a zenetörténeti korszakokhoz tartozás, előadói stílus szempontjából eltértek egymástól. Az itáliai Francesco Landini (1325–1397) a középkor végén, a 14. században működött. Az itáliai ars nova (új művészet) irányzat első képviselőjének, Jacopo da Bolognáknak (1340–1386) a mostani koncerten is előadott madrigálja az egyetlen ismert kortárs Petrarca-költemény-feldolgozás. Guillaume Dufay (1400–1474) a legjelentősebb francia kora reneszánsz zeneszerző, Josquin des Prez kortársa és barátja volt. Az olasz madrigál atyjának tartott, szintén francia Philippe Verdelot (1480/85–1540) életét Itáliában, Firenzében töltötte. A francia-flamand Jacques Arcadelt (1507–1568) már az érett reneszánsz kor komponistája, a madrigál első gáymestere volt,

Franciaországban és Itáliában egyaránt működött. A spanyol reneszánsz Alonso Mudarrát (1510–1580) a vihuela nevű pengetős hangszer legnagyobb mesterének tartották, aki először publikált gitárra írt zeneműveket. A spanyol Diego Ortiz (1510–1576) a nápolyi király muzsikusa, Jacopo Peri (1561–1633), az első ismert operakomponista a reneszánsz és a barokk közötti kor zeneszerzője, a Medici hercegi udvar zenésze volt. Az itáliai Sigismondo d'India (1582–1629) a késő reneszánsz és a kora barokk komponistája volt. Andrea Falconieri (1585/1586–1656) a nápolyi udvari zenekar mestereként és lantművészként vált híressé. A 11 bemutatott kompozíción kívül prózában is elhangoztak Petrarca-sonettek.

A remek koncert során azon medítáltam: miért fontos ma ez a zene nekünk? Milyen gondolatokat akar továbbítani 2021 nyarán a hat, a régi zene és a reneszánsz szellemiség iránt rajongó, a stílus anyanyelvi szinten beszélő kitűnő muzsikusi? A kulcs Francesco Petrarca (1304–1374) költészetében keresendő. A 14. század költőfejedelme, az első nagy humanista poeta két korszak határán élt. A középkor valóságos áhítata, a szigorú egyházi tiltások és kötöttségek kora, illetve a kora reneszánsz életérzés, az ember iránti tisztelet, a szabadságvágy, az emberi lélek gazdagsága, sokszínűsége, a természet csodáinak felfedezése egyaránt hatott művészetére.

A korszak embere számára a világi lét eseményei (a természet, a szülőföld, a szerelem, a bánat, az erény, a tudás, a küzdelem, a halál) felértékelődtek. Ez azonban nem járt együtt a transzcendens világtól való elfordulással. Egymás mellett jelent meg a valóságos és az eszményi, a profán és a szakrális, a testi és a szellemi, a földi és az égi.

Petrarca még nem volt 40 éves, amikor Rómában a kortársak poeta laureatusnak (koszorús költőnek) választották. Költészetét szokás az érzékenység művészetének tekinteni. Szellemtörténeti üzenete, öröme, félelme, reménye, rettegése, melankóliája, tétova útkeresése nekünk is szól. A Petrarca-sonettjei alapján született zeneművek ezért jelenthettek a mai hallgatóknak élő, rólunk szóló muzsikát.

M. Tóth Antal

Dietrich Buxtehude (1637–1707) a középbárok talán legkiemelkedőbb komponistája. Műveit azonban mintha el-elfelejtene a társadalom, nagy ritkán találkozhatunk a német mester darabjaival koncerteken.

A keresztfa tövében

Az Orlando Énekegyüttes és a Budapest Bach Consort koncertje. Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita romtemplom. 2021. július 24.

Beszélgettem már olyan zenetörténésszel, aki azt taglalta, hogy ha Johann Sebastian Bach (1685–1750) nem élt volna, akkor ma Buxtehudéra emlékeznénk úgy, mint Bachra. Műveire a németes precizitás és az olaszos dallamosság egyaránt jellemző. Szívhez szóló harmóniái néha már-már romantikus kezelésmódokat mutatnak.

A *Membra Jesu nostri* című héttételes kantátasorozat Buxtehude egyértelműen legkiemelkedőbb műve. Számos zseniális produkció érhető el a legnagyobb videomegosztó portálon, ajánlom meghallgatásra mindegyiket. A kompozíció műfaji meghatározására talán Pad Zoltán doktori értekezése¹ adja a legpontosabb választ: passió-meditáció.

Számos passiómegzenésítést ismerünk a zenetörténetből (gondoljunk csak Bach *Máté-* és *János-passiójára*, vagy akár Liszt *Via crucis*ára stb.), azonban egyik sem fogható Buxtehude művéhez. Szövege nem követi az evangélium történéseit, hanem elvont, pietisztikus imádságokat foglal zenei köntösbe. Szövegforrása az Ószövetség, illetve Leuveni Arnulf (1200 körül – 1250 körül) középkori költő imádságai. Utóbbi versek azok, amelyek a kompozíció lelki és tartalmi vázát adják. Minden vers a megfeszített Krisztus egy testrészehez való mély, megrendült ima: I. A lábaihoz; II. A térdeiehez; III. A kezeihez; IV. Az oldalához; V. A mellkasához; VI. A szívéhez; VII. Az arcához. A keresztfa mellől feltekintő ember lelki emelkedését Buxtehude zseniális zenei eszközökkel jeleníti meg.

A jelen írás apropóját adó koncerten a veszprémi Orlando Énekegyüttes, valamint a Budapest Bach Consort játszott. Az énekes szólisták Kalafszky Adriána (S1), Acsai Zita (S2), Balogh Eszter (A), Varga-Tóth Attila (T) és Borka Ákos (B) voltak. A muzsikuskok játékát Vikman Pál vezette. A fent röviden ismertetett *Membra Jesu nostri* című kompozíción kívül a művészek előadásában még három mű csendült fel, sorrendben: Heinrich Schütz (1585–1672) *O bone Jesu*, Dietrich Buxtehude: *Klaglied és Herr, wenn ich nur Dich hab*.

Igazán méltó és szép koncertélményben lehetett része a Jezsuita templomba kilátogató közönségnek. A Vikman Pál által vezetett zenészek mély áhitattal szólaltatták meg a felhangzott zeneműveket. Érzékenység és határozottság, finomság és karakteresség, hit és alázat. Ezek azok a vonások, melyekkel jellemezni kívánom az est fellépőit, de legesleginkább a koncert karnagyát. Vikman Pál és kórusa évek óta konzisztensen hozzák azt a nagyon magas művészi színvonalat, amivel kiemelkednek a veszprémi zenei formációk közül. Innen is kívánok a kórusnak és karnagyának jó egészséget, sok erőt és kitartást, hogy a jövőben is ilyen kvalitású produkciókkal ajándékozzák meg Veszprém város kóruszenéért rajongó közönségét.

A következőkben muszáj megemlítenem a koncert egy sajnálatos jelenségét: Varga-Tóth Attila tenorszólista produkciója sajnos hagyott kívánnivalót maga után. A tercettekben sokszor hallhatóan a kelletnél később lépett be, ez azonban a művet kevésbé ismerőknek talán annyira nem volt feltűnő. Azonban az 5. tétel szólóállásában két helyen is elrontotta a belépést, majd a legmegdöbbentőbb pillanat az volt, mikor egy fél ütemmel korábban kezdett, és ezután végigénekelte az adott frázist. Ennek következménye az lett, hogy a zenei anyag lezárásához hamarabb ért oda, mint a zenekar. Mindez zenei és esztétikai értelemben is kirívóan nagy diszonzanciát okozott... Valóban sajnálatos az eset, mert ezzel a produkcióval több tíz ember munkájának eredményét csorbította.

A koncert összképét tekintve azonban a pozitívumok vannak döntő többségben. A másik négy szólista igen magas színvonalon énekelt, közülük is kiemelném Balogh Eszter alt- és különösen Borka Ákos basszusénekesek produkcióit. Gyönyörű hangszín, igényes és stílusos előadás.

Köszönet illeti a *Veszprémi Régizenei Napok* szervezőit is, hogy megint megajándékoztak bennünket a régi korok mestereinek remekműveivel és világszínvonalú produkciókkal.

Lukács Elek

Jegyzet:

Pad Zoltán: *Dietrich Buxtehude passiója*; DLA doktori értekezése; 2010; LFZE

Ágoston Béla mesekoncertje

XXVIII. Kabóciádé Családi Fesztivál. 2021. július 31.

Séd, 2021. 4. sz., 6. old.

A Kabóciádé fesztiválokön az utóbbi időben gyakran jelennek meg cirkuszi előadók. A gyerekek számára örökké titkokat rejt a cirkusz világa. Idén láthattuk Bob és Bobek bűvészkalapból elővarázsolt kalandjait, a Freak Fusion Cabaret játékát, a Kabóca Bábszínház Nyakigláb artistáit, de Danny Bain és Ágoston Béla koncertje is ebbe a sorba illeszkedett. Két álcázott zenebohóccal találkoztunk – álcázottak voltak, mert bár különös ruhában jelentek meg, de nem a hagyományos cirkuszi bohócjelmezben, inkább két, kissé szakadt utcazenésznek tűntek, akik itt most a színpadhoz tévedve egymásba botlottak.

Danny Baint különleges hangszereivel kísért meseprogramjairól és bábelőadásai révén ismerhetjük (a Kabóca Bábszínházban *A fán lakó gyermekek*; *Kodzsugukila, a boszorkány*, illetve *Jack, a megmentő* című előadásait készítette). Ágoston Béla számtalan magyar jazz-zenekar alapítója, vezetője, akit a jazz, a rap, a népzene és az alternatív zene mulatságos popkeverékét játszó Zuboly zenekar tett igazán ismertté. A Kabóca Bábszínházban számtalan bábelőadás zeneszerzőjeként dolgozott.

A műsor idején az angol anyanyelvű Danny, aki bájos akcentusával mesébe illően, humorosan és választékosan használja a magyar nyelvet, az előadás során végig beszédesebb és kezdeményezőbb volt, mint Ágoston Béla. Naiv lelkesedéssel akarta megosztani minden ötletét, lelkesen mutogatta saját készítésű hangszereit, örömmel osztotta meg velünk a szerelmes struccról, a divatozó vízilőről, hiú, bájosan bumfordi állatokról szóló groteszk történeteit. Béla visszafogottabb volt, olyan, mint egy sejtlen-

mesen mosolygó fehér bohóc, aki készségesen kíséri szintén nem mindennapi zeneszerszámaival Danny játékait.

A program nehezen indult. Szörnyű favicceket hallhattunk, amelyek poénjai nem csattantak, mert szemmel láthatóan nem voltak összegyakorolva: Béla kottából nézte a válaszokat, amelyekkel emiatt késett, és civil módon szólalt meg. Később aztán belendült az előadás. Már önmaguk a dalban vagy versben elmesélt vicces, nem didaktikus módon tanulságos afrikai történetek is elvarázsolták volna a közönséget, de mindezek a mesék különleges hangszerek kíséretében szólaltak meg: a Danny fellépéseinek védjegyeként ismert, marimbához hasonló gyilt, a mosódeszka gitárt, a fémdobozból készült bendzsót és a *Kék Duna keringő* paródiájához kiválóan alkalmas konyharonát (szennyvízvezető csövekből és mosogatótálcából készült fúvós hangszer) hallhattuk – és láthattuk! Egy pillanatra felrémettem bennem, milyen jó lenne az iskolai énekórákon ilyen kreatív, kezünk ügyébe kerülő bármikből elkészíteni a nem tökéletes Stradivariusként, de tökéletesen a gyerekek sajátjaként szóló zenebonáló herkentyűket.

Béla hangszerei a klarinét, a szaxofon, a szlovák hosszú furulya (fujara), a két méter hosszú havasi kürt, a jamaikai acéldob és a brácsa. A program egyik csúcspontja volt, amikor Ágoston Béla egy bőrdöngyéből előkerült a „big band”. A gumimalacokból, zsiráfokból, orrszarvúakból álló „big band” sípjai az *En elmentem a vásárba félpénzzel* című gyerekdalt kísérték nyomásra megszólaló sípjaiikkal. A gyerekek boldogan nyomkodták a gumiallatkákat, amivel bonyolult poliritmiát varázsoltak a műsorhoz. A két játékos előadónak sikerült magával ragadni a közönséget. Az előadás végi lelkes, tomboló vaspaps is az együtt megszólaltatott zene ritmusából táplálkozott.

Kovács Gáborján

Július utolsó hétvégéjén költözött be a Séd völgyébe az immár hosszú hagyományokra visszatekintő Kabóciádé fesztivál, melynek színpompás forgatagában idén is a gyermekkor két nagy csodauniverzuma egyesült. Cselekvés szintjén ez a csoda a játék, szellemi szinten pedig a mesék világát jelenti; azaz Boróka királyné és Habakuk király fantasztikus bábszínház-birodalmát, ahová belépve a felnőttek is visszaváltoznak gyermekké, s ugyanolyan csillogó szemmel nézik az előadásokat, próbálgatják a marionettezés fortélyait, és szürcsölik a málnaszín jégkását, akárha saját maguk öt éves másai volnának.

„G-dúrban zúgják a fákon a kabócák, hogy láss csodát, láss ezer csodát”

XXVIII. Kabóciádé Családi Fesztivál. Veszprémvölgy, Kolostorok és kertek rendezvényter. 2021. július 30. – augusztus 1.

Fe-heér, fe-ke-

Séd, 2021. 4. sz., 8. old.

Különös szerencse, hogy idén a házigazda Kabóca Bábszínház is épp a 20. születésnapját ülte, a mesebirodalom így minden eddiginél pompásabb külsőségek között s gazdagabb programkínálattal várta vendégeit. A megnyerő modorú és meglepően fotogén óriások mellé vasárnapra egy igazi szívmérgőt is sikerült beszervezni, de a tóban lakó teknősök és vadkacsák is töretlen lelkesedéssel asszisztáltak végig a mulatságot.

Egy hétvége alatt több tucatnyi bábszínház húsznál is több előadását ismerhet meg a kurta lábú közönség, s az ad hoc romfogócska és általános jellegű patakparti rosszkaldós mellett izgalmasabbnál izgalmasabb játékterek álltak rendelkezésre. A Szamárlétra, a Bárányos, az Építkezős és a Zöld Marci betyár játéktereken túl ott volt még a Cirkuládé sátor, a lampion- és papírsárkány-készítő műhely, illetve a Kabóca-kuckó is, ahol a legkisebbek hóbölgöthettek zavartalanul. Ugyanígy nem

maradtak ki a kínálatból a különféle zenei és mesekoncertek, a nyakigláb artisták legzetelállító produkciói, az éjszakai kalandtúra és a mulatságzáró táncház sem.

A győri Vaskakas Bábszínház egy nap alatt három különböző mesejátékkal örvendeztette meg a nagyerdeműt; így Misi mókus és a két cilinderlakó nyúl mellett Ilók és Mihók óriás bábfigurái is életre keltek a színpadon. A Zalai-dombságból érkező Ziránó Bábszínház kesztyűsbáb-előadása a vásári komédiák abszurd humorát, az Aranygyapjú Társulat Mátyás királyos meséi pedig a magyar és különféle kelet-európai népek mondavilágát idézte meg. Igazi kuriózumot jelentettek az előadások között Sarkadi Bence *Pados meséi*, melyeket saját készítésű, faragott marionettbábokkal adott elő, s az a rendhagyó író-olvasó találkozó is, melyen Nyulász Péter íróval és a Balaton elfeledett mítoszai közé tartozó Helka legendájával ismerkedhettünk meg közvetlen közelből. A Freak Fusion Cabaret porondjátéka a hajdani vándorcirkuszok misztikus világát, míg a Bábakalács Bábszínház pöttömnyi cirkusza a múlt századi kávéházak békebeli

hangulatát varázsolta a nézők elé. A vérbeli felvidéki mesemondó, Écsi Gyöngyi nyelvileg ízes, látványában színes *Teremtésmeséjével* pedig a kozmogónikus kérdéskörök is megnyugtatóan tisztázódtak. Saját kedvencünk volt Pájer Alma Virág *Szegény Dzsoni és Árnika* című egyszemélyes produkciója, mely Lázár Ervin lírai szépségű szerelmes meséjét keltette életre három rozzant konyhakredenc, a bennük lévő ütött-kopott fémedények és megannyi befőttesüveg segítségével. A vasárnap Vackorral indult az Aranyszamár Bábszínház bűbájos és páratlan humorral fűszerezett előadásában, mely a lompos, loncsos és bozontos kölyökmackó legújabb csínytevéseit sorolta elő. A Mákszem Színház *Mamlasz királyságának* felvilágosult gondolkodású, tudományokban jártas hercege, Olivér ugyancsak a mesék örök érvényű igazsága mellett tett tanúbizonyosságot, alátámasztva egyben a közismert einsteini tételt is, miszerint élni csupán kétféleképp lehet: vagy abban hiszünk, hogy csodák nincsenek – vagy abban, hogy a világon minden csoda.

Lovizer Lilla

Mátyás király szárnyai

A MárkusZínház előadása. XXVIII. Kabóciádé Családi Fesztivál. 2021. július 30.

A kilencvenes évek elején alapított családi bábszínház, a MárkusZínház a magyar és a nemzetközi bábos világ egyik legmarkánsabb csapata. Szándékuk szerint a régi mesemondók módszereinek segítségével szeretnék közvetíteni a mesét a ma embere számára, a család minden tagját, a legkisebbektől a legnagyobbakig, interaktív módon bevonni a mesék közös felidézésébe, megélésébe. A legjobb vásári bábosok mintáit követik: szabadon csapongó fantáziával megalkotott műveik előadásai közben folyamatosan kikacsintanak a közönségre, humorosan kommentálják a mesét, reagálnak a nézők bekiabálásaira, még az esetleges technikai hibákat, szövegtévesztéseket is néhány szóval poénossá tudják változtatni.

A Balogh Róbert szövegéből készült *Mátyás király szárnyai* című előadásukat 2004-ben mutatták be. A játék főszereplői, a sírból korunkba tévedő Hunyadi János (Pilári Gábor játssza) és Szilágyi Erzsébet (Vajda Zsuzsa személyesíti meg) el-elábrándozva idézik meg Mátyás fiukkal kapcsolatos emlékeiket. Az emlékek megelevenednek, és a szellemszülői emlékezetbe is beépült legendák alapján végigkövethetjük Mátyás király életének főbb

eseményeit. A gyermek Mátyás a Hunyadi család ősi és szerethetően játékos sárkányával és a címertartó puttószerű angyalkákkal játszik. Ezek az angyalkák helyezik fejére a koronát, majd burleszkyszerű jelenetben összebarátkozik Kinizsi Pállal, és közben még egy ellene szőtt merényletet is leleplez az álruhás király, aztán a német császár és a török szultán lányait visszautasítva feleségül veszi Beatrix-t (az előadás egyik apró nyelvi játéka), majd megvívja

fontos csatáit a török és német hadakkal, aztán szívszorítóan szép jelenetben az angyalok elviszik a mennyországba, hogy helyén a trónt udvari bolondja foglalja el. A szép kastélyszínházat megidézõ keretben mozgatott, többnyire marionettfigurákkal eljátszott, fergeteges humorú elõadásban bábos ötletek kavalkádját látjuk.

A képi humor mellett a történelmi utalásokkal, ironikusan elõkapott idézetekkel, kiszólásokkal tarkított költõi szöveg természetesen tûnõ egyszerűséggel szólal meg az elõadók száján. A sokrétegû, sokszorosan összetett, bonyolult darabban olyan jól illeszkedik minden mindenhez, hogy a folyamatokban körmõfontnak tûnõ felvezetések is rögtön értelmet nyernek az általuk elõkészített poénok csattanásakor. A helyzetkomikum, a jól gerjesztett feszültségek újra és újra bevonják a gyerekközönséget, kisebb és nagyobb gyerekek együtt izgulnak hangosan, közbekiabálnak, a csaták idején lelkesen szurkolnak (természetesen) Mátyásnak, és miközben õk a játék aktív résztvevõivé válnak, a gyerekeket kísérõ felnõttek is szélesre húzódó szájjal mosolyognak vagy harsányan kacagnak. Szép és mulattató részek a meglõdülõ fantázia szülte megoldások, amikor Mátyás király Leonardo da Vinci mesterséges szárnyait magára kötve repül Magyarország fölött, vagy amikor a jajcai csatában a törökök a repülõ szõnyeget vetik be légi fegyverként. A képzelet szüleményei és a történelmi szereplõk a mesei valóságban egyenrangú szereplõkké válnak. Ebbe a mesevilágba magától értõdõen illeszkednek az anakronizmusok is, például a régi kort „idéző” gramofon, ami a zene egy részét „recsegi”. (A zenei kíséretet a legtöbb esetben élõben szolgáltatja Pilári Lili egy hegedûvel.) Ezek az anakronizmusok felhívják a figyelmünket a Mátyás-legendárium korról korra gyûlõ, egymásra rakódott rétegeire is.

Az elõadás igazi mozgatói az elõadók. Pilári Gábor ízig-veérg mesemondó, Vajda Zsuzsa idõnként naivának tûnik, idõnként racionális kérdéseivel hívja fel a figyelmet a lényegre. Kettõs játékukban a kortalan házaspár évõdõ, a közös emlékek által összezsírozódó életébe is bepillantást nyerhetünk, szurkálódhatnak, zsörtölõdhetnek, a csaták megidézését átélve gyermekesen rivalizálnak egymással, de „Matyi fiunk, Matyikánk” emléke mindig ellágyulásban simogatja õket egymáshoz. Miközben a történelem legendás szereplõit idézik, jól játsszák a szülõi szerepet is, valóságosnak tûnõ a férj-feleség viszonyuk, ráadásul mindemellett történetmondók és bábmozgatók is.

A többszörösen díjnyertes elõadás egyszerre kínál tartalmas és önfeledt szórakozást a gyerekeknek és a szülõknek is, és nem tolazkodó módon, de a bábmûvészet különbözõ történelmi korszakait és technikáit is meg tudja idézni a nézõk számára. A *Mátyás király szárnyai* olyan játék, amit érdemes többször is átélni, mert mindig frissítõ élményt jelent, minden alkalommal újdonságként hat.

Kovács Gáborján

LGT-zenevonat

Zenevonat – Szuperkoncert az LGT sztárjaival. VeszprémFest, História Kert, 2021. augusztus 17.

A koncerten minõségi zenét hallottam, profi instrumentális elõadóktól, elsõrangú technikai személyzet hangosításával.

Séd, 2019. 4. sz., 20. old.

Séd, 2018. 4. sz., 8. old.

Az LGT-számok zeneileg is nagyon jók, a szövegeik sem átlagosak, ez igaz a még lelkesebb Adamis Anna- és a már szójátékokkal megtûzdelte, kritikusabb Sztevanovity Dusán-versekre is. Az LGT dalai a hetvenes-nyolcvanas években összeforrottak az életünkkel: reggel, amikor iskolába, munkába készülõdtünk, gyakran szóltak a Generál, a Fonográf, a Bergendy és még sok más együttes slágereivel felváltva, de a *Táskarádió*, a *Vasárnapi koktél* és a tévé popmûsoraiban is.

Középiszolás koromban a zenekar az egyetemi aulában minden évben bemutatta a legújabb lemezét, de a friss számok mellett mindig felhangoztak a régi slágerek is. Annyian zsúfolódtunk össze egy-egy ilyen koncerten, hogy az emeleten, a korláton kívül is ültünk, koncert közben végig kapaszkodva, hogy le ne essünk.

Mindig vágytam a Tabánba szervezett május elseje környéki koncertjeikre (sohasem jutottam el). Ezek a rendezvényeken (kis hippipótlék volt egy felülrõl szervezett ifjúsági kultúra keretei között?), az ott készült felvételeken látszik, a rendre – felelõségük tudatában – rendõrök, munkásõrök, ifjúgárdisták és még ki tudja, kik örködtek; a tömegben éneklõ, együtt mozgó fiatalok arcán mégis felszabadultság látszik.

Számtalan emlék tolu fel ma is a régi számok hallatán. Rossz volt hallani Presser Gábor keserû bejelentését, hogy Somló Tamás halála után LGT-ként többé nem lépnek fel. Az 1992-es, Nyugati pályaud-

varon rendezett (4 darab) búcsúkoncert után még meg lehetett nyugodni, mert nagyobb kihagyásokkal néha mégis összeállt a zenekar (például a Szigeten egész napos LGT-fesztiválok csúcspogramjaként), de ennek vége szakadt. Pedig nagy szükség volt a koncertekre – nemcsak a nosztalgia miatt, hanem a zenekar muzsikájának mindig magas színvonala és az együttes tagjainak elõadói egyénisége miatt is. Kevés hozzájuk foghatóan megbízható, mégis könnyen (is) emészthetõ bonyolult zenét és tartalmas szövegeket elõadó zenekar mûködött a magyar könnyûzenei világban.

A telt házas veszprémi koncerten a hatvan év feletti korosztály tagjai voltak túlnyomó többségben. A közönség összetétele miatt több kérdés is felmerült bennem.

Mi miatt jövünk ma ennyien LGT-zenét hallgatni – ilyen erõs lenne a nosztalgia? Milyen korosztálynak szól ma ez a zene? Van-e zenei értéke ma? Van-e jelentése ma a veretes Adamis Anna- és Sztevanovity Dusán-szövegeknek? Lehet, hogy egyszerűen jó ritmusú bulizzeneként szólalnak meg a számok?

Az biztos, hogy divatja van az újra-játszásoknak. Ez részben abból adódik, hogy megváltozott, nem elsõsorban esztétikai alapon szervezõdik a zeneipar – valószínûleg ebbõl fakad az a fajta igényesebb zene iránti érdeklõdés, ami az üzleti alapon szervezõdõ zeneiparba jól beilleszthetõ nosztalgia segítségével elõhívja a régebbi slágerzenéket. Ezek a számok, persze, hiába szólalnak meg (majdnem pontosan) ugyanúgy, mint régen, már nem ugyanazok a számok. Jó minõségû szolgáltatás részeivé váltak, hiányzik belõlük az akkori eredeti „lázas”, nem kreatív módon mozgósítanak, nem indítanak szellemi továbbmunkálásra. Szórakozáson kívül nem sarkallnak semmire.

Nem kevés, hogy minőségi szórakozást nyújtanak, és mégis hiányérzettel indultam haza a koncert végén.

A kezdés előtt Mészáros Zoltán, a *VeszprémFest* kitalálója, főszervezője mondott rövid bevezető szöveget, melyben a fesztivál egyéves kihagyásáról beszélt, majd megemlítette, hogy a koncert egyik apropója, hogy 50 éve alakult az LGT zenekar. Ezután nagyon dinamikus, többségében gyors tempójú koncertet hallhattunk, mozoghattunk végig, együtt énekelhettük az előadókkal a jól ismert dalokat, néha el is érzékenyülhettünk. Kiváló zenészek tanulták meg precízen a zenekar repertoárjának jelentős részét. Igazán szívemelengető érzés volt látni és hallani Karácsony Jánost (most úgy nézett ki, mint amerikai családi filmek szórakozott öreg professzora) és Solti Jánost. Mindketten nagy energiával vettek részt a koncerten.

De nem volt jó más énekesek előadásában hallani a Presser Gábor vagy Somló Tamás hangján, habitusával megszokott

énekeket. A kiváló instrumentális tolmácsolások közben itt az esetek többségében megbicsaklott az LGT-érzés. Se Vitáris Iván, se Veres Mónika, se Heincz Gábor Biga, se Kohánszky Roy nem meggyőző előadója az ismert daloknak. Az az igyekeztük, hogy „felőjenek a feladathoz”, talán leginkább a felesleges színpadi pótcselekvéseikben volt érezhető: Vitáris Iván zavarodott kamasztúlmozgása, Veres Mónika gyakori, jazzimprovizációkat imitáló, néha bántó hangoskodásai, Heincz Gábor Biga, manapság gyakori, affektáló orrhangú, zárt „e” hangokkal teli énekmodorát hallva az a kínos érzésem támadt, hogy az egyéniség hiányával küzdenek. Falusi Mariann Falusi Mariannként énekelte el a két számot, amiknek elénekléséért bejött a színpadra (*Titkos szobák szerelme; Szólj rám, ha hangosan énekelek*). Érdekes, hogy Mező Misi éneke teljesen természetesnek tűnt, igaz, ő a *Ringasd el magad* című számot tolmácsolta, amit a *Popfesztivál* számos színházi előadása miatt megszokottá

vált teljesen különböző kvalitású színészek, énekesek előadásában hallani.

A koncerten előadott számok leginkább a *Loksi* című album előtti lemezekről szóltak, Veres Mónika köszönettel említette Katona Klárit, akitől el is énekelte néhány dalt (*Mint a filmekben; Csak a szívemet dobom eléd*), a kísérő Abakazabra zenekar vezetője egy összekötő szövegében megemlékezett Somló Tamásról is, a koncert végén pedig Mészáros Zoltán tortát hozott a színpadra, amellyel a 70. születésnapját ünneplő, meghatódott Karácsony Jánost köszöntötte.

A tomboló közönség láttán a csapat ráadásaként előadta még a *Miénk itt a tér* című számot, ami a koncert egyik legfelémelőbb pillanata volt (több ilyen pillanatot is átélhettünk), azzal a torokszorító érzéssel, hogy mégsem „miénk itt a tér”. Lehet, hogy a dal abból a dacos érzésből született, hogy már a hetvenes években is hasonló érezhettek a szerzők.

Kovács Gáborján

Dalfolyam

ZongOpera. VeszprémFest, História Kert, 2021. augusztus 17.

Kissé hűvös, késői délután a Jezsuita templom tövében – valamivel több, mint egy órában – a ZongOpera fantázianevű koncerttel nyitott a VeszprémFest.

Séd, 2019. 4. sz., 21. old.

Ez a műszo a zongora és az opera (menynyi fejtörést okozott!) szavak összekapcsolásával egyfajta hangszeres – ha az énekhangot hangszernek tekintjük (a legősibb hangszer egyébként) – és műfaji eutektikumra utal. Kíváncsian vártam, és valamiért eme fizikai-kémiai fogalom jutott eszembe. Hogy egy két- vagy többkomponensű elegy tulajdonságai milyen minőséget hordoznak majd, az függ az összetételtől, az elemek arányától, tisztaságától, az alkalmazott eljárásoktól és – természetesen – az elegyítést végzők tudásától, szakmai felkészültségétől. A mi esetünkben a zenei ötvözet egyik alkotóelemét a Cziffra György születésének 100. évfordulóját megünneplő eseménysorozat megálmodója és egyik főszereplője, Balázs János zongoraművész játéka, a másikat Miklósa Erika opera-énekesnő szopránja adja, járulékos összetevők a különböző zenei zsánerek. Milyen is ez a váltakozó zenei mixtúra? Nézzük meg az alkotóelemeket!

Balázs János – kérdőjelek nélkül – kiváló zongorista. Abszolúte romantikus alkatú, nem is hallani más érzet felé való törekvést tőle, bármihez is nyúl, legyen az operabeté, Gershwin-melódia vagy éppen mexikói népdal. Magas technikai képzettséggel mozog a különböző jellegű darabok között, improvizációs készségét, amely az est folyamán egyébként végig

jellemezte játékát, örömmel és átéléssel mutatja. Ez a romantikus túlsúly talán néha határok közé szorítja az egyébként választékos műfaji merítés jellegzetességeit, és a Gershwin-dalokra történő rögtönzéseknél kicsit elmosódnak az eredeti szerzői szándékok. Gershwin, aki alkotásaiban az afroamerikai folklórból merít nagyon sokat, és a blues legősibb elemeit rejtje el műveiben, más zenei nyelvet használ, inkább jazz-zongoristát kívánna. Vannak ugyan nagyon jó harmónia átalakítások és a jazzre annyira jellemző tritonus basszusmenetek, de a dallami improvizációk inkább klasszikus érzetet

hordoznak ritmikájukban és hangkészletükben is. Nem azt mondom, hogy nem jó, csak azt, hogy ez egy kissé elütő megközelítés. Más területeken azonban Balázs János briliroz, még akkor is, ha érezhetően vannak begyakorolt fordulatok, ami egyáltalán nem baj. Példaképpen: Puccini Laurretta áriájának zongoraátírta hatalmas romantikus folyamává válik játékában. Balázs János Cziffra iránti tiszteletét, ahogy ő mondja, egy „Cziffra-féle bécsieskedést” a világhírű pianista fia által lejegyzett improvizációs változatnak hiteles és nagyon technikás, valamint saját maga által „továbbgondolt”, több ismert

zenei témát felvonultató tolmácsolásával mutatja be. Zenei attitűdjének meghatározó elemei tehát a biztos hangszeres játék mellett az alázat és a tisztelet, amire csak a nagyok képesek.

Miklósa Erika szopránja tisztán csenget be a völgyet. Őszintén vallja be izgatótottságát az improvizatív megközelítéssel kapcsolatban, és szeretettel említi zongorista kollégáját, akinek magabiztos játéka hatalmas támaszt ad a rögtönzések labirintusában. Ezen a hűvös, késő nyári estén néha fázósan húzza magára stóláját, de az operaáriákban nyújtott teljesítményét a hidegebb levegő sem kisebbítheti, legyen az Verdi *Álarcosbáljának* egy részlete, Meyerbeer *Dinorah* című operájából az *Ombre légère* ária, Strauss *A denevér* kacagó áriája a beagyazott rögtönzésekkel együtt. Erkel *Bánk bánjából* Melinda koloratúráriája – „Ölj meg engem, Bánk” – ihletten szól. Ezután jön egy kis elmélkedés a komoly- és könnyűzene fogalmi helytelenységéről, és mélységesen egyetértek Balázs Jánossal abban, hogy csak jó, kevésbé jó vagy éppen rossz zenei művek vannak. Sőt továbbviszem: jó zenei művek rossz előadásban is elhangozhatnak, és fordítva, amiről persze ezen az estén szó sem lehet. Mindenesetre a stílusváltás felvezetéséhez éppen megfelelőek ezek a gondolatok. A Gershwin-egyveleg *Summertime*-ja és *Lady Be Good*-ja mellett számos egyéb

motívum felbukkan Balázs János improvizációiban. Ez a zsánerváltás Miklósa Erika énekében sem ébreszt bennem teljességet. Nem, magukkal a hangokkal nincsen baj, egyszerűen ez a stílus másfajta előadásmodort kíván, ahogy azt korábban Balázs János játékánál is említettem, az ének esetében ráadásul más hangfekvést is. Az off beat (nem a pontos ritmikai helyen felhangzó, eltolt) és a csúszkálós intonáció annyira kívánatos ebben a zenei formában, hogy nem tudom kiverni a fejemből Ella Fitzgerald *Nyáridőjét*. Edit Piaf *Himnusz a szerelemhez* dala esetén megint csak azt éreztem, hogy ez nem egy szoprán számára íródott téma. Miklósa Erika hangfekvése annyira máshol van, hogy a mű nem tud átütően megszólalni. Értem és tiszteltem a szándékot, de Piaf éneke utánózzhatatlanul karakteres, és maga a dal is annyira összefonódott a nevével és előadásmódjával, hogy – legalábbis számomra – nem sikerül autentikus érzetűvé alakítania. Astor Piazzolla *Yo Soy Maria* operájából vérbő argentin muzsikával zárulna is az est, ha egy ráadást nem követelne a közönség. Wolf Péter *Ave Mariája* a ráadás, ami ugyanúgy Bach *C-dúr (BWV 846)* prelúdiumára íródott a *Wohltemperiertes Klavier*ből, akárcsak Charles Gounod *Ave Mariája*. Úgy látszik, Wolf Péter szintén beleértett egy pluszdallamot ebbe a zseniális darabba. Puritánabb a zongora

rakíséret, intimebb – kicsit fáradtabbak a magas hangok – az ének, de a sugárzott érzelmek teljesen rendben vannak.

Pár szó a hangosításról is. Kár, hogy a zongora hangját nem sikerült autentikussá tenni, pedig a Yamaha nem egy rossz hangszer, ennyire biztos nem. Karcosan, a magas hangok túlságos kiemelése mellett zengett a tambura, hiányzott a telt hangzás, mélyen ugyan dübörgött némi basszus, de a középtartomány szinte teljesen kiesett. Az ének és a beszéd jobban szólt, talán a pianoforte is megérdemelt volna kicsit több hangpróbát, a zenei élmény még gazdagabb lehetett volna egy telt hangkép mellett.

Az est tematikája ének és zongora együttes, valamint a szólószongora váltakozó játékára épül. Előbbi kevesebb, utóbbi több improvizációval, fantáziálással. A jelszó Cziffra György tisztelete és „A zene szabadsága”, ahogy ezt a plakát hirdeti. Nekem talán még a romantika szárnyalása is beleférne. A publikum is hasonlóan érezhetett, kit ne ragadna meg a romantika szélsőséges áramlása? A személyes és közvetlen hangnemű emberi vallomások a Covid-járvány okozta kényszerű csendből való ébredésről pedig érezhető szimpátiát váltottak ki. Aztán a koncert, a vastaps és a ráadás után visszaköszönhetett a csend a Fejesvölgybe.

Kovács Attila

Kivételesen nincs személyes aktualitása a rendezvénynek, amiről most írni fogok, és rajongó sem voltam a szó klasszikus értelmében sohasem, pedig Geszti Pétert nagyon jó szövegírónak tartom. Életem első Jazz+Az-koncertjére tiszta lappal indultam, vittem a családom egy részét is, és elképzeltem, hogy a laza telt házban majd sétálgatok a nézőtér különböző szegletei között, néha megpihenve a bárban. Láttam magam előtt, hogy majd ülök a pultnál a bárszéken, iszom a koktélim, és kényelmesen rálátok a színpadra, semmilyen mozzanatról nem maradok le.

Mintamókusok és Pacsirták

Jazz+Az-koncert. VeszprémFest, História Kert, 2021. augusztus 18.

Nem is maradtam le semmiről, csak némiképp más okból. Az érkezésünk a belvárostól a História Kertig körülbelül 30 perces volt, autóval. Ha tudtam volna, mi vár rám, az Óváros téren hagytam volna

a kocsit, mert ott volt parkolóhelyem. No mindegy, háromszor megkerültem a fesztiválterületet, majd felmentem a Lovassy elé, ott még éppen volt egy hely. Ahogy időszodom, egyre kevésbé szeretek végig-

állni egy koncertet. Fárasztó is, meg már elszoktam a lökdösődéstől. Így a megérkezést követő percek nem voltak éppen szívderítők, ugyanis annyi ember zsúfolódott össze a nézőtéren, hogy egy idő után képtelenség volt bármelyik bejáratnál beljebb haladni a tömegben. Megkeresni a bárpultot vagy a mosdót pedig a „mission impossible” kategóriába tartozott. Pár másodpercig el is gondolkodtam azon, hogy érdemes-e így végighallgatni a koncertet, de aztán jobb belátásra tértem, és vártam. Nem bántuk meg.

Nem voltam teljesen felkészült Geszti Péter munkásságából, egyet azonban sejtettem: nem ad ki fércmunkát a kezei közül. A dalokat, amelyek megszólaltak, mind ismertem, sőt, a korábbi munkáiból is jó párat, s ezek alapján bíztam benne, hogy a koncert majd lehenget. Bejött a dolog, nem hagyott pihenni, és úgy telt el a két óra, hogy észre sem vettem a zene élvezetén túli egyéb természetes igények jelenlétét.

A Jazz+Az létrejöttét tulajdonképpen Geszti Péter és Dész László színházi és filmzenei együttműködése generálta a

Karády Katalin meztelen árnyékával, a színházi fodrásszal, a cirkuszi kettéfűrésztelt nő esetével, de Spoliansky *Ilyen egy vamp* című dalában akár Hitler pemzlijével is. A gondosan összeválogatott zenei anyag és a kiváló interpretáció mellett tehát a jól sikerült narratívának is köszönhető, hogy a közönséget megéri ez a hangulat az ötvenes évek pesti éjszakájából, ahonnan a villamos majd Párizsig csilingel. A dramaturgia meg a prózai részek Báthory György munkája, aki az anekdotákból, Cziffra emlékirataiból merítve és vélhetőleg Balázs János szándékait a meszesemenőkhig figyelembe véve írta meg és formálta ezt az előadást.

A szabadtéri környezet ugyan nem volt ideális ehhez a produkcióhoz, de a műsor elején rikácsoló madár hamarosan megkapta a magáét, mert hogy, hogy nem, egyszer csak felcsendült a *Galambot mérgezni* című Tom Lehrer-song... De hozzá tartoztak az est hangulatához a Séd-parton kutyákat sétáltatók vagy egyszerűen a színpad háttérében megálló és a műsort élvező alkalmi sétálók is. Mindettől függetlenül, a múltidéző *Cziffra Café*ban elhangzó dalokat elragadó interpretációban hallhattuk.

A francia sanzonok teljes szépségükben ragyogtak, de a magyar szöveggel énekelt slágerek, pajzán kuplék, szatirikus dalok is művészi élményt kínáltak. Balázs János átírtai a stílus jellegzetességeiből indultak ki, és Tompos Kátya kiművelt, drámai telítettségű énekével, a színporkázó zongorajátékkal alátámasztva a műfaj felhígulása előtti időket idézték.

A dalokon kívül a zongorista, ahogy az oral history szerint maga Cziffra György is gyakran megtette, eljátszott egy Chopin-darabot (*Fantásie-Improptu, op. 66*), de a műsor részeként improvizációt is hallhattunk, majd Schumann *Álmodozások* című örökzöldje is elhangzott. Az est sok élményszerű pillanata közül a legfelelőbb mégis a *Summer of '42 (Kamaszkorom legszebb nyara)* című film betétdalának előadása volt. Ez a műfajilag és időben is eltérő, melankolikus zene rendkívül erősen hatott a jelenlévőkre, és az énekhang erőteljes íveivel meg a zongora finom akkordjaival aláhúzta az est üzenetét.

Ladányi Ibolya

Akiket öt hangra írt a sors

Negyedszáz! Jubileumi koncert. A Cotton Club Singers a *VeszprémFest* nagyszínpadán, História Kert, 2021. augusztus 21.

Leplezetlen örömmel vettem hírért néhány hónappal ezelőtt, hogy egykori kedvenc énekegyüttesem, a Cotton Club Singers fellép a *VeszprémFesten*. Az a Cotton Club Singers, amelyet 1997-ben egy *Friderikus-show* zárószámaként láttam először, és abban a pillanatban elkötelezett rajongója lettem. Az a Cotton Club Singers, amelyet időt, energiát és – bár diákként abból volt a legkevésbé – pénzt nem kímélve követtem koncertről koncertre Veszprém, Győr, Budapest színpadaira. Az a Cotton Club Singers, amely 2004-ben az Európai Unióhoz való csatlakozásunk rendezvény-sorozatán is fellépett, ami engem jobban érdekelt, mint az egész, történelmi jelentőségű eseménysor összességében. És az a Cotton Club Singers, amelynek 2007-es megbomlását, majd 2008-as végleges megszűnését valósággal meggyászoltam. A feloszlás okait rendkívül diszkréten kezelő együttes szerencsére nem tűnt el véglegesen, és olykor összeállva olyan koncerteket tartanak, hogy mezei rajongóként nem is értjük, miért nem csinálják ezt tovább.

A tény, hogy a vírushelyzet miatt többször elhalasztott, eredetileg Budapestre tervezett *Negyedszáz!* című koncertjüket végül Veszprémbe hozták, külön elismerése Veszprémnek és a fesztiválnak – bár a fővárosi közönség nehezményezte a döntést, de az igazán elkötelezetteknek nem okozott gondot eljönni értük hozzánk. Ez ugyanis egyszeri esemény volt, egy évben egy-két koncertnél nem is adnak többet, amitől még unikálisabb minden egyes alkalom. Egyedi megjelenésük, szórakoztató stílusuk, valamint közismert dallamokból átírt feldolgozásaik a többszólamú éneklést talán azokhoz is közel hozza, akik az általában vett kórusműveket nem feltét-

lenül kedvelik. A főleg jazz és szving műfajban megszólaló dalaik sorában Frank Sinatra vagy az Abba együttes slágereinek feldolgozásai sem hatnak idegenül.

A leghosszabb ideig aktív és talán legismertebb felállás – László Boldizsár, Kozma Orsi, Szűcs Gabi és Fehér Gábor – mellett az alapító csapatban éneklő szoprán, Zsédényi Adrienn is részt vett a 25 éve alakult együttes előadásán, a dalok csodálatosan szóltak két szopránnal is, ahogy a szólószámok elosztásával sem volt gond. Az öt énekes tökéletes összhangot teremtett a jól felépített műsorban, amelybe kiváló érzékkel válogattak dalokat tartalmas repertoárjukból. A hol megható, hol könnyezve nevetést előidéző jelenetekkel tarkított műsor folyamán újra átélhettem fiatalságom koncertélményeit, újra élvezhettem a hibátlanul megszólaló összhangzatokat, és újra megfogalmazódott bennem a remény, hogy ez az öt kiváló muzikus talán egyszer mégiscsak a folytatás mellett dönt, mert követőjük – tudomásom szerint legalábbis – nem akadt a műfajukban.

És mindenképp megemlíteném a közreműködő zenekarokat: a tagok többségét tekintve a kezdetek óta az együttest kísérő Cotton Club Bandet, valamint a szintén évek óta velük együttműködő veszprémi Mendelssohn Kamarazenekart, akik a tökéletes hangszeres háttérrel biztossították a csodás dallamokhoz.

Mindez a História Kert hangulatos színpadán, a telihold fényénél felejthetetlen és megismételhetetlen élmény marad – szerintem nemcsak nekem, de valamennyi koncertlátogatónak.

Hancz Karolina

Paganini+

*A VeszprémFest Classic-Cziffra 100 koncertje.
Jezsuita templomkert, 2021. augusztus 18.*

Nagy ajándék, hogy az idei *VeszprémFest* a *Cziffra 100* programját hozta el a Jezsuita templomkertbe. Szabadtéri koncert két zongorával és egy hegedűvel. Rögtön felvetődik a kérdés: lehet-e hangosítás nélkül megoldani. Ekkora területen természetesen nem. Ekkor kerül előtérbe a hangosítók munkája. Sok szabadtéri koncerten hagyott kívánnivalót ez a megoldás, most sem volt másként. Az egész estét beárnyékolta számomra a nekem nem tetsző, fületem bántó hangosítás. Minden leütött zongorahangnál hallani lehetett az akusztikus és a kihangosított hangot egymás mellett. A hegedűsnek meg szinte nem is kellett a vonójával a húrhoz érnie, hogy már hallhassuk a zörejeket, mellékhangokat.

Az estét Mészáros Zoltán, a *VeszprémFest* fesztiváligazgatójának felvezetése indította. Jó hangulatot teremtett, bemutatta saját szavaival az este három előadóját: Balázs János zongoraművészt, a *Cziffra*-fesztivál művészeti vezetőjét, Lendvay József hegedűművészt és Szakcsi Lakatos Bélát. Kifejezte örömét, hogy a roma származású világhírű zongoraművész emlékéért három kiváló roma származású művésszel ünnepelhetjük meg. Ezután Balázs János vette át a szót, és minden újonnan elhangzó mű előtt rövid tájékoztatást adott a felhangzó blokkról.

A koncert felépítése ez volt: négy Paganini-darab (3 etűd és a *h-moll hegedűverseny* „*La Campanella*” utolsó tétele), először az eredeti Paganini-mű, Lendvay József előadásában, majd Balázs János ezek Liszt Ferenc által zongorára megírt változatát (*Paganini-etűdök*) adta elő (néha kicsit ő maga is beleimprovizált), majd a jazzváltozatot hallhattuk Szakcsi Lakatos Bélától, végül a „*La Campanella*” variációira a két zongoraművész együtt improvizált.

Liszt Ferenc már több mint egy évtizede koncertező zongoraművész volt, mikor 1832-ben először hallotta Niccolò Paganini játékát, és ez alapvetően megváltoztatta a zenéről és az előadó-művészetről való gondolkodását. Ez lett a mozgatórugója a zongorakezelés teljes megváltozásának. Hallhattuk, hogyan alakítja át a Paganini-etűdöket Liszt zongorára, kihasználva a

klaviatúra teljes terjedelmét, majd mit gondol ezekről a darabokról a jazz-zongorista.

Lendvay József megkapó virtuozitással adta elő a Paganini-műveket. Pontosan és sallangmentesen, pedig a hangosítás kegyetlenül kiemelt minden apró, szőrösebbre sikerült vonóhúzást. Balázs János sodró lendületű Liszt-prezentációi nagy sikert arattak. Kettejük előadása után Szakcsi Lakatos Béla improvizációi számomra azt bizonyították, hogy a mesternek nem ez az igazi stílusa. Számomra az ő játékából elmaradt a felhőtlen szabadság, szárnyalás. Az igazi élményt a ráadásban hallhattuk tőle – és a többiekétől is –, amikor egy egyszerű magyar népdalra improvizáltak mindhárman (*Szegény legény vagyok én*, vagy *Elvesztettem páromat*, kinek melyik szöveg jut eszébe a lá pentachord dallamról). Ez az improvizáció volt számomra az est egyik legélvezetesebb pillanata. Ebben tetten érhattük az „igazi” Szakcsi Lakatos Bélát.

Az időjárás is kedvezett nekünk, a kellemes nyáresti kikapcsolódást a szervezők által biztosított takarók is segítették.

Rostetterné Nagy Rita

„És monda nekik: A kinek van füle a hallásra, hallja”

Embörének. Írások Sarusi Mihály *Magyar Krisztus* című, 35 éve megjelent aradi-csanádi családregejéről

Két kiváló szerkesztő „partizánakciójának” eredményeként az 1986-os könyvhétre jelent meg Sarusi Mihály *Magyar Krisztus* című regénye, mely amellet, hogy a Szépirodalmi Kiadó nivódiját az adott évben elnyerte, sokáig a korabeli Erdélyben is az egyik „legkeresettebb” műnek számított. Ki tudja, valójában hány példánya végezte „kemöncében” s lett a lángok martaléka ennek a kétségkívül „gyanús könyvnek” (Virág N. László), melynek eredetiségét és zsenialitását az anyaországi irodalomkritika rögtön felismerte s nyíltan hangoztatta is. Sarusi ekkor negyvenkét éves volt, Veszprémben élt, s bár írói termékenysége a későbbiekben sem csökkent, és számos művészeti díjjal is gazdagodott, úgy tűnik, egyelőre mégsem került be a hazai irodalmi kánon felkapott szerzői közé.

Megjelenésének 35. évfordulóján, most egyetlen kötetbe gyűjtötték össze a művet akkor és azóta értékelő írásokat, talán éppen azzal a szándékkal, hogy a hajdani nagyregény, témájához részint híven, részint azon túl is mutatva, immáron saját címének metaforájaként kelhessen egy új, igazi(bb) életre. Az *Embörének* című válogatás tizenhét kritika, illetve Sarusi saját, a szöveggel kapcsolatos visszaemlékezései mentén vázolja fel a mű recepciótörténetét, ráirányítva az egykori és majdani olvasók figyelmét annak legnagyobb erényeire.

A *Magyar Krisztus* hét fejezete a Zsótiér (leányágon később Búza) család hét generációjának, illetve rajtuk keresztül az általuk alapított „zsillérfalunak” másfél évszázadnyi élettörténetét mutatja be, 1819-től egészen az 1983-as esztendőig. „A könyv egy-egy fejezete »balladás kompozíció«, a történelem újabb és újabb keresztjére feszített falu vergődésének különböző jelenetei...” (Kabdebó Lóránt). A program csupán minimális lehet: megmaradni. Vagyis „Sarusi a nemzeti lét veszélyeztettségének regényét írta meg” (Laczkó Pál). „Mindent tud ezekről a sorsokról. S talán ebből következik, hogy mindent tud a nyelvről is” (Endródi Szabó Ernő). „Nyelvérzéke és nyelvi tudata kimagasló eredményt adott [...] a hangulat megteremtésében, a népnyelvi fordulatok, nyelvjárási jelenségek alkalmazásában. Sok és jól fölhasznált tájnyelvi eleme stilisztikai bravúr” (Hajdú Mihály). „Azt tartották igazi »istenkísértésnek«, amit a modern prózapoétika »többszólamúság«-fogalma jelent, a beszédmódok, hangnemek, nézőpontok azonosíthatatlanságát, megkülönböztethetetlen váltásait” (Márkus Béla). A mindenkori főhős monológja az egész

regény. S mivel példátlanul hosszú a tényleges idő, így természetesen nem egy főhőssel találkozunk. Az igazi írói bravúr, hogy azt hiteti el velünk, „hogy az éppen »színen lévő« főhős beszél a maga nyers (helyenként durva) módján, a népnyelv tájra és korra jellemző eszközeivel” (Bakonyi István).

A gyűjteményes kötet címadása, *Embörének*, elsöre bár furcsának tűnhet, valójában nagyon is találó, hiszen a Sarusi-regény utolsó előtti, tán legjobban megírt fejezetének címével azonos, mely a közösség megtartóerejéről tesz tanúbizonyságot (Szabó László). A *Magyar Krisztus* cselekménye ugyanis maga a történelem, mely egyéni sorsokon keresztül – mintegy „alulnézetből” (Rónay László) – bontakozik ki a mindenkori olvasó előtt, s amelyben az egyes életek mégis az egész közösség sorsát példázzák. „Így íródik ez a könyv; ahol tudjuk és egyszerre nem tudjuk, ki sóhajtja az utolsó két mondatot, két bekezdést” (Alexa Károly):

„HALLJA, MINKET CSAK AZ ISTEN VÉD.

Aszonta.”

Lovizer Lilla

Villagazdaságok a Balaton- felvidéken

Palágyi Sylvia – Kirchhof Anita:
Balatonfüred római kori települései és falfestményei. Balatonfüred, 2021. 249 oldal

A Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványsorozatának legutóbbi, 85. kötete a 2017-ben megjelent 80. kötet, Palágyi Sylvia: *Balatonfüred római kori temetői és sírjai* című munkájának folytatása. Sajnos, ahogyan rendszeres temetőfeltárássra, úgy a települések nagy felületű kutatására sem került sor Balatonfüreden. Pedig a Balaton-felvidék szubmediterrán klímája és a Toszkánára emlékeztető földrajzi környezet igazán vonzóvá tette ezt a területet a rómaiak számára. Ezt igazolja, ha megnézzük a régészeti topográfia vonatkozó kötetek térképeit, hisz Alsóörs-től Keszthelyig sűrűn követik egymást a római mezőgazdaság jellegzetes termelési egységeinek, a villagazdaságoknak az épületei. Az épületek száma, nagysága, díszítettsége a gazdasághoz tartozó földterület nagyságától függött. A Dunántúl legnagyobb villagazdasága a közeli Nemesvámos-Balácapusztán található. A fallal övezett központ csaknem 9 hektár nagyságú, és eddig 22 kőépület helyét sikerült rögzíteni. Természetesen voltak lényegesen kisebb, szegényesebb villagazdaságok is. Erről a témáról kitűnő összefoglalást készített Firnigl Anett 2012-ben a PhD-disszertációjában (*Római kori villák történeti környezetének vizsgálata a Balaton-fel-*

vidéken). Balatonfüred közigazgatási területén is legalább öt villagazdaság állt a római korban.

Legelőször 1829-ben, a református iskola építése során bolygattak meg egy villaépületet, amelyből érmek, kőoszlopok és téglák kerültek elő. A gazdasághoz tartozó fürdőépület nagy részét, amelyhez hideg, langyos és meleg vizes medencék és öltözők is tartoztak, az 1950-es években tárták fel.

A legjobban ismert villagazdaság, tulajdonképpen „melléktermék”, hisz a siskei, középkori templomrom feltárása során derült ki, hogy azt korábbi, római falakra építették. Az ásatás során további római kori falak kerültek elő, amelyek két periódusból, a 2. és a 4. századból származtak. A helyiségek padlóját betonszerű terrazzo borította, némelyik központi fűtéssel is rendelkezett. A gazdag leletanyagon kívül (kerámia, fémtárgyak, érmék) nagyszámú falfestménytöredék került elő, ugyanis mindkét periódusban díszítették a falakat. A korai időszak maradványai a sárga-lila és a kék színű töredékek, a perspektivikus hasábminta. Ezek jobb minőségűek, mint a késői töredékek, és a balácapusztai festményekkel egy időben, azonos mintakönyv alapján készültek az 1. és a 2. század fordulóján. Ezt a festményt egy stukkófríz zárta, amely egy lándzsás vadászt, menekülő szarvast és őzet ábrázolt. A késői falfestmények leggyakoribb színe a vörös, ezeken növényi minta, füzérábrázolás és a márványerezet utánzása is feltűnik. A falfestmények bemutatására és értékelésére a római kori falfestmények nemzetközileg is ismert kutatója, Kirchhof Anita vállalkozott.

A Laki dűlői villagazdaság épületeit csak felszíni nyomokból és a terepbejárások során gyűjtött töredékekből ismerjük. Területét az utóbbi évtizedek során beépítették, de egyetlen leletbejelentés sem érkezett a múzeumba. A Belső mező I. nevű lelőhelyről is csak a felszínen gyűjthető leletek alapján feltételezhető egy római kori település.

Balatonarácson, a Koloska patak mindkét partjáról ismerünk falmaradványokat. Szőlőtelepítés során került elő terra sigillata tál, kerámiapohár, fazék, mécses, bronzfibula, érmek, oszlopfő stb. 1969-ben a Szőlőalja utcában a vízvezeték árkával több épület falait vágták át. Ez a villagazdaság is hosszú életű volt, a leletek alapján az 1-2. század fordulójától a 4. század végéig lehetett használatban.

Balatonfüred római kori emlékei közé tartoznak a tégláégető kemencék. Ezek ritkaságszámba mennek Pannóniában, de itt három helyen is előkerültek: a Baricska dűlőben, a Szőlősi utcában és a Fürdő utcában. Az utóbbi két kemencét jól dokumentáltan a szerző tárta fel. Ezekben – falazótéglák mellett – elsősorban a tetők fedésére szolgáló nagyméretű peremes téglákat (tegulae) és kúpcserpeket (imbrices) gyártottak. Az 1978-ban feltárt Fürdő utcai kemence azóta is egy málladozó védőtető alatt várja, hogy konzerválva a nagyközönség is megtekinthesse, és a város egyik idegenforgalmi látványosságá-

vá váljon. A kötet mindkét része az előkerült leletek katalógusszerű leírását és képét is tartalmazza.

Balatonfüred római kori emlékeinek bemutatása ezzel még nem ért véget. Dr. Palágyi Sylvia négy évtizeden át vezet te és koordinálta a római kori kutatásokat Veszprém megyében. Ez a kötet a 2006-ig előkerült leleteket mutatja be. Az elmúlt másfél évtized kutatásainak eredményeiről egy következő kötetben kellene beszámolni.

Müller Róbert

A folyóiratnak élnie, gyarapodnia kell

A *Szemle* – várostörténeti folyóirat, s mint ilyen, okkal hordozza címlapján a legelső szám óta Veszprém város címerét. Ez a látszólagos apróság azonban messzebbre vezet. Komoly változást hozott a város egész jelképiségében a 2012-es arculati kézikönyv, benne a rendszeresített új városi logó, amely Gizella királyné koronájára asszociáltat. A különben frappáns jelvény roppant egyszerű és könnyen megjegyezhető, tehát logónak megfelel. Mivel azonban láthatólag minden veszprémi dolognak jelképe akart lenni, a történetiség védelmében szólni kellett a címer használata mellett. A címer és a logó ugyanis nem egészen csereszabatosak, de a jelképesség széles mezején békésen megférnek egymással, hogyha tisztelik egymás illetékességét. Ennek a célnak az érdekében született a *Szemle* 38. száma 2015-ben, amely – elsősorban dr. Földesi Ferenc részletes tanulmánya révén – mintegy megerősítette a város címer szerepét a gyakorlatban. A számról számra változó cím- és hátoldali illusztrációk mellett így a város címer állandó címoldali megjelenése folyamatosan életben tartja a történetiség első számú jelképét, amivel a *Szemle* minden alkalommal kiáll a történetiség mellett.

A *Szemle* kezdettől vállalt rendelkezése, hivatása a várostörténet-írás, a helyismeret szolgálata. Ez természetes dolog, amint az a körülmény is, hogy tematikus illetékességi területét alkotói, szerkesztői a város határáig szabták meg. Idővel az élő gyakorlat mégis azt mutatta, hogy a határvonal szoros értelmezése mégsem tartható szigorúan. Kádárta, Rátót vonatkozásában azért nem, mivel több évszázados önállóságuk után, 1973, ill. 1984 óta ezek a települések már Veszprém városnak közigazgatásilag szerves részét képezik. És más helységek esetében pedig azért nem, mert a közvetlen szomszédság és a történelmi „együttlét”, szinte sorsközösség kívánja a horizonton felüli szemléletet. Ebből a szempontból jó példákat szolgáltat a *Szemle* legutóbbi két száma. Nem gondolom, hogy bárki idegennek vélné Veszprémtől a rátóti apátság kalandos históriájának avagy a mai Márkó középkori településtörténeti

előzményeinek bemutatását. Egy efféle területi lehatárolás amúgy is inkább a mondanivaló centrumára vonatkozhat, hiszen az eseménytörténet, az elemzések, a visszaemlékezések, az életrajzok, pályaképek sodrása nemigen viselné el a téma tárgyalásának gátak közé szorítását.

A feltárandó, közléteendő források sokasága, a feldolgozások lehetséges bő tematikája okozza a várostörténet-írás művelésének szükséges voltát. Mutatkoznak még hiányok a veszprémi helytörténeti könyvespolcon, mely hiányokat feltölteni többek közt a *Veszprémi Szemlének* is természetes feladata. Különösen időszerűvé válik ez akkor, amikor a régóta szóban forgó gondolat, az időnként előtérbe kerülő várostörténeti monográfia ügye és eszméje újra lendületbe jön. Nyilvánvaló, hogy a reménybeli monográfia és a *Szemle* ügyei nem sorolhatók automatikusan egymás mellé, de tény, hogy az igényes várostörténeti monográfiának figyelembe kell vennie a *Szemle* eddigi teljesítményét.

Érdekes fejlemény a „vendégszerkesztő” megjelenése a stáblistán. A 60. számot Karlinszky Balázs szerkesztette. A Veszprémi Főegyházmezei Levéltár igazgatójának felkérését bőven indokolja, hogy a szám anyagának több mint 80 százaléka egyházi vonatkozású, egyébként a régészettől, építéstörténettől az egyháztörténetig, belsőépítészetig, művészettörténetig terjedőleg, remek képekkel és szöveges források közlésével. Ami téma és szakember egymásra utaltságát reprezentálja, az együttműködés jól sikerült, emellett szépen példázza az eredmények elérésében oly üdvös fegyverbarátságot is. Aligha kétséges, hogyha majd sor kerül a várostörténeti monográfia teendőire, az effajta „fegyverbarátság” hasznos eleme lehet a részt vevő személyek és intézmények sokrétű munkája sikerének.

E cikk célja nem lehet az utóbbi *Szemle*-számok részletes bemutatása, különösen nem úgy, hogy a legutóbbi *Séd* lapjain szakavatott ismertetés jelent meg a 61-es *Szemléről* Őrsi Ágnes tollából. Legyen szabad csak egyetlen írást, Somorjay Sélysette művészettörténész cikkét, annak is utolsó gondolatát ajánlanom a kedves olvasó figyelmébe! Az érseki palota házi kápolnájának mindenre kiterjedő leírása végén, lám, mit ír az országosan elismert szakember: „Az érseki palota kápolnája újabb nagy felújítás előtt áll, ami komoly kihívás lesz. Hogy ennek olyan szinten tudjon megfelelni megbízó és kivitelező, ahogyan az egy kiemelkedő értékű épületnél elvárható, ahhoz pontosan érteni kell a restaurálás tárgyát. Azokon a pontokon is, ahol ma még kérdőjelek vannak. Ha a forráskutatás és a művészettörténeti rekonstrukció a lehetőségek határához ért, akkor kérdéseire még választ remélhet a restaurátoroktól. Nagyon fontos volna ezért, hogy a kápolnarestaurálás célja ne csak az »újra régi pompájában...« közkeletű sajtóhír legyen, hanem maradjon idő az elmélyült kutatásra, az eredmények fölötti elgondolkodásra és együttgondolkodásra is.” Érződik, hogy szeretettel írt, de súlyos szavak ezek. Lényegében az igényes

munka által remélt jó eredmény és a szorító idő álcája mögül diktáló pénz közötti folytonos viták veszélyére figyelmeztet a szerző. Bárcsak adná az ég, hogy ezúttal az említett tényezők barokkos harmóniája hassa át az egész műveletet!

Jó úton jár a *Veszprémi Szemle*, ha szellemiek és anyagiak a realitások keretei között megadatnak neki. Mert a folyóiratnak élnie, gyarapodnia kell, mivel mindannyiunknak szüksége van rá.

Somfai Balázs

V8 Zentán

V8. Thurzó Lajos Művelődési-Oktatási Központ / Zentai Városi Múzeum, Zenta, 2021. augusztus 5–31.

Az eseményt a Zentai Városi Múzeum és a Művészetek Háza Veszprém szervezte egy pályázatnak köszönhetően. A múzeum kiállítótermében Áfrány Gábor, Hegyeshalmi László, Kelemen Marcel, Környei Ágota, Somody Péter, Szotyory László, Tarczy István és Zachar István, a V8 alapító tagjainak alkotásait láthatta a közönség augusztus végéig. Tavalyelőtt ment a veszprémiektől a kérés, hogy a Zentai Városi Múzeum befogadná-e a kiállításukat, amire a zentaiak örömmel mondtak igent. A megnyitót idén tavaszra tervezték, de közbejött a Covid.

Zentán nagy hagyománya van a képzőművészetnek. Jövőre ünneplik a Zentai Művésztelep hetvenéves fennállását. Ez volt az egykori Jugoszlávia első művésztelepe, és jöhettek bármilyen, a művészeteknek nem kedvező idők, a Zentai Művésztelepen minden évben találkoztak az ország különböző pontjain élő képzőművészek. A telep évente rendez csoportos kiállítást a zentai múzeum erre kiválóan alkalmas, tágas, világos galériájában. Éppen ezért nem értjük, hogyan történhetett meg, hogy a veszprémi művészcsoport kiállításának megnyitójára mindössze 15–20 ember volt kíváncsi. Talán a melegnek, talán a szokatlan időpontnak köszönhető, hiszen kiállítás megnyitót általában ősztől tavaszig tartanak a múzeumok és a képtárak.

A V8 csoportról Veszprémben is keveset hallunk mostanában. Magját veszprémi kötődésű képzőművészek alkotják. A csoport elnevezése egyszerre tiszteleg a 20. század első évtizedeiben megalakult, haladó szellemű, avantgárd Nyolcak művészcsoport előtt, és utal a szintén a századelőhöz köthető V8 belső égésű motortípusra, ami egy forradalmi technikai újítás volt, s máig az erő, a dinamika szimbóluma.

Az életkorban, alkalmazott technikákban heterogén társaságot a szakmai, emberi kapcsolatok, a „veszprémiség”, a művészeti progresszió, a kortárs művészetről és dizájnról való haladó gondolkodás tartja egyben. Tagjaik között egyetemen, középiskolákban művészetet

tanítók, galériavezetők, művészetpedagógusok vannak.

A kiállítás ezt az alkotói sokféleséget mutatta meg. Zachar István (1973), aki alkotásaiban a tér problémáit boncolgatja az 1960–1970-es évek amerikai pop-art-jának stílusában, ezúttal a pártállamok szörnnyetegeinek triptichonját komponálta meg extrém térbe helyezve. Szotyory László (1957) Munkácsy-díjas festő sötét-kék, sötétszürke repülői, tornyai leginkább cápákra hasonlítanak. A háttérük is sötét, mintha a tenger mélyén úsznának ezek a hatalmas, robusztus, ormótlan szerkezetek. A szintén Munkácsy-díjas Somody Péter (1963) kagylói és csigái rózsaszín, sárga, halványkék és -zöld színben pompáznak. (A művész újabb, a korábnál absztraktabb csigáit és kagylóit a közönség májusban a veszprémi Csikász Galériában láthatta.) Hegyeshalmi László (1953) *Summertime I.* és *Summertime II.* című festményét vitte Zentára. A festő színszeretettel, színtudatával ragadja meg a képei előtt megállókat. Kelemen Marcel (1964) festményei szinte gyógyítóan hatnak a nézőire. Virágait, bogyoit, ágbogait, kocsányait hálózatba szövi, és egészen közel viszi a szemlélőkhöz. Környei Ágota (1965) Zentán kiállított festményeihez egy napilap oldalait használta fel, azokból bontott ki egy másik, magvasabb tartalmat.

A V8 csoport tagjai korábbi munkáikból válogattak a zentai kiállításra. Tarczy István (1971) is máshol tart már, mint amit a vajdasági városban megmutatott, de munkái időtállóak, különösen az *Hommage à Csontvary*. Áfrány Gábor (1971) médiaművész különleges szerkezetében folyadékörvényben úsznak Esterházy Péter *Bevezetés a szépirodalomba* című művének leggyakoribb betűi. A művész azt kérdezi: meddig marad időtálló kohéziója az alkotott műnek, a világraszóló remeknek?

Kilián László, a Művészetek Háza Veszprém igazgatója a következő szavakkal nyitotta meg a kiállítást: „A V8 csoport minden tagja ihletett, invenciózus, érzékeny és filozofikus módon, organikus camera obscura vagy laterna magica, titokzatos szerkezet, amelyben legalább akkora talány az, ami belekerül, mint az, amit kibocsájt. Fény és szín be, fény és szín ki!”

Révész Erika

Egy kiállítás rétegei

Géczi János: *8 km – Fűzfő–Almádi dekollázsok*. Kecskemét, Kápolna Galéria. 2021. augusztus 25. – szeptember 10.

Géczi János *8 km – Fűzfő–Almádi dekollázsok* című kiállításának képei egyetlen hirdetőfelületről származnak. Az évek során egymásra rakódott óriásplakátokból kialakított 15 kép így nemcsak egy művészi tö-

rekvést, hanem a társadalom és a kultúra különböző rétegeit is bemutatja.

Az idő és időjárás viszontagságainak kitett plakátokból létrehozott dekollázsok egy megdöbbentő térélménybe vonják be a kiállítás látogatóját: a felismerhető rétegek különböző időpillanatokot örökítenek meg, melyek egymás mellé helyezve a kortalanság illúzióját keltik, ami azonban mégis feltűnően kortárs, ezzel egyszerre zökkenve ki és irányítva a figyelmet. Az ismerősnek tűnő logók, a kontextusokból kiragadott színek kombinációk, a fecnikké lett nagy alakú plakátok törmelékessége és hulladékszerűsége az időrétegek újrendezésével zavarja össze a kiállítás látogatóját, erre a tapasztalatra pedig csak ráerősít a betűk és szemek folyamatosan előbukkanó látványa, mindkét esetben az ismerős idegenség voyeur szerepkörébe vonva a szemlélőt.

A képvé tett betű a legtöbb esetben a szédüléshez hasonlatos tudathasadásos állapotot eredményez, hiszen úgy kell olvasni, hogy egyszerre figyelek a térbeli kompozícióra, valamint az egyes betűkre önmagukban. A dekollázs formált plakátok csak megerősítik ezt a benyomást, hiszen a plakát – mint a marketing és a figyelemfelhívás alapvető eszköze – tudatosan használja ezt a hatást, melyről a dekollázs csak annyiban mond le, hogy a betűk nemegyszer csonkolva jelennek meg, ráerősítve a képi dimenzióra, ugyanakkor a kiegészítés önkényes mechanikájával bevonják a szemlélőt saját terükbe is.

Ebből a térből azonban kíváncsi szemek meredeznek elő, megerősítve a voyeur-érzést. Az óriásplakátok rétegeiből előbukkanó, nemegyszer arctalan tekintetek a tépertség és a rongáltság állapotában úgy tűnnek archaikusnak, hogy közben az arcok divatja jól érzékelhetően a közelmúltba datálja őket, tovább fokozva az egyidejű egyidejűtlenség megtévesztő felismerését, egyszerre tűnve fel egy letűnt kor tanúinak, valamint távoli ismerősöknek.

A plakátból formált dekollázsok fő mechanizmusa ebben érhető tetten: úgy próbálnak felmutatni ismerős, sőt az elmúlt időszakban meghatározó (hiszen az elmúlt pár évben a plakát fogalma nemcsak átértékelődött, hanem a közbeszéd meghatározó elemévé is vált) elemeket, hogy azokat annyira idegenné tegye, hogy képesek legyünk teljesen új szemmel nézni rájuk. A keretezés ennyire hangsúlyos, az avantgárd felé mutató művészi aktusának felhasználása ugyanakkor nem csak a kultúra rétegzettségére és kreált voltára irányítja a figyelmet, az alkotásokban a törmelék és a hulladék önmagában is érvényes műalkotásként, meghatározó esztétikai élményként jelenik meg.

Füzi Péter

Újragondolni

Leicht / Keil / Ék: Egy nemzetközi művész arcai. Kácsor Adrienn művészettörténész előadása. Laczkó Dezső Múzeum, 2021. szeptember 9.

Kácsor Adrienn ösztöndíjasként PhD-jára készül Chicagóban a Northwestern University-n, s kutatási területe a szocialista realizmus művészeti irányzat, s ezen belül Ék Sándor művészete. Az 1970-es években vásárlás útján a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumba került az 1975-ben elhunyt Ék Sándor hagyatékának egy része, s kutatásai során Kácsor Adrienn így jutott el városunkba.

A szocialista realizmus a maga korában nem csupán egy művészeti stílus és szemléletmód volt, hanem politikai állásfoglalás, elköteleződés is. Ily módon bár a művészettörténet eszközeivel és módszerével elemezni és értékelni lehet, de – véleményem szerint – mint történeti jelenséget kell kezelni, egy korszak, egy adott földrajzi terület jellemzőjeként mint a művészettörténet s a politikátörténet egy adott korszakát.

Kácsor Adrienn egy új megközelítési módot ígér. Véleménye szerint szükség-szerűen személyes és etikus módon kell a múltat megközelíteni, s arra törekszik, hogy több szempontból próbálja azt feldolgozni és értelmezni, s az eseményeket, azok szereplőit ott és akkor, abban a kontextusban megérteni. Ék, eredeti nevén Leicht Sándor 16 éves volt 1918-ban, amikor a forradalmi események sodrába került, s a kommunizmus elkötelezett hívévé vált. Kácsor Adrienn egy gondolati kísérletre hívta hallgatóságát, ki hol volt 16 éves korában, mit tudott a világról, s milyen vágyak, tervek foglalkoztatták. Így közel hozva hallgatóságához a szegénységben élő fiatal Ék Sándor akkori helyzetét, abból kiindulva próbálja értelmezni az életutat, amelyet a művész bejárt. Nem akar igazságot szolgáltatni, helyes nézőpontot kijelölni; az események és a személyek bizonyultságukban egyértelműen nem megítélhetők.

Ék Sándor rövid hazai indulás után a Tanácsköztársaság bukása után külföldre kényszerült, s Németországban és a Szovjetunióban is ismert művésszé vált. Berlinben főként grafikáival, plakátjaival és szatirikus rajzaival lett népszerű a munkásmozgalomban. Tehetségét politikai harci eszköznek tekintette, melyet a munkásmozgalom, az antifasiszta célok szolgálatába állított. A Szovjetunióban az 1930-as években pedig olajfestményeivel a szocialista realizmusnak nemcsak hogy a követőjévé, de egyik követendő példaképévé is vált.

Kácsor Adrienn izgalmas feladatként tekint a szocialista realizmus előtörténetére, mindazokra az előzményekre, amelyek eredőjeként létrejött. A 20. század elején, amikor az avantgárd művészet egyre több

irányba indult új utakat keresni, szinte kézenfekvő volt, hogy a radikális forradalmi gondolatok radikális formái megoldásokat kívánnak meg. Így az avantgárd a szovjet művészek között is számos kiváló képviselőt, élharcost talált, míg egy ponton a hivatalos művészetpolitika iránya megfordult, s az avantgárdot retrográd művészetnek bélyegezték meg. Ék Sándor elkötelezett, a politikai küzdelem szolgálatába állított művészetében természetes követelmény volt a közérthetőség, a közvetlen mozgósító erő, amely így a szocialista realizmus alkotójává tette.

László Péter

„Lélek vagyok, élni szeretnék”

Tóth Péter Lóránt pódiumműsora. Agóra, 2021. szeptember 7.

Versvándor érkezett szeptember 7-én az Agóra Kulturális Központ kamaratermébe. Vajon kit és mit takar ez a szóösszetétel: versvándor? Hiszen ritkán szólítják így egy irodalmi pódiumműsor főszereplőjét.

Izgalmas előadásnak ígérkezett a „Lélek vagyok, élni szeretnék” című műsor, mely Radnóti Miklós életének utolsó hónapjairól mesélt. Mesélt, mondom, mert Tóth Péter Lóránt, a Radnóti- és Pro Cultura Hungarica-díjas versmondó nemcsak a *Bori notesz* verseit szavalta mély átéléssel, hanem sokat mesélt az „erőltetett menet” útjáról. Arról az emberhez méltatlan útról, melyről Radnóti sem térhetett haza.

Tóth Péter Lóránt, a kunszentmiklósi tanár 2019 őszén Radnóti és 3200 munkaszolgálatos társa tiszteletére gyalog végigjárta azt a 850 km-es utat Bortól Abdáig, melyen egykoron a munkaszolgálatosok is jártak. Fizikailag és lelkileg is megerőltető út volt ez, mégis maradt ereje a zarándoklata során esténként Radnóti-verseket mondani a helybélieknek. Így lett hát ő versvándor, s azóta is járja a Kárpát-medencét, és viszi a verseket sok településre.

Rendhagyó kép fogadta az előadásra érkező kevés nézőt. A falon a kivetítőn Radnóti elmosódott arcképe mellett egy térkép, rajta az útvonal, amerre ment a menet, és egy kissé kopottas különös zászló, mely társa volt végig az úton a vándornak. Az első vers, a *Hetedik ecloga* valami különleges mély csendet ültetett a terembe. Az előadó olyan átéléssel, szép tiszta beszéddel, oly természetes módon, egyszerűen mondta el ezt a különös verset, hogy a nézőnek már a műsor elején könnyű szökött a szemébe. Aztán a következő versekben suhogtak az álmok tovább, azok az álmok és gondolatok, melyek reményt adtak. A hazavágyódás reménye, a hitves utáni vágy reménye és éltető ereje, s a jövőbe vetett hit szép reményei. „De hisz lehet talán még! A hold ma oly kerek! Ne menj tovább barátom, kiálts rám! fölkelek!” Az *Erőltetett me-*

net, a *Razglednicák*, a *Levél a hitveshez* című verseket megrendülten hallgattuk. A versvándor mély, tiszta tekintetével megigézte a nézőt, belső érzésektől fűtve, erőteljesen zúdította ránk a drámai sorokat. A versek között mesélt a költő életének legnehezebb hónapjairól eredeti dokumentumok alapján. Kőszegi Ábel *Töredékek* című, Radnóti utolsó hónapjait bemutató könyve hitelesen írja le az utolsó hónapok szinte minden napját. A műsort e könyv segítségével szerkesztette az előadó, de az igaz drámaiságot a versek jelentették. Tudjuk, a költő élni akart: „...ha kell szívós leszek, mint fán a kéreg” – írta. Ez az élni akarás, ez a kitaró hit végig ott lebegett a verssorok között. S talán ez a kitaró hit adott erőt a versvándornak is, hogy útját végigjárja.

Az előadás végén személyes élményeiről mesélve Tóth Péter Lóránt egy kicsit talán oldotta a hallgatóságban a történelmi valóság és a Radnóti-versek gondolatainak hatására érzett megrázó fájdalmat. De hát a műsor elején egy lelki, szellemi és fizikai utazásra hívott mindenkiket az előadó. Szép és lélekemelő utazás volt ez, több nézőt érdemelt volna.

Molnár Erzsébet

Nyárzáró, őszüdvözlő akkordok

Utcazene.

2021. augusztus 25–28.

Egy év kihagyás után újra az utcán!

Nagyon vártam az idej utcazenét, mert az kötelező, hogy minden évben megyünk, találkozunk, együtt vagyunk, és elképesztő hangulatban fedezünk fel újabb és újabb zenekarokat, zenészeket. Tavaly nekem kimaradt, meg egyébként is kisebb volt, idén viszont – bár már iskolakezdet előtti időpontban, ami miatt valamivel kevesebb emberrel, és külföldi barátaim, rokonaim nélkül – mégis teljes gözzel dübörögtek az utcák.

Az első nap igen hűvös volt, így csak néhány bemelegítő kört tettem, körülnézve, mik várhatóak, hangolódva az elkövetkező napokra, és szokva az embereket, tömeget, amitől az elmúlt két évben kissé elidegenedtem. Második nap az eső szakadt, legalábbis Fehérváron, ahonnan indultam volna, így az a pihenésé lett, de harmadnap pénteken hamvainkból feltámadva barátokkal indultunk útnak, hogy bevessük magunkat Veszprém sikátoros utcái közé.

Belekóstoltunk Mike Andersen-be, aki egy kis blueszal varázsolt igazi „jó sörös” kocsmahangulatot a Gizella udvar szélén. Hangja nagyon megkapó, és teljesen a hamisítatlan amerikai filmekbe röpíti az embert: bárszéken ülve, ahogy helyiek néha felállva lassúznak a zenére.

Azonban valami erőteljesebbre, táncosabbra vágytunk, így továbbhaladtunk.

Benéztünk a Terem nevű punkkocsmába, ahol a néhai Szigony közönsége és zenészei hozták az üvöltős hamisítatlan punk-rock érzést. Innen tovább kutakodva a Hangvilla előtt kötöttünk ki, ahol már hatalmas buli zajlott, ugrálás, tánc, boldogság, felszabadultság a színpadon és a közönség sorai között is. A tizenkét főből álló francia zenekar olyan latin-amerikai, balkáni hangulatot hozott magával, olyan felszabadult, napsütötte, problémamentes életérzést, hogy egy pillanat alatt elfelejtettük az elmúlt két év viszonyosságait és főként zenei nélkülözését, és mi is ugrálásba, táncba kezdtünk. A zenekar minden egyes tagja igazi egyéniség, máshogy néznek ki, mást hoznak, mégis valami elképesztő egységben léteztek a színpadon. A közönséget folyamatosan foglalkoztatták, leültették, felállították, énekellették. Az utcazene hamisíthatatlan hangulatát megteremtve és minden imádatunkat kivívva nyomták végig a másfél órájukat.

Az utcazene másik jellegzetessége, hogy hihetetlen furcsa és szokatlan zenészeket is meghív, akikkel valószínűleg más esetben soha az életben nem találkoztam volna. Ilyen volt idén Mezerg, aki zongorával, szintetizátorokkal és tereminnel machinál, ami az egyik első elektronikus hangszer, egy rádióhullámok interferenciája által vezérelt analóg szintetizátor, amit a zenész érintés nélkül szólaltat meg. Nos ez a francia zenei géniusz olyan pszichedelikus zenei orgazmust hozott a színpadon, ami miatt teljesen *Utcazene*-fanatikus vagyok évek óta, mert szerencsére minden évben van legalább egy ilyen élményem. A csodálatos ebben a zenében az volt, hogy egyáltalán nem gondoltam volna, hogy könnyen emészti egy kisvárosi fesztivál közönsége, mégis, a rasztafári hosszú hajú fiatalokon, az elektronikus zenében utazó ismerőseimen keresztül kisbabás, gyerekes párokig mindenki tátott szájjal hallgatta az elképesztő alkotást a színpadon. Másnap vissza is mentem még több barátal, akik mind teljesen más stílusúak, mégis olyan „együtt élményünk” volt, olyan flow-ba kerültünk a több száz hallgatóval egyetemben, amit azóta is emlegetünk találkozóink során. Az elektronikus alapokon nyugvó, kísérleti jazzelemeket és még ki tudja, mit tartalmazó zenei stílus hihetetlen érzéseket keltve hullámozott az emberben.

Utolsó napon a *Mongoose and the Magnet* hallgatva, akik szerintem az egyik legminőségibb zenét játszó zenekar, nyitottuk az estét. Ezután az előző napi élményeken felbuzdulva az *Opsa Dehilit* terveztük megnézni egy kis színpadon a Vár áruház előtt, itt azonban a két-három taggal sajnos már meg sem közelítette az élményt a zenekar. Ők nagyszínpadra valók, hiába. Zárásként Mezerg feltette az i-re a pontot! Jövőre remélhetőleg a megszokott időpontban még több emberrel, ugyanitt. Mi ott leszünk, az biztos!

Hud Janka

Rádió – Költészet – Trianon

Ex-Symposion 105., 106., 107.

A kiemelt kulcsszavak az *Ex-Symposion* három újabb tematikus számának fő témáit jelölik. A 105. szám vezérszólama: *Varázsszem – Szólt a rádió*, a 106. olyan szöveget tartalmaz, amelyek a „költészetten” fogalomkörébe tartoznak, míg a 107-es szám címe: *Volt egyszer egy Trianon*. A rádiós és a poétikaszámokban a személyes líra, azon belül a visszaemlékezés, az emléktörődék (Szerbhorváth György *A nagy öregek alkonya* című írásában konkrétan utal is a műfajra, amelynek keretei közt és jellegéhez igazodva megfogalmazta: „az efféle visszaemlékezés mindig nosztalgikus”), a publicisztikai műfajok közül a tárca és a pályaképinterjú dominál; a Trianon-történet (az elbeszéléssé, mesévé avató szándék ellenére) főleg tanulmányokat, szocio-(kulturális), valamint politikai elemzéseket eredményezett. Az első kettő – néhány szöveg kivételével – ugyanazon szerzői gárda hozta létre, minek következtében az írások beszédmódja, hangvétele is számos hasonlóságot, megegyező jellegzetességet mutat, míg a harmadik ismertett lapszám a téma kiterjedéséből következően – noha az állandó munkatársak közül többen e témában is kifejtették nézeteiket – tágabb és több perspektívát, látószöveget igényelt, s mutat meg. A Kárpát-medence térségeiből (Felvidék, Erdély, Vajdaság/akinek úgy tesszük: Délvidék etc.) politológusok, antropológusok, történészek tanulmányait és esszéit közli, így ugyanazt a történetet narratívákba helyezve teszik láthatóvá számunkra. Nem hiányzik, természetesen, e számból sem a Trianonra reflektáló szépirodalom.

Az *Ex-Symposion* tematikus számokat jelentet meg, állandó, illetve felkért szerzői csapattal dolgozik, feltehetően ugyanazt az olvasói réteget, illetve törzsolvasói csoportot szándékozik tartalmaival megcélózni. Egy „kívülálló” befogadó számára az itt ismertett számok közül – a Trianon-téma nagysága és jelentősége ellenére – leginkább a rádiós téma lehet leginkább megszólító és érdekfeszítő, hiszen ebben a témában „ismerhet önmagára” legerőteljesebben – kivéve, ha a 2000 után születettek korosztályához tartozik, mert akkor nemigen tud mit kezdeni a „világító varázsszem”, a tekerőgombos állomásváltás, a *Szabó család* és a *Pipsz* iránti nosztalgiával, s a rendszerváltás, a balkáni háborúk rádiós történeteit is inkább csak „tanulhatja” ebből a lapszámból. (Igaz, hogy a Szkopál Bélával, az Újvidéki Rádió műsorvezetőjével, színészével, lemezlovasával készült interjú a rádiózás jövőképeire és lehetőségeire is kitér: „... nem érdemes temetni a rádiót. A digitális média jövője a szakemberek szerint a smartphone és annak még ki sem fejlesztett applikációi irányába sodródik.”)

Noha az *Ex* – (keletkezés)történetéből kifolyólag – nagyrészt vajdasági, azaz az e térségből elszármazottak kulturális és közéleti orgánuma, az élményközösség és -átfedések révén más térségek hangjai is teret kapnak lapjain, így a rádiós szám is egy felvidéki történettel nyit: Hizsnyai Tóth Ildi-

kó *Vételi viszonyok (interferenciákról)* című háromrészes karcolata a regionális tér, az identitáskérdés és a családtörténet összefüggésében jeleníti meg a szerző egyéni „rádiózásélmény”-ét.

Mint olvasó – az említett élményközösség szintjén – leginkább Radics Viktória *Az anyanyelv hatalma* című tárcanovellájának világával tudok azonosulni: jómagam az általa megnevezett térhez, a bezdáni Újvár utcához nagyon közel: a vele párhuzamosan futó Pusztai utcában nevelkedtem, azzal a különbséggel, hogy míg Radics – ha jól tudom – a közeli városból, Zomborból látogatába vagy vakációra érkezett a nagyszüleihez, jómagam a szüleimmel és a teljes családommal egész gyermekkoromat ebben a közegben töltöttem. Nagyon ismerős világ, ugyanakkor – azt hiszem, írtam is már róla, talán Radicsnak személyesen is elmondtam – sokkal árnyaltabban látom összefüggéseit, s elutasítom azt a(z) – talán a nosztalgia táplálta – elnagyolt, felturbózott idillképet, amelyet ez az egyébként igen szubtilis próza állít elénk a hetvenes-nyolcvanas évek rurális közegéről. Nem szeretnék olyan lényegtelen mozzanatokba belekötönni, mert nem változtat a fő jelentéseken (a rádiózásélmény sajátosságain), hogy írhatott-e a nagyapa a tinta-ceruzán kívül örökíróval is a kredenc belső lapjára, amikor még a hetvenes évek második felében is alig volt használatban; az iskolában is még ún. szivattyús töltőtollal írtunk; nagy öröm és könnyebbség volt, amikor megjelent a patronos változat. A golyóstoll, autentikus térségi megnevezéssel: az örökíró használatát tiltották az alsó osztályokban. A nagyszülők budiját – nemhogy játéktér lett volna, de – valósággal gyűlöltük, ezer méterrel elkerültük (veszélyei miatt – nehogy beleess! főleg, ha emésztőgödör van alatta! – tiltották is szüleink a használatát). Az igazsághoz tartozik, hogy az élelmiszerral való ellátottság terén is igen jól álltunk, a „tisztes szegénység”, amiről Radics beszél, csak amolyan tettetés volt, a „takarékoskodni kell a sonkával és a kolbásszal” csak egy régi, háború utáni, a beszolgáltatások idején kelt és rögzült szlogen – valóságértéke kevés.

Lényeges viszont mindaz, amit a nyelvi identitás kérdéséről tár elénk a szöveg, ismertetni úgy tudom, hogy közben a saját megegyező történetemet mesélem. Nagyon-nagyon sajátos önmeghatározás volt ez részükről: felmenőink úgy mentek el ebből a világból, hogy még Budapesten sem jártak soha életükben (apai nagyszüleim e téren kivételek voltak, ami annak tudható be, hogy nagyapám dunai hajón szolgált, ami elvitte a fővárosba is), a határral kettéválasztott zóna magyarországi felén is csak felnőttkorukban (én például tizenkét évesen voltam először Hercegszántón, a rokonoknál – minthogy Trianon a mi családunkat is kettészelte, de ez már a 107-es szám témája!), ám identitásuk és minden kulturális minta Budapesthez kötötte őket és általuk bennünket is. Csak a Kossuth és a Petőfi rádiót hallgattuk, a Magyar Televízió adásait néztük. Ez leginkább azért volt, mert ugyan patriarchális dominancia jellemezte a családokat, de azért a „kussoltatós” férfiuralomnak is tekintettel kellett lennie a család többi tagjára, mivel a magyarul lakta falvakban s a tömbmagyar városokban a katonaviselt

férfiakon kívül senki, de senki sem tudott szerbül a családokban – anyáink életük végéig nem tanultak meg a többségi nyelven beszélni. Számomra a legunalmasabb nap gyermekkoromban a vasárnap volt, mert apám annyit azért kikövetelt magának, hogy az akkor még JRT (Jugoszláv Rádió Televízió) zágrábi stúdiójából közvetített délutáni szórakoztató műsort megnézhesse. (A diskurzus, amely arról szólna, hogy a nyolcvanas évek e téren felmutatott viszonylagosan előremutató eredményei után hogyan, milyen oktatáspolitikai és más törekvések miatt fejlődött annyira vissza a vajdasági magyarok nyelvtudása, hogy ma már a fiatal férfiak nagy többsége sem beszél az államnyelvet – a militaristák és sorkatonaság-nosztalgiában szenvedők itt szokták bekiabálni, hogy „mert nincs többé sorkatonai szolgálat, ahol rendet és szerbül tanult az ember fia”: nemcsak egy folyóirat-ismertetőt, de egy egész lapszámot is kitenne.)

A különböző emlékezések (az említettek kivételével: Ladik Katalin, Józsa Márta, Baranyi Marcsi, Varga Szilveszter és mások szövegei), interjúk (Turi Tibor Szkopál Bélával, Balázs Attila Zalán Tiborral, Józsa Márta Göcsey Zsuzsával beszélgetett) mellett a novella hagyományosabb formái (mint: Grencsó Krisztián, Jánosy Lajos, Tolnai Ottó vagy Solymosi Bálint írásai), valamint versek (Ladányi István, Fenyvesi Ottó, Závada Péter, Bozsik Péter etc. alkotásai), illetve Balázs Attila rádióhangjátéka visz „szépirodalmi szint” az összeállításba.

A 106-os poétikai szám anyagából a Tomaž Šalamun-blokk, Miklavž Komelj *Költői eszközök Tomaž Šalamun újabb kori lírájában* című tanulmánya, illetve Fenyvesi Ottó szövegfordításai keltik fel az olvasó figyelmét: a térségünk konferenciatermeiből ismert, felületes, egyazon elemzés variációival harknizó Šalamun-előadások helyett végre egy, a jelenséget belső perspektívából láttató, elmélyült interpretációt olvashatunk a szlovén költő opusáról.

Mindhárom ismertett folyóiratszám képzőművészeti, azaz illusztrációs anyaga érdekes vagy figyelemfelkeltő, de csak a Trianon-számban áll jelentésadás szolgálatába a drMáriás alkotta sorozat úgy, hogy a történet tárgyalt politikai, kulturális trauma-, illetve irodalomtörténeti vagy antropológiai jelentéseit képes a vizualitás nyelvén megjeleníteni, képi világba transzformálni. A 107-es szám a *Volt egyszer egy Trianon* cím alatt valójában kétféle eljárással közelít a témához: a folyóiratszám első felében a jelzett tudományos diszciplínák módszerei szerint és eszköztárából építkező tanulmányok sorakoznak, második felében prózaszövegek, versek, interjúk. Vajda Mihály *Trianon* című jegyzetét követően Bretter Zoltán traumaanalízise, Krasztev Péter kulturális antropológiai szempontú feljegyzései és elemzései, Papp Árpád tanulmánya sorjáznak, majd a témát taglaló publicisztikai, illetve szépirodalmi szövegek következnek a téma és a folyóiratszám keretein belül. A jugoszláviai magyar irodalom problematikáját Balázs Attila prózája, a *Kelta vigadó (a jugoszláviai magyar irodalom előtörténetéből)* veti fel.

Bence Erika

Bartók és Ady nyomán

Bartók és Ady – a Forte Társulat előadása. Közreműködött a Mendelssohn Kamarazenekar.
Auer Fesztivál, Hangvilla, 2021. augusztus 3.

Az Auer Fesztivál szervezői valódi kuriózzal, igényes szemlélettel indították a fesztivál első napján. A két zseni, Bartók és Ady műveire született két ösztönös, művészeti produkció joggal ragadta meg és készítette vastapsra a közönséget a Hangvillában.

Szonátaconcert
a piarista
templomban

„Vérszappanok” – Langer
Ágnes és Földes Róbert kama-
raestje az Auer Fesztiválon,
Szent Imre piarista templom,
2019. augusztus 3.

két nem ideális előadás a
Mendelssohn Kamarazenekar
előadását a fesztivál első
napján – azaz a Bartók és
Ady műveire született két
ösztönös, művészeti produk-
ció joggal ragadta meg és
készítette vastapsra a köz-
önséget a Hangvillában.

A jelen
emlékei

A Vándor – Egát
Kállitka a Városi
Színházban, 2019. augusztus
3.

Séd, 2019. 5. sz., 23. old.

Gesamtkunstwerk (teljes, azaz ösztönös művészeti alkotás), ahogy Wagner szájából először elhangzott, egy adott produkcióban (leginkább persze az operáiban) részt vevő művészeti ágak egyenrangúságát hirdető. Mára ez a fogalom bevonult a művészettudatba, és sorra születnek olyan előadások, ahol a művészeti ágak azonos súllyal vesznek részt, miközben persze oda-vissza hatnak egymásra. Az *Auer*

Fesztivál első napján kettőt is kap ebből a közönség.

Az első a Bartók Béla *V. vonósnyegyesére* készült táncmű. A Forte Társulat Horváth Csaba koreográfiáját táncolja a Kováts Péter (hegedű), Bendik Ágota (hegedű), Nyári Gábor (brácsa), Kárász András Péter (cselló) tolmácsolásában megszólaló nagyon nehéz műre. Kováts Péter vasmarokkal irányítja a kvartettet, amely kiválóan adja át a bartóki értékeket, a szinte végtelen skálán hullámzó érzelmeket, a zseniális zenei gondolatokat, a hirtelen pattanásig feszített, majd szinte a puritánságig lemeztelenített szólamokat. Nem könnyű ezt a zenei látomást belső izzás nélkül visszaadni, meg aztán Bartókot magyar zenész tud igazán jól játszani. Zenészként éreztem ezt (meg szorítottam is), és magával is ragadtam.

Már önmagában ez az interpretáció teljessé tehetné volna az estét. Azonban a Forte csapat és koreográfus-rendezője, Horváth Csaba a zeneműben rejlő minden zenei mozzanatot, hangot, effektust, ezt a hatalmas érzelmi óceánt táncdramaturgiává lényegítve más eszközökkel mutatta meg, mit gondol(hat) Bartók, vagy mit érzett ki ő maga a műből. Mindenfajta érzelm felűnik a tánc nyelvén. A '30-as években íródott kvartett mögött nyilvánvaló, milyen érzések feszülhettek Bartókban. A militarizálódás, a fasizálódás, a durvaság mellett az elfojtott erotika, az összetartozás, a széthúzás, a szeretet és a gyűlölet sok más érzélemmel együtt jelenik meg, szinte kontrapunktszerű tánckompozíciót eredményezve. Egy biztos, a koreográfia minden manírtól mentes. A jelmez végtelenül egyszerű (ha jól láttam, gyakorló katonanadrág), a szcenika az időnként a táncba is bevont zenei pódiumból és az üres színpadból állt, némi fényeffektussal. Nem is kell több. Bevallom, én a tánc minőségét nem tudom megítélni, egy biztos, a táncosokon látszott az átélés, a mindent beleadás, beleértve a mimikát és egyéb gesztusokat is, és ne felejtjük: nagyon ismerniük kellett a művet, szinte minden zenei mozzanatot, sőt hang mozgássá transzformálódott. Ez győzött meg, nyugtázott le engem is. Bartók iránt érzett pozitív elfogultságom ebben a felvonásban zeneileg és koreográfiaileg entitásként hatott rám, és a tapsból ítélve a közönségre is.

Szünet után *Apró véres balladák* címmel, Földes Róbert és Horváth Csaba szerkesztésében Ady-novellák alapján íródott dramaturgia és a Lukács Miklós szerepte zene mentén alakul a szóval, táncsal és a Cimbiózis Trió (Lukács Miklós – cimbalom, Orbán György – nagybőgő, Baló István – dob) élő zenéjével előadott ösztönös művészeti kompozíció. Ady zsenialitása novelláiban is előtér, igaz, (felületes) olvasói nem mindig vették észre a művek valódi értékét, az erős, néha karikatúraszerű jellemrajzokat, figurákat és szituációkat, az emberi gyarló lélek keserű, néha anekdotikus megítélését. Észrevette viszont Horváth Csaba és társulata. Pontosan ezen – nem is igazán rejtett – jellemrajzok, keserű, néha szinte bugyuta, nevetésre ingerlő szituációk mentén alakul az előadás. Nem tudhatom, Horváth Csaba fejében megfordulhatott-e, hogy mennyire aktuálisak Ady korának morális problémái, nekem néha összeszorult a gyomrom ettől a felismeréstől.

Az előző produkcióban a zenére született a koreográfia. Ebben a színben mintha a zenekar követné a tánc mozzanatait. Érezhetően van komponált rész, de ez oly módon születik, hogy egy viszonylag egyszerű harmóniavázon, ostinato jellegű alapra Lukács Miklós számos zsánerű zenéből merítve originális motívumokkal reagál. Lukács zseniális cimbalmos, nincs kétség. Érdekes, ahogy hangszerét néha effektusok keltésére is használja, követve a táncot, borzongató érzékenységgel reagál. Mindjárt az elején elszakad egy húr a cimbalmon, mondhatnánk, rossz ómen, de nem! Egy igazi zenész ül a hangszer mögött, aki képes felfogni és zeneben kifejezni a társműfajokban rejlő érzelmeket, ez pedig csak egy művészember sajátja. Jó a bőgős is, ahol a jazz motívumai kerülnek elő, nagyon karakteres – „húzóssá” a zenészsízlengben – kerekedik a játéka, tényleg élvezetes. A dobos is pontosan és alázattal teszi a dolgát.

Bizony, nehéz a táncosok feladata. A nem is könnyű, néha akrobatikus táncmozdulatok közben test- és arcjáték mellett verbális követelményeket is támaszt rendezőjük. Az átszerkesztett Ady-novellákat érthetően, jól értelmezve adják át, de mindezt túlzások nélkül úgy, hogy nem esnek – mondjuk – a bohózatok könnyedségébe vagy éppen az irodalmi színpadok merevségébe. Az átszerkesztett Ady-szöveg jól hat, az eredeti novellák esszenciáját emelték ki, és ez elég is, hiszen ott a tánc, amelyik megerősíti, adott esetben környezetet ad a kiemelt gondolatoknak, amelyek Ady korának világát tükrözik elsősorban, rávilágítva közben jelen korunk morális válságára is. A szcenika végtelenül egyszerű most is, a játékban néha használt zenészpódium, az üres színpad, néha

a függöny is, ez utóbbi jó a rejtekezésre. A jelmezek egyszerűek, a két női szereplő esetében időnként találóan igénytelenek. Zene, tánc, szöveg, scenika, jelmez egymásra talált, egyik sem kerekedik a másik fölé. A nézőtérén ülő számára egységben sugározza magas minőséggel a költőzseni gondolatait és korunk visszásságait. Igazi Total Work of Art.

A fesztivál szervezői által meginvitált két produkció valódi ihletettséggel, méltóan interpretálja, transzformálja Bartók és Ady zsenialitását. Az egekig feszített érzelmek után mit tehetne a közönség, tapsol, kiabál és – természetesen – boldog.

Kovács Attila

Az immár hagyományos veszprémi zenei fesztivál első hangversenyén a Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar muzsikált, Demel Eszter művészeti vezető, karnagy irányításával.

Megfogtam egy szúnyogot

Amikor a hangszerek is táncolnak. Auer Fesztivál, nyitókoncert. Hangvilla, 2021. augusztus 3.

A tény magában csoda: a lelket is nyomorgató, immár második éve tartó pandémia ellenére a szervezők megtalálták a lehetőséget, hogy sor kerüljön Veszprémben a nagyon várt Auer Fesztivál megrendezésére. Úgy is mondhatnám: elérték, hogy ismét együtt legyünk, az előadó-művészek és a közönség! A nyitó koncertre nem lehetett volna méltóbb együttest felkérni, mint a veszprémi Csermák Antal Zeneiskola növendékeiből álló többszörös hazai és nemzetközi versenygyőztes Gárdonyi Zoltán Kamarazenekart. A Hangvilla nagyterme annak ellenére az utolsó pótszékig megtelt, hogy előzetesen csak annyit tudhattunk a rendezvényről, hogy a címe: „Amikor a hangszerek is táncolnak”.

A Demel Eszter által vezetett zenekar elismertsége és kedveltsége ma már elegendő ahhoz, hogy előlegezzük a bizalmat. Igazunk volt. Az együttes most is hozta a szokott színvonalat, és most is tudtak újdonsággal, meglepetéssel szolgálni.

A hangversenyt a fiatalon, 36 éves korában elhunyt angol barokk mester, Henry Purcell egyik szvitjének népszerű rondó tételével indították, majd az angolok német származású zeneszerzője, Georg Friedrich Händel G-dúr *Vízizene* szvitjének rigaudon tételét játszották. Francia barokk zene következett: Jean-Philippe Rameau *Táncszvitjének* tamburin tétele, amelyet Horusitzky Zoltán vonós kamarazenekari átiratában adtak elő. Eredetileg a rövid mű Rameau *A gáláns indiák* zenekari szvitjének egyik leghangulatosabb, legszínesebb rondó tétele. Valódi tánc, hiszen a művet a szerző opera-balettnek írta.

Ezután egy szokatlan szerkezetű zenei blokkal emlékeztek a 140 éve született Bartók Bélára. Először a zenekar játszott el uniszónó egy népdalt, *Még azt mondják, nem illik a tánc a magyar-nak*, amit a közönség is elénekelt, először egy szólamban, majd két- és többszólamú kánonként. Aztán rájöttünk, hogy egy másik népdal, a *Megfogtam egy szűnyogot* alapdallama nagyon hasonló. Nosza, adjuk elő ezt is többszólamú kánonként. A zenekar, a közönség együtt zenélése mindenkinek örömet jelentett. Innen már közel volt a felismerés: ezt az immár általunk is megszólaltatott dallamot dolgozta fel Bartók 44 hegedűduója 22. darabjában. Kipenderült az első hegedű szólamának két ifjú művésze, Vásárhelyi Bori és Naszer Hannus, és előadták a nagy magyar komponista koncerteken ritkán játszott, technikailag nehéz és igényes művét, a *Szűnyogtáncot*. Ezt még két Bartók-duó követte: a 28. *Bánkódás* és a 32. *Máramarosi tánc* című tételek. A közönség vastappsal fogadta a produkciót. Az előadás során arra is választ kaphattunk, hogy mi lehet az oka a szinte még gyerekekből álló zenekar kitűnő hangminőségének. Ahol ilyen képességű, a zeneiskola tanárainak köszönhetően jól képzett fiatal muzikusok játszanak, ott nem maradhat el a közös művészeti eredmény sem. A zenekar a Bartók-évfordulóra tekintettel előadta a *Gyermekeknek* sorozat Adagio (*Kis kece lányom*) és Allegro robusto tételeinek Weiner Leó-féle vonós kamarazenekari feldolgozását is.

A Bartók zenei sziget után könnyedebb hangulatú művek következtek. A régi sikerdarabjaik közül Pjotr Iljics Csajkovszkij *Diótörőjéből* a nádsíptáncot, Aram Hacsaturján *Gajane* balettjéből a fiatal lányok táncát és Dmitrij Sosztakovics polkáját hallhattuk. (A darabokat Kováts Péter, illetve Pacsay Attila írta át vonósokra). A rendezvény címéhez méltóan a hangszerek valóban táncoltak. Pontosabban a Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar

a hangzást illetően talán még az eddigieknél is sokszínűbb lett. Most nemcsak az élvezhetőségre gondolok (nagyon jól szórakoztunk), sokkal inkább a stílusbiztonságra, a hangminőségre, a zenekar hangképzési eszköztárának, dinamikai készségének a gazdagodására.

A hangverseny végén az együttes kiegészült néhány ütőhangszeressel, akik valódi ritmusorgiát varázsoltak a színpadra. Új színek, új hangulatok jelentek meg. Demel Eszter ismét a közönséghez fordult, és megkérdezte a publikum legifjabbjait: akar-nak-e feljönni a színpadra egy kicsit táncolni? Sokan akartak, egészen aprók és nagybacsok is. Kislányok, fiúcskák vegyesen. A talpalávalót, a hat mexikói táncként bejelentett dél-amerikai muzsikát a zenekar szolgáltatta. A hivatalos program ezzel a népünnepély hangulatú eseménnyel zárult. A közönségsiker nem maradt el.

A zenekar az ünneplést két ráadással köszönte meg. Ismét eljátszották a Hacsaturján- és a Sosztakovics-tánczenét. Az *Auer Fesztivál* nyitókoncertjéről boldogan, léleken gazdagabban jöhetünk haza.

A hagyományokhoz, a megszokáshoz jobban ragaszkodó zenei ízlésűek (magamat is beleértve) felvethetik a kérdést: szabad-e az ország egyik leghíresebb, nagy múlttal rendelkező komolyzenei fesztiválját a mostanihoz hasonló, show-elemeket is tartalmazó, a közönséget aktív közreműködőként bevonó zenés-táncos eseménnyel megnyitni? A válasz a költő Heltai Jenő bölcs mondatában van: „Az élet szép, tenéked magyarazzam?” De talán, ha Veszprém híres zenész szülötte, Auer Lipót jelen lehetett volna ezen a meleg nyári délutánon a Hangvillában, ő is büszke lett volna a tehetséges utódaira.

M. Tóth Antal

Az Auer Trió koncertje

Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István terem, 2021. augusztus 4.

Az Auer trió három művésze szólístaként, kamarazenészként is rendszeres közreműködője a hazai és külföldi koncertéletnek, mindhárman tanítanak a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián, mindemellett közösen jegyzik az évente megrendezett nemzetközi Echo Nyári Akadémiát. Az együttes 2016 nyarán alakult, ekkor játszottak először együtt épp itt, a veszprémi *Auer Fesztiválon*, így a névválasztás is adta magát, annál is inkább, mert a világot a hegedűjével meghódító Auer Lipót kamarazenészként is legendás volt.

Fülei Balázs zongoraművész, Kováts Péter hegedűművész és Varga István gordonkaművész mind elhivatottak a kamarairodalom magas színvonalú tolmácsolása iránt, ezért hallható az *Auer Fesztivál* keretein belül már 2016 óta minden évben az Auer Trió egy-egy koncertje.

A jelen írás apropóját adó alkalmon három kompozíció hangzott el a három művész tolmácsolásában. Elsőként Franz Schubert (1797–1828) Op. 99-es, D. 898-as jegyzékszámú *B-dúr triója* szólalt meg. A darab életműben való elhelyezése nehéz feladat a zenetudósok szerint, ugyanis nincs pontos adat a keletkezés pontos idejét illetően. Egyes feltételezések szerint a kompozíció valamikor 1824–1827 között íródhatott, mások szerint az Op. 100-as *Esz-dúr trió* sikerein felbuzdulva, 1828 március-áprilisában készülhetett el. Az ez idő tájt keletkezett Schubert-opusok hangulatától teljesen eltér ez a mű. Fiatalos lendületű, olykor tréfás vagy a szó nemes értelmében banális megoldásokkal tarkított kompozícióról beszélünk, ami az érett schuberti zene halálköltészetétől, sorstragédiájától és romantikus végleitől messze távol tartja magát.

A négyteteles műnek több olyan zeneszerzői eleme, szerkesztési és hangszerelési ötlete van, amely az utolsó vonósnégyes, a *C-dúr kvintett*, az *Esz-dúr trió* és az utolsó zongoraszonáták közelségére utal. Formai felépítése egyértelműen klasszicizáló. Harmóniakezelése már nyilvánvalóan romantikus hatásokat mutat: a – talán néha túl – gyakori ún. bővített szextes harmóniák, a plagális fordulatok és a merész modulációk mind-mind a kora romantika kísérletező, útkereső fázisát mutatják be, ezzel megkezdve a korábbi kor funkció tonálisának kb. 100 év alatt történő teljes lebontását.

Egy hosszabb szünet után Bedřich Smetana (1824–1884) Op. 15-ös *g-moll triója* csendült fel. A műnek szomorú keletkezési okai vannak. A '40-es évek polgári forradalmi a cseheket sem kerülték

el, Smetana 1846-tól aktívan részt vett a politikai életben. A forradalmak leverése utáni elnyomó rezsim ellehetetlenítette a szerzőt, ezért 1856-ban Svédországba emigrált a jobb jövő reményében. 1849-ben házasodott össze feleségével, akitől négy gyermeke született. Az ezt követő években tragédiák sora következett a családban. A másodikként született gyermekük 1854-ben elhunyt, nem sokra rá követte őt a rendkívüli zenei tehetséget mutató első lányuk, végül a negyedikként született utód is meghalt. Ezt követően feleségénél tuberkulózist diagnosztizáltak, és ő is eltávozott. Smetana ebben a lesújtott állapotában komponálta a *g-moll trióját*, amelyet első lánya, Bedřiška emlékének ajánlott.

Számos kifejező zenei elem illusztrálja a szerző mély fájdalmát. A kompozíciót indító szóló hegedűállás lehajló, kromatizáló motívuma, a barokkból ismert szintén lehajló síró motívum, a szűkített oktáv hangköznek a zenei teret a végletekig szétfeszítő diszszonanciája mind-mind ezt a mély gyászt kívánja illusztrálni. A *dúr* jellegű (tehát a klasszikus értelemben vett „vidám”) szakaszok is inkább valami hiányállapotot kívánnak bemutatni. A harmadik tétel népiesnek ható témája azonban inkább pozitív kicsengéssel zárja a kompozíciót.

A koncert záró műsorszámaként Liszt Ferenc (1811–1886) *IX. magyar rapszodiája*, melléknevén a *Pesti karnevál* szólalt meg. A kompozíció egyfajta csattanóként szolgált a két hosszú és nehezebben „emészthető” mű után. Liszt könnyed dallamai, zseniális megoldásai és a muzikusok virtuóz játéka nem véletlenül váltott ki a közönség soraiból vastapsot. A három művész a tőlük megszokott magas színvonalon szólaltatta meg a kompozíciókat. Érzelmdús és technikailag hibátlan játékuk igazán minőségi élményt nyújtott a zenehallgatók számára.

Lukács Elek

A tehetség kötelez

A Korossy Kvartett koncertje. Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István terem, 2021. augusztus 5.

A Korossy-Khayll Csongor által vezetett vonósnégyes az Auer Fesztivál harmadik napján adott hangversenyt Franz Schubert, Joseph Haydn és Bartók Béla kvartettjeiből.

Két évvel ezelőtt, 2019 áprilisában arról értesülhettünk, hogy „a Korossy-Khayll Csongor, Tóth Kristóf (hegedű), Albert Julianna (brácsa) és Devich Gergely (cselló) alkotta együttes nyerte a Weiner Leó Országos Kamarazenei Verseny vonósnégyes kategóriáját, mindannyian a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatói”. Vásáry Tamás, a nemzetközi zsűri elnöke akkor így nyilatkozott: „Ők most a legjobb fiatal kamarazeneszek”.

A szinte a semmiből híressé vált együttes ugyanezen év augusztusában szakmai és közönségsikerrel mutatkozott be a veszprémi Auer Fesztiválon. Nyilatkozatukban tiszteletre méltó magabiztossággal és öntudattal „a méltán híres magyar vonósnégyes-hagyomány továbbvitelét, a minél szélesebb repertoár megismertetését és bemutatását” tűzték ki művészi célul. Az elmúlt két év során jelentős nemzetközi fesztiválok résztvevői voltak, felléptek számos hazai koncertteremben (időközben a mélyhegedűszólamba Osztrosits Éva került). Hittel, tudással és felelősséggel elindultak azon a göröngyös, akadályokkal, buktatókkal teli úton, amelyen sikert és elismerést szerezhetnek. A tehetség kötelez. Ezért vártuk izgatottan és kíváncsian idei veszprémi hangversenyüket. A 2021. évi Auer Fesztivál rangos eseménye volt a fiatal muzsikusokból álló Korossy Kvartett koncertje.

Franz Schubert (1797–1828) *c-moll kvartett*-tételével kezdtek, amit 1820 decemberében az akkor mindössze 23 éves komponista egy soha be nem fejezett vonósnégyes első, szonáta formájú Allegro assai tételeként komponált. A mű kéziratot partitúrája Johannes Brahms tulajdonába került, a körülbelül nyolcperces kompozíciót csak a szerző halála után mintegy 40 évvel, 1867. március 1-jén mutatták be Bécsben. Azóta népszerűsége és hatása töretlen. Azt érezzük hallgatása közben, hogy a döbbenet és a félelem környezetében mi módon születik meg az emberi szép, a vágyott harmónia. Amikor a csendből megjelenik a felerősödő kísérteties tremoló, majd az első hegedű és a cselló húrjain megszólal Schubert egyik legszebb, a második hegedű és a brácsa által körbefolyt dallama, okkal érezhetjük, hogy ezen a nyári délutánon fontos veszprémi zenei eseménynek lehetünk tanúi. Jól kezdődött a koncert.

A hangverseny a vonósnégyes atyjának, Joseph Haydnnak (1732–1809) utolsó, 1797-ben komponált, Erdődy József (1754–1824) magyar grófnak ajánlott, Op. 67. számú, hat vonósnégyest tartalmazó ciklusának G-dúr darabjával folytatódott. A mű (egyik méltatója szerint) „tele van találékonyssággal, tüzzel, jó ízléssel, új effektusokkal”. Az első tételt (Allegro con spirito) az együttes valóban gyorsan, lélekkel és a tempójelzésnek megfelelően tüzzel

adta elő. A második, Adagio sostenuto (lassan, vontatottan) tétel himnuszszerű méltósággal szólalt meg. Imponáló volt az együttes érett hangzása, frazeálása, a Haydnnál annyira fontos „beírt dinamika” pontos betartása, az egységes értelmezés és megvalósítás. Számomra a koncert első részének csúcspontját ennek a tételnek az előadása jelentette. A harmadik – Menuetto – tétel technikailag nem különösebben nehéz, ugyanakkor tele van értelmezési buktatókkal. A Presto tempójelzés csábít a rohanásra, a túl sebes, virtuóznak vélt előadásra, amelyben a finom humor, a szerző szellemessége, játékossága kellően nem érvényesülhet. A nagyon gyors tempónál a bensőségesebb, líraibb, pizzicato kíséretű trió rész népi hangvétele, finoman hangszerelt ländler jellege is elvész. Úgy érzem, sajnos most ez történt. A negyedik, g-mollban íródott, szokatlanul sötét, nem túl gyors Allegro ma non troppo tétel előadása szép és stílusos volt. Haydn remeke a vidámabb G-dúr visszatértevel hangulatosan zárult.

A művészek meglepetésünkre nem tartottak szünetet, pedig nagy szükségünk lett volna arra, hogy a lelkünket áthangoljuk egy más zenei világra. A Haydn-mű után szinte azonnal elkezdtek Bartók Béla (1881–1945) *II. vonósnégyesét* (Op. 17, Sz. 67, BB 75). A mű 1915 és 1917 októbere között, az első világháború idején keletkezett. A kvartettet 1918 márciusában a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes mutatta be Budapesten. Az előadásról Kodály Zoltán írt a Nyugatban méltatást. Ebben dicsérte a szerző régi mesterekéhez hasonló formaépítését, a mű epizódjait, a „nyugodt életet, az örömet és a bánatot”, és nyomatékkal hangsúlyozta, hogy Bartók műve nem tekinthető programzenének.

A mű részletes elemzése nem lehet a jelen írás tárgya. Az előadás értékeléséhez azonban nem nélkülözhető Kodály fent idézett írásának egy másik mondata: „Az egymást követő tételek nem különböző hangulatok képét adják, hanem egységes lelki folyamatnak, fejlődésnek folytatódó rajzát.” Az első tétel fő jellemzője a dallamgazdagság, a mű legelején bemutatott, szenvedélyesen felfelé törő, majd lehanyatló rövid motívum (E–A–D–Cisz–Gisz–G) számtalan feldolgozása különféle árnyalatokban, ritmusban, hangszerelésben, színekben, más-más szólamban jelenik meg. A tétel hű interpretálásának fő feltétele a szerző rendkívül részletes és bőséges előadói utasításainak pontos értelmezése és szigorú betartása. Jó példa erre a főtéma első megjelenésének szenvedélyessége, illetve a tétel utolsó hét üteme, amelyben fokozatosan lassulva, tempóban, dinamikában visszafogottan juthatunk el zárásként a kissé megváltoztatott vezérmotívumhoz, Bartók egyik legbensőségesebb, csellón elhalóan megszólaló dallamához (lá-ti-dó-ti-szó-mi-re-mi). A gyors, szeszélyes második tételbe (Allegro molto capriccioso) a kvartett a fiatalság életerejével, harci kedvével, szinte vágatva csapott bele, hogy aztán sor kerüljön a zenei gazdagság finomabb bemutatására is. A nagyon lassú (Lento) harmadik tétel, amely az indításnál visszafogottan, szordínóval játszandó, bensőséges hangulatú panasz, bánat, a régi magyar siratóénekekhez hasonló lamentáció. A művet záró Più lento (még lassabban) rész az elmúlással, az alig hallható, reményt sugalló kis terc sóhajjal zárul. A nagyon nehéz Bartók-mű előadása jól sikerült. Összességében hiteles, érett interpretációt hallottunk.

Méltán csattant fel a Szent István terem nem túl nagy létszámú közönségének elismerését és szeretetét kifejező hosszú vaspaps.

M. Tóth Antal

Korszerű megújulás

Modern renaissance. Auer Fesztivál, Hangvilla, 2021. augusztus 5.

Oláh Kálmán és triója, valamint a Mendelssohn Kamarazenekar közös koncertje a Hangvilla telt házas nagytermében. Átértelmezett és originális művekben Oláh Kálmán zeneszerzői munkái szólaltak meg jazzbe és kamarazenei szövetbe ágyazódva. Közönségük megértette, megérezte a szándékot, siker született.

A *Modern reneszánsz* címet kapta a koncert, mely cím nyilvánvalóan Oláh Kálmán belső késztetését jelzi a megújulásra, a korral való haladásra, hiszen a 3 *vázlat Bach csellószvitjeiből* és a *Michel Legrand-feldolgozások* korunk zenei paradigmáiba ágyazott zenei újraértelmezések, míg a *Passacaglia zenekarra* és *jazztrióra* originális Oláh-mű. Oláh Kálmán a magyar jazzszcénában az intellektuális vonalat képviseli, ebben a tekintetben – szerintem – Bill Evans, Dave Brubeck, George Shearing iskolájának követője, ugyanakkor érezhetően jelen van Bach – érthetően – mindegyiknek felelő tisztelete. Egyfajta fúziós, szintetizáló szándék érezhető, amikor igyekeznek teljesen elmosni az ún. klasszikus zene és jazz közötti határvonalakat, és megoldásaiban a kettő együttes hatásával operál. Hangszerelésében a zenekar esetében nem a big band ritmikus fúvóhatásai, inkább egy szólamokkal játszó, de mégiscsak „zenei szőnyeg szemlélet” tükröződik, bár egy blokk erejéig fa- és rézfúvósokkal is kiegészül a kamarazenekar, de ebben az esetben sem készítenek senkit a fúvóscapatok ritmikai effektusaira. A jazzérzetet, az obligát improvizációkat egyértelműen a trió (Oláh Kálmán – zongora, Balázs Elemér – dob, Barcza-Horváth József – bőgő) biztosítja, amely a Legrand-átdolgozásokban kiegészül Oláh Kálmán junior szaxofonossal (a meleg gesztusok és a koncert végén elcsattanó puszi mindenki számára nyilvánvaló teszi az apa-fiú kapcsolatot).

Három blokkban épül az est tematikája. Elsőként a Bach-művek átértelmezése szólal meg. Bachot zsenialitása zenei értelemben tévedhetetlenné tette, műveiben szólamokból építkezve a polifonikus zene túlszárnyalhatóan legmagasabb fokát érte el. Hallani Bach-műveket „jazzesen” játszani, engem a hideg is kiráz tőle, de Oláh nem esik ebbe a hibába. Nem „jazzesíti” Bachot, hanem mérhetetlen tisztelettel a témáit kölcsönözve originális hangszereléssel új – mai – zenei köntösbe öltözteti. Érdekes a pulzálás, ahogy a jazz és a zenekar hangszereiből áramló romantikus barokk hatás váltakozik. Természetes eleganciával használja a jazz „chord changes” (akkordhelyettesítés) kínálta lehetőségeket, miközben a klasszikus barokk ritmikai és zenei érzete megmarad. Nagyon átgondoltak a megoldásai, és ez a legnagyobb pozitívumuk is. Persze nem tagadja meg jazz-zongorista mivoltát sem a bachi groove-okon (harmóniaséma) nyugvó, inkább modális jazzimprovizációkban, bőgős társa pedig karakteres, feszített játékkal érzékelteti, hogy ez itt bizony afroamerikai gyökerekből

táplálkozó mozzanat. A Kovács Péter vezette Mendelssohn Zenekar és Kovács László karmester közös munkája az a stabil kamarazenekari háttér, amely teljessé teszi a hangzást. Erőlködés nélküli, tiszta érzetet kapunk, és ami feltétlenül pozitívum, hogy néhány tag arcán kifejezett öröm látható, ami felszabadultságot és tiszteletet is jelent. A zenekar a helyén van.

Az est második blokkja, a *Passacaglia zenekarra* és *jazztrióra*, teljességgel Oláh Kálmán szerzeménye. A passacaglia elsősorban a 17–18. században népszerű barokk műforma. Szabályai szerint ostinato basszusra épül, ünnepélyes méltóságból variációkon keresztül virtuóz szólamokkal tarkítva éri el a teljességet. Most is bőgőtémából bontódik ki a mű, hogy aztán folyamatosan épülve, hangszerek, hangszerpultok variációival végül elérje a tetőfokot. Zongora és fúvósokkal kiegészített kamarazenekar koncertál ebben a nem könnyű műben. A vonósszekció a leginkább barokk hatású, a fúvósoknál néha még Gershwin neve is bevillan, a zongora még a barokk érzet mellett is jazzt hordoz. Ahogy épül a mű, a jazztrió is egyre inkább előtérbe kerül, majd egy időre teljesen átveszi a szerepet. A Balázs Elemér és Barcza-Horváth József felvezette feszített alapra Oláh reagál improvizációival, ismételten ötletesen modális a játéka, majd, visszahozva az eredeti témát, újra bekapcsolódhat a zenekar. Egy időre visszatér a szóló basszus, amelyre egyre inkább felépülnek az egyes hangszercsoportok, és az ünnepélyes manifesztum után a zongora kis időre ismét magára marad, hogy a szinte puritán, elgondolkozató, komorabb érzet után visszaadja a témát a bőgősöknek. A kör bezárul. Nem éppen hatásvadász befejezés, de így is jól fogadja a közönség. Az előttük kibontakozó zenei folyam minősége meggyőző volt tehát számukra.

A harmadik blokk Michel Legrand francia zeneszerző négy művének – *Summer Knows*, *Once Upon A Summertime*, *You Must Believe In Spring*, *Where Is It Written (Yentl)* – Oláh Kálmán által jazzé átdolgozott változatát hozza. Itt lép színre Oláh Kálmán fia szoprán-szaxofonon, a triót kvartetté egészítve. Eredetileg a feldolgozások is énekkel hangzottak, de most – ki tudja, miért – változott a felállítás. Oláh tisztelete Legrand iránt nyilvánvaló, de választása egyben a romantikusan populárisabb műfaj iránti érdeklődését is tükrözi. Talán megérezte, hogy ezek a dalok a maguk népszerű dallamaival, romantikájukkal, ismertségükkel, átdolgozva még több kaput nyithatnak a jazz amúgy szűkösebb

közönsége előtt. És ez tetten is érhető. Az emberek szeretik, amit ismernek, és könnyebben befogadják, ha egy kicsit más formában is. Mi is ez a más forma? Végy egy jó kamarazenekart, karmestert, egy nagyszerű muzsikusból álló jazzkvartettet, majd az ismert dallamokhoz készíts olyan hangszerelést, amely a jazz nyelvezetére épít, de egy klasszikus zenéhez szokott zenekar által is eljátszható, a jazzt pedig bízd a kvartett zenészeire. Igen, Oláh Kálmán ebben is tudatos, és az általa megálmodott hangszerelések mentesek a rossz értelemben vett eklektikától. A zenekar a megálmodott szólamokat, azaz a leírt arrangement-et képes híven visszaadni Kovács László irányításával, ahol pedig a jazznek kell szólnia, ott Oláh Kálmáné és fiáé, Balázs Eleméré (nem is akárhogy) és Barcza-Horváth Józsefé a porond. A három tapasztaltabb zenész mellett talán kicsit elfogódottabbnak tűnik Oláh Kálmán jr. sza-

xofonjátéka, de ígéretet mindenképpen hordoz magában, improvizációi sem ötlettelenekek, és méltánylandó az az alázat, ahogy édesapja elgondolásait megszóltatja. Oláh Kálmán zongorajátéka intelligensen átgondolt, felépített, Evans szelleme itt is érezhető. Barcza-Horváth József talán nem kap annyi szólistaszerepet, de játéka meggyőző. Balázs Elemér dobszóloja meg tényleg háborzongatóan jó, intuitív, mélyből fakadó, igazi „jazzistáé”. Legend zenéje ebben a közelítésben többletszínnel gazdagodott, és talán tényleg több kaput is nyitott, hiszen a jazzhívók is és a populárisabb romantikát kedvelők is meghallgatják, köszönhetően Oláh Kálmán szintetizáló szemléletének.

Az Auer Fesztivál ezen az esten is sikert könyvelhetett el.

Kovács Attila

Baráti Kristóf – Würtz Klára szonátaestje

Az Auer Fesztivál 6. koncertje.
Hangvilla, 2021. augusztus 7.

A koncert két főszereplője egy véletlen zenei találkozás óta muzikál együtt, és számtalan gyönyörű hangfelvétel és közös koncert a tanúja az évek óta tartó együttműködésnek. A mostani koncert anyaga klasszikus-romantikus művekből összeálló „klasszikus” szonátaest volt. Három hegedű-zongora szonátát hallhattunk nagyjából kronologikus sorrendben az 1800 és 1886 közötti terméskből.

Beethoven *a-moll* szonátája az első darabja egy hat darabból álló hegedűszonáta-sorozatnak. Ezekben a szonátákban a koncertáló jelleg erősen megjelenik. A nyitó tétel szokatlan intonációjú: patetikus, de presto tempójú és 8/8-os metrumú, nincs sem függőmotívum, sem lassú bevezetés. Azonnali egyszerű és pregnáns témájával megragadja a hallgató figyelmét a két hangszer egyöntetű, szenvedélyes, meggyőző erejű zenei anyaga. A két művész interpretációja a legmagasabb rendű kamarazenei példája volt, a kidolgozási rész drámai párbeszéde bebizonyította az egyforma zenei gondolkodást, két egyéniség egymásba simuló zeneiségének lehettünk tanúi. A szonátának nincs lassú tétele, Andante scherzando előadói utasítás áll a második tétel elején. Kétféle zenei anyag: egy játékosan szaggatott, incselkedő és egy kontrapunktikus, a barokk időkre emlékeztető rész, majd ezek szintézise teszi ki a tételt. Ebből a szonátából teljesen hiányzik a hangszeres virtuozitás, a Finale tételt szinte aszketikus egyszerűség jellemzi. Ez a minden hatásosságot mellőző célratoró szűkszavúság nem könnyíti meg az előadók dolgát, de az előadó páros nem hagyott hiányérzetet bennünk, nem kerestük a hatásosságot a műben, elfogadtuk az ő előadásukban a komoly, helyenként vigasztalanul komor hangú Beethoven.

Brahms *A-dúr* hegedű-zongora szonátája a második a szerző életművében. Az elsőként megszólaló dallam meglepően hasonlít Wagner *Mesterdalnokjának* Walter mesterdalára, ezért a művet „Mesterdalnok-szonátá”-nak nevezik. E nyitótémában a két

hangszer váltakozva vesz részt, mintha a zongora kérdezne, a hegedű pedig kommentál, vagy fordítva. Áradó dallamosság, gyengéd önfeledtséggel feltörő ének és a Brahmsra szintén jellemző pontozott tematika jellemző az első tételre. Barokk stíuselemeket idéz a második tétel, mint egy szvit ouverture tétele, a pontozott lassú rész után egy gyorsabb sarabande ritmusú rész. Különlegesség az is, hogy a záró tétel inkább szemlélődő és éneklő, a közvetlenül a 2. szonáta előtt komponált *A temetőben* című dal egyes részleteivel mutat rokonságot. Ez a felépítés és dallamkezelés kifejezetten jól állt a két előadónak, akik egységes hangvétellel, azonos zenei gesztusokkal tökéletes összhangban, pazar technikával, mély zeneiséggel mutatták be nekünk a szonátát.

César Franck *A-dúr* szonátája a hegedűirodalom „kötelező” darabja, minden hegedűművész műsorán tartja, a hangversenylátogató közönség ismeri minden dallamát, előre várja melódiáit. Sokféle interpretáció emléke rakódott rá a műre, ezért is vártam kíváncsian ezt az előadást. Maga a szonáta rendhagyó formai megoldásokat tartalmaz, egy korabeli kritikus, Ernest Reyer zeneszerző egy mondatban foglalta össze véleményét: „Ez nem szonáta, ennek ellenére átkozottul szép.” Ezt az „átkozott szépség”-et tolmácsolta számunkra ez a nagyszerű kamarazene-páros.

Az estre a koronát a léleksimogató ráadás tette fel.

Rostetterné Nagy Rita

Gilles Apap, a most 58 éves hegedűművész veszprémi fellépését nagy várakozás előzte meg, hiszen köztudott, hogy páratlan tudású és a legkülönfélébb stílusokban otthonos, játékos kedvű, kreatív művészlőről van szó, akinek a show a létezési formája, s akit Yehudi Menuhin „a 21. század hegedűse”-ként jellemzett.

A klasszikus zene végnapjai

Mozart nyaral. Gilles Apap és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye az *Auer Fesztiválon*. Hangvilla, 2021. augusztus 7.

Nem csalódtunk benne. Valóban az egész koncert egy nagy show volt. Nemcsak ő maga mutatott be mindenféle trükköt a hangszerén (pl. ütőhangszerként kezelte vagy gitározott rajta), nemcsak maga füttyült saját hegedűkíséretére, nemcsak az egyik csellista fiút vette rá a dallam füttyülésére, minnek következtében igen mulatságos füttypárbaj alakult ki, hanem még a közönséget is megénekelte, csakúgy, mint ezt tette Bobby McFerrin, amikor itt járt. (A közönség jó partnernek bizonyult).

De haladjunk sorjában.

Már amikor a fűvósokkal kiegészített vonószekerek elfoglalta helyét a pódiumon, láthattuk, hogy valóban valami különleges esemény részesei vagyunk, hiszen öltözködésük sem a megszokott fekete ruha volt, hanem mindenféle-fajta színű pólókban, ingekben parádézta, mintha csak egy kiránduló turistacsapat érkezett volna.

Kováts Péter, a zenekar koncertmestere bemutatta a vendéget, majd a műsort felkonferálván elmondta, hogy az első részben Mozart – 16 éves korában írt – *A-dúr hegedűversenyét* természetesen az eredeti anyagon semmit nem változtatva, a Mozart iránti tisztelettel fogják előadni, pusztán a kadenciákban fog majd Apap különleges dolgokat bemutatni, ahol viszont a szerző is teret ad a szabad improvizációnak. Minekutána várható volt, hogy Apap ezen improvizációk során több földrész tradicionális muzsikáját is ötvözi majd, a hangverseny a *Mozart nyaral* címet kapta.

Megkezdődött a koncert. Apap még kint elkezdett hegedülni, először mintha hangolna, majd bachi motívumokat hallatva, lassan beosont a pódiumra, hogy különféle stílusokra jellemző egy-egy röpké frázis erejéig avizálja, hogy mi is fog történni, majd egyszerre csak beintette a Mozart-hegedűverseny első tételét, amit annak rendje és módja szerint el is játszottak. A fűvősgárda ezen az esten meglepően egységesen, a vonósokhoz impozánsan alkalmazkodva, lágyan szól, öröm volt hallgatni. A show-ra legfeljebb az emlékeztetett, hogy Apap közben fel-alá járkált a zenekari tagok között, előtt, mögött vagy mellett, főleg, ha éppen zenekari közjáték ment. Játéka virtuóz, szellemes volt, tele szuggesztívval, intonációjának esetleges pontatlansága nem zavarta. Sem az első, sem a második tétel kadenciájában nem hozott a klasszikától idegen elemet, jóllehet az improvizációk végének jelzése nem volt egyértelmű a zenekar számára, így a tételzárások indítása többnyire akadozva indult. Ez nem lett volna baj, hiszen alighanem Mozart idejében sem történt ez másképp. Az előadás történelmi jelentőségű volt: Mozart ugyanis az eredeti második tétel helyett komponált egy másik második tételt a versenyművet megrendelő olasz hegedűs, Brunetti számára, akinek az eredeti nem nyerte el tetszését. Ezt ma *E-dúr Adagió*ként ismerjük: Apap ezzel a tétellel játszotta a művet.

Ami a harmadik tételt illeti, a Mozart iránti hűség ígérete nem teljesült. Attól, hogy Apap a tételt egy, stílusában a mozartitól eltérő toldalékkal indította, még tartható lett volna az ígéret, ám az, hogy az egyes formarészek közé egy-egy plusz szünetet, apró kis geget elhelyezett, magukat a zenekari tagokat is meg-megzavarta, ami az interpretáció rovására ment. Ami a kadenciát illeti, azt mindennek lehet nevezni, csak kadenciának nem. A kadenciának ugyanis egyetlen eleme maradt meg: az improvizáció. Csakhogy azt egyedül, szólóban kellett volna végezni, ám ez esetben a zenekar számára szólamokban leírt, kellő időben megszólaltatott, különféle tájakra kalauzoló kísérete fölött improvizált a tétel egyes motívumaira, a „magyaros” motívum például hol countryvá, hol szvinggé, hol kelta zenévé változott. Míg az első két tételben valóban Mozart-zene szól, itt a mozartit már pusztán ürügy volt arra, hogy minél szórakoztatóbb, minél humorosabb, minél bulisabb legyen a show.

Érdeemes elgondolkodni azon, hogy az utóbbi mintegy negyedszázad folyamán sorra születnek klasszikus zenét felhasználó show-műsorok, amire azt mondják, hogy misszió, hiszen ezáltal hozzák közelebb a klasszikát a popkultúrán nevelkedett fiatalság számára (például klasszikusok diszkóritmusban, hogy konkrét neveket ne említsek). Valójában inkább arról van szó, hogy minél szélesebb fogyasztói kört akarnak bevonni a zeneipar fizetőképes vevőkörébe, megfelelő haszon reményében. A klasszikus alkotások kecsessége, bája, tartalmi mondanivalója ugyanis ilyenkor elvész. Olyan ez, mintha egy Formula-1-es autót akarnánk bemutadni úgy, hogy előtte kivesszük belőle a motort....

Az est második része valóban fergeteges volt, igazi zenei világotárazson vehettünk részt, sőt, magunk is részt vehettünk az előadásban: az előjátszott dallamokat a közönség Apap kérésére szorgalmasan visszaénekelte. Volt ír, kelta, román, francia, amerikai, cigány zene, volt füttypárbaj, volt szving és blues, és persze voltak humoros be- (pontosabban ki-) szólások. A bevezető Kreisler: *Preludium és Allegro Pugnani stílusában* ugyan nem volt mentes barokkra aligha jellemző maníroktól, de a folyamat egészébe e manírok még bele is fértek, hiszen ezek voltak azok a technikai elemek, melyekkel aztán a szólista bőven élt az est hátralévő részében.

Apap mint hegedűs, valóban kiemelkedő személyiség. Még azt sem lehet mondani, hogy hiányozna belőle az alázat. Mégis, egyénisége oly erős, maga alá gyűr mindent, amihez hozzányúl. A fő különbség más művészekkel szemben, hogy például ha Mozartot játszik, nem ő válik egy kicsit Mozarttá, azonosulva a mozartit dramaturgiával, hanem Mozartot változtatja Apappá.

Az irány, a tendencia veszélyes: ha a ma embere számára a klasszikus zenét csak ilyen eszközökkel lehet hatékonyan népszerűsíteni, akkor közel vannak a klasszikus zene végnapjai. Pláne egy nemzetközi patinás fesztivál zárásaként!

Egy dolgot végképp nem értek: vajon a zenekarnak – a csellistákat kivéve – a második részt miért állva kellett végigjátszania? Tán büntetésben voltak?

Rostetter Szilveszter

Újcirkusz és más abszurditások

XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál – Pay attention! – Nyitás a szélesebb közönségrétegek felé

A koronavírus-járvány miatt tavasz helyett ősszel megtartott XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál új szelektora és művészeti vezetője, Horváth Csaba a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program támogatásával erőteljesen nyit a szélesebb közönségrétegek felé. A legaktuálisabb újcirkusz műfaja tökéletesen illik ehhez a koncepcióhoz. Duda Éva társulata és a Nemzeti Táncszínház közös produkciója, a *Ramazuri* elsősorban nem az alternatív színházkedvelőket szólítja meg, hanem mindenkit, aki szórakozni kíván, a Veszprém Aréna közönségét.

Az újcirkuszt (Nouveau cirque) mindenki szereti, talán mert gyerekkori nosztalgiákat ébreszt, ugyanakkor nincs benne, amit felnőtt fejjel már nagyon nem szeretünk – például csak a legritkább esetben használnak állatokat a műsorszámokban. Ugyanakkor gondosan kidolgozott dramaturgiával, fény- és jelmezdiszájnnal dolgozik, eredeti zenét alkalmaz. A hagyományos artistáknál nagyobb művészi ambícióra vall a helyszínválasztás is: sátor helyett színházterem vagy sportcsarnok. Legismertebb képviselője a világon ennek az új trendnek a Cirque du Soleil több ezer alkalmazottal, dollármilliárdban mérhető éves bevétellel. Az utóbbi években tovább folytatódott a műfaj transzformációja, a tánccal és a mozgásszínházzal még szorosabbra fűzte a köteléket az újcirkusz, ahogyan Duda Éva társulatánál is látni ezt. Ugyanakkor alapfeltételként maradtak a hagyományos cirkuszi készségek, az akrobatikus ügyesség, zsonglörködés, bohóckodás. Ám nincs már az a talmi csillogás, az az uniformizált narráció és absztrakció, ami a régi cirkuszi előadásokat jellemezte. Itt minden művésznak megvan a saját stílusa, amit a saját személyisége szerint alakít, ami persze nem kockázatmentes. Az újcirkusz egyik legizgalmasabb vonása éppen a kockáztatás, a rizikó. Na de hát régen is a veszélyes mutatványoktól gyökerezett földbe a lába a közönségnek. Az akrobata halálugrásától és a zsonglörtrükköktől, amikor a labdák a gravitáció törvényét meghazudtolva repülnek. A cirkuszi performer tagadhatatlanul többet vállal, mint az „egyszerű” prózai színész. Az életét is kockára teszi esetenként. A cirkuszban mindig is benne volt a játék és – annak legszélsőségesebb formája – a hazardírozás. A veszély felvállalásának szabadsága.

Kockázat, kísérletezés, szabadság – az újcirkusz kulcsszavai a „hagyományos” művészeknek is a javára válnának. Éppen ez az, ami a Szegedi Kortárs Balett *The Black Paintings/Blue* című előadásaiból a legjobban hiányzott nekem. Nagyon vártam ezt a Goya utolsó freskói által ihletett koreográfiát, talán ezért okozott csalódást. Nem lép ki a koreográfus, Nanine Linning sem a saját, sem a közönség komfortzónájából, pedig jó oka lenne rá, hiszen az örület határán egyensúlyozó nagy festőnek a félelmei diktálta „falfirkáival” foglalkozik.

A táncosokkal azokat a rémségeket próbálja megfejtetni, amelyek kísértik kívülről és belülről Goyát. Ezek közül is a festő egyik legerősebb kérdése, miért van az, hogy olyan erőtlenség, védtelen és széthulló minden az életünkben, ami gondolati, miért olyan elriasztó ez minden idők társadalma számára, miért olyan idegen az emberek többségének? Ivo Andrić máig aktuális esszéjében, a *Beszélgetések Goyával* címűben arra a következtetésre jut: azért, mert a világ az anyagi törvények és az animális élet birodalma, s mint ilyen, értelmetlen és céltalan, és mindennek a befejezése a halál. MORS. Olyan téma ez, ami előtt szent értetlenséggel és néma főhajtással áll az ember. Örökkön örökké.

A Szegedi Kortárs Balett ugyanazon az estén, a *Black Paintings* után bemutatott *Blue* című előadása sem égett bele az emlékezetembe, annak ellenére, hogy rendhagyó módon három koreográfussal készült. Juronics Tamás, Kurucz Sándor és Czár Gergely azt ígérték, formailag valami újat hoznak, már csak azért is, mert három különböző stílusú alkotóról van szó. Ráadásul az egész produkció úgy is felfogható, mint direkt reflexió a jelenre, a pandémia okozta egyéni és világválságra. Nekem mégis kicsit utánérzés ez az egész KÉK történet. Yves Klein francia képzőművész kék festékkel lefújta képfelületeit juttatja eszembe, és az egyik leghíresebb performanszát, amikor egy vödör kék festékkel öntötte le a meztelen aktokat egy fogadáson, akik aztán a hosszú falnak támasztott vásznakhoz nyomták magukat. Ennek a gesztusnak a megismétlése a kék festékkel leöntött táncos testével a szegedi előadás végén már nem válthat ki olyan eget rengető hatást, mint a „blau Klein” az ötvenes-hatvanas években, amikor Párizsban újrealizmus néven elindította azokat az irányzatokat, amikből később a pop-art és részben az op-art is kifejlődött.

No és? – kérdezheti valaki, mi van, ha utánérzés. A 20. század nagy mozgalmi, forradalmi, filozófiai után nem maradt más hátra a 21. században, mint a montázs, a kollázs, a szintézis, ami az előzőeket összefoglalja. Újabb művészeti forradalmakra semmi remény. Minden kártya ki van játszva, újat nem lehet csinálni. Most persze a művészetről beszélünk szigorúan. A tudomány tele van újdonsá-

gokkal. A művészetben nagy szintetizálások, nagy összefoglalások vannak. De persze ki tilthatja meg, mindettől függetlenül még lehet várni az újat, az Isten, a Véletlen, a Végzet, a Sors suhintását. Sosincs kizárva. Jó figyelőállás lehet ebben a törekvésben a fiatal koreográfusok napja, amely rögzült az ideai fesztiválon.

Na szóval, vissza az újcirkuszhoz. Érzésem szerint a veszprémi táncfesztiválra berobbant újcirkusz ágat erősíti a fesztivál két másik előadása is, csak kamarai körülmények között, a Cie Claudio Stellato nemzetközi társulat *Work* című produkciója és Fehér Ferenc egyszemélyes színháza, a *Tofu P. Potter*.

A *Work* legalább annyira abszurd, mint egy magyar építkezés. De ezek szerint a világ más tájain sem dolgoznak másként a Mekk mester-brigádok. Lenyűgöző ez a bizarr spontaneitás, ahogyan a francia fiúk előadják a megkerült bontás/építkezést teátrálisan hangsúlyos közvetlenséggel – tulajdonképpen görbe tükröt tartva nagyjából az emberiség összes tevékenységének. Az eszeveszett rombolás, tombolás végén még magyarul is megszólal egyikük, papírról olvasva takarításra invitálja a fesztiváli közönséget. Poénos, ahogyan az egyik melós fűrészeli maga alatt a gerendát, a másik meg átfúr, aztán át is jön a falon. Lehet röhögni rajta, magunkon, de ennyi. Nekem nem viccesebb az egész egy „dühöngő szoba” berendezésének szétverésénél. Na jó, szórakoztató provokáció, némi filozófiával megspékelve.

Körülbelül ez a kategória Fehér Ferenc *Tofuja* is, csak hogy ott van mögötte a táncos hatalmas tudása, amivel végtelenül szuggesztíven jeleníti meg a kutyasorsot, a kutyalélek minden rezdülését, a kiképzést, ami tulajdonképpen az emberi élet analógiája. Pay attention! Minket is folyamatosan erre szólít fel az élet, hát nem? Fehér Ferenc egy Beckettbe oltott Charlie Chaplin és indiai jógi. Érdemes volt késő éjszakába nyúlóan kivárni a performanszát, ahogyan Cuhorka Emese és Molnár Csaba *Mestermunkáját*, valamint Góbi Rita *Reptében* című, kinagyított mikromozgásokból álló előadását is. Góbi Rita mikrokozmosza maga a tökély. A *Reptében* futurisztikus, abszurd, zárt és strukturált darab. Repetitív, önmagába körkörösén visszatérő, monoton zenei szerkezetű (Szegő Dávid), precízen kialakított koreográfia. A színpadkép egyszerűsége ellenére is látványos a megvilágítás, fénydízajn (Pavla Beranova) által. Fekete-fehér. Valamiféle transzhumán vagy poszthumán világot vizionál, ahol már egyértelműen nem az ember áll a világ közepében, szinte nincs is ember, aki maradt, azt példázza, hogy az ember a tökéletesség vágyától fűtve, nem hogy elérte volna az ideális állapotot, hanem paradox módon éppen hogy leépítette az emberi szubjektumát, az emberi lényé megsemmisült, ahogyan Harari is írja a *Homo Deus*-ban. Góbi Rita olyan, mint egy digitalizált test, pedig nem az, nem robotizált videójáték, hanem hipertökéletesen funkcionál, éppen ezért néha kicsit ijesztő emberi test – tökéletesen esztétikus, minimalista környezetben.

Idén nekem ezek az éjszakai, harmadik emeleti stúdió-előadások jelentették az exkluzív alternatívát, úgy éreztem, ezek hordozzák azt az energiát, ami képes megújítani a színházaszt, no és a Hodworks *Szólokja*, ami az Agóra egyik matinéjaként lett bemutatva szintén Cuhorkaéktól.

Érdekes lenne átgondolni, mennyire hatott, hatott-e egyáltalán a veszprémi

színházasra ez a tánc- és mozgásszínházi fesztivál, amit már 23. alkalommal tartottak meg idén. Fellazította-e a többnyire reménytelenül sablonos kőszínházi struktúrát ez a független, off világ? És ami szintén nem mellékes, befutott-e valamelyik az itt megjelenő csoportok közül?

Ha valaki nagy név, sztár lett két évtized alatt, az Frenák. Rajongói vannak, akik nem mulasztanak el egy előadását sem. Idén a díjátadó gálán örülhettünk a Frenák and Company *Intime* című, évek óta műsoron lévő koreográfiájának. Akárhányszor is meg lehetne nézni, mindig ad valami újat, nem csak a táncosok cserélődése miatt. Beszélni róla, netalán elemezni viszont nagyon nehéz. Talán mert nagyon vonz, ugyanakkor taszít, amit előhoz az emberi tudat mélyéről. Rémisztő hallucinációk, gondok a szexszel és a test más durva kéjeivel – nagyon artistikusan, sajátos organikus formanyelven megfogalmazva. Brutális, obszcén és visszataszító belső világ jelenik meg az *Intime*-ben, de nagyon emberi. Az alászállás stációi kizárólag edzett idegzetű nézőknek ajánlottak. De hát hiába próbáljuk elhessegetni magunktól, a tudat bonyolultságával, az extrém tudatformákkal szembe kell néznünk. A művészet egyik feladata éppen ez lenne, benyomulni és megvetni a lábát a tudat addigi határain túl. És tudósítani róla, hogy mi van ott. Nekem erre kiválóan alkalmas a veszprémi táncfesztivál, ezért is tartom az egyik legjobb dolognak, ami ennek a városnak a kultúrájában történt az elmúlt negyed században. Itt mindenképpen említsük meg az alapítók, Vándorfi László rendező, a Pannon Várszínház igazgatója és a leköszönt szelektor, Krámer György táncos, koreográfus nevét. Egészen reménytelenen finanszírozás hiányában is megcsinálták a fesztivált, amelynek révén minden évben izgalmas és termékeny műfaj-különlegességeknek, látványos művészeti kísérleteknek lehetünk tanúi. A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa programnak hála most talán kicsit fellélegezhetnek, megszabadulhatnak az anyagi gondoktól.

Bartuc Gabriella

A táncos Gáspár Gábor

Gáspár Gábor *A fiúk a lányokkal táncolnak reggelig* című kiállítása.

Hangvilla, előcsarnok, 1. és 2. emelet, 2021. augusztus 31. – szeptember 6.

Gáspár Gáborról tudható, hogy nem volt olyan előadás a *Tánc Fesztiválján*, amelyen ne lett volna jelen. Kezdetben a helyi újság riportereként készítette analóg képeit, de nem pusztán az előadásokon fotózott, hanem a próbákon s olykor más táncosokkal kapcsolatos eseményeken is. 2016-ban a Laczkó Dezső Múzeum 80 Gégé-fotót vásárolt meg, mindegyik felvétel a fesztiválsorozat éve alatt készült, s ezek színes és fekete-fehér alkotások. E művekből nem oly régen 40 eredeti nagytáblát és 17 nyomatot mutatott be a múzeum. E válogatás került most a 2021. évben megrendezett *Tánc Fesztiválja Kortárs Összművészeti Találkozó* fő helyszínére, a Hangvillába, majd egy hétre.

A fesztivál kezdetektől, 1998-tól fogva összművészeti jellegű, azaz a társ-művészetek sem hanyagolódtak el. A fotóművészet jelenlétét a fesztiválsorozat első éveiben az biztosította, hogy tucatnyi meghívott fotóművész dolgozott együtt a táncművészekkel, így nem pusztán a Veszprémben fellépők műsorát dokumentálták, hanem saját fotótematikájukat is alakították, többnyire tágitották. Gégé, aki meghívottként folyamatosan jelen lehetett a programokon, szisztematikusan

végigpróbálta a táncfotózási eljárásokat, s korán rátalált a leginkább neki tetsző, őt immár jellemző megoldásra: a pillanatokig létező táncmozdulatokat rögzíti és hangsúlyozza. A rebbenő, tünékeny, részleteiben alig tanulmányozható, csak folyamatban létező testmozgások fázisait ő úgy is érzékeli, ahogyan mi, a fénykép nézői csakis az ő művének alapos megvizsgálása után látjuk. Mondjuk azt, hogy nagy sebességgel lát, és lassító módon néz. Hogy kecsesnek, bájosnak érdemes-e a képeken ábrázoltat minősíteni, nem tudom, s talán nem is a (kétségtelenül jelen levő) szépség a legfontosabb fotójellemző, hanem az, hogy Gégé a kortárs tánc mibenlétére képes rávilágítani. Nem véletlen, hogy a Tánc Fesztiválja fotográfusi díját többször elnyerte, mégpedig 2005-ben, 2008-ban, 2016-ban.

Gáspár Gábor 35 éves korától, 1998-tól fényképezi a fesztivál előadásait – egyszer majd meg kell őt arra kérni, hogy beszéljen erről a kivételesen hosszú-ra nyúlt projektről. Érdekel, hogy miként változott meg 23 év alatt a táncosok testképe. Mi az, ami a táncban láthatatlan, s mi az, ami fényképezhetetlen? Mi az, ami mai napig izgalomban tartja, honnan van

kitartása ahhoz, hogy a táncokban – szinte résztvevőként – jelen tud maradni? A táncszínház eszközt jelentő emberi test szabadon fotózható? Milyen lehetőségeket nyújtott az analóg, s milyeneket teremtett a digitális fotózás? Őt jellemzik-e a felvételek, vagy a felvételeken szereplőket? A színpadi látvány határozza-e meg a fényképezőgéppel történő műveleteket, vagy ő, a fényképkészítő az, aki ezt magára vállalja? Gondol-e a fotó nézőjére a munkája során, vagy pusztán saját jelenlétében létezik? Mindezekre a kérdésekre persze, ha a kiállított anyag darabjait tüzetesen át-nézem, kaphatok választ, de az képenként más, és a múltból érkezik.

Nem tudom, ugyanezek a kérdések vetődnek-e fel bennem, ha nem a Hangvilla tereiben, hanem a Laczkó Dezső Múzeum kiállítóhelyén, esetleg fenn a várban, a Csikász Galériában látom Gégé tematikus anyagát. Azt hiszem, nem. És éppen az indokolja ennek a kiállításnak a létét, hogy a „nem” a kérdésre adott válasz. A fotók pedig visszaérkeztek arra a helyre, ahol egykor készültek, lássuk, hogyan néz a múlt szembe a jelennel, avagy a jelen a múlttal.

Géczi János

Életvillanások

XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál, Várkert Bazár Produkció: *A Grecsó fivérek estje, Többet magunkról.* Expresszó, 2021. szeptember 4.

Érdeklődve érkeztem az előadás helyszínére az Expresszóba, vajon milyen hangulata lesz ebben a nagy, sötét, hangárszerű térben egy színházi jellegű előadásnak.

A tér a hangosítópultig, azaz a parkett feléig volt nézőtérre alakítva. Én a bal hátsó utolsó sorban találtam már csak helyet, mégis jól láttam mindent az előadás alatt. A színpadon balra két szék, mikrofon a zenészeknek (Fodor Réka, Kertész Endre), középen egy kanapé a táncművészeknek (Grecsó Zoltán, Rác Réka), és jobbra egy asztal karosszékkal az író felolvasónak (Grecsó Krisztián). A piros, vörös, fehér, fekete és krémszínű dominanciája egyrészt kifejezetten illett az Expresszó világához, másrészt nagyfokú eleganciát és színházi hangulatot kölcsönzött az előadásnak, így máris bevonódtam, és megfeledeztem minden korábbi koncert- és partiélményemről a helyen.

Krisztián beköszönésével kezdődött az előadás, mintha egy író-olvasó találkozóra jöttünk volna (ami erős kontrasztként hatott rám a táncos előadások után), üdvözölte a közönséget, majd elmondta, hogy saját írásait fogja felolvasni, ezután hozzátette, ezt nem tudja, miért mondta, hiszen mindenki gondolhatja, hogy ez így

lesz... Nem tudtam, mennyire lesz hétköznapi ember-ember találkozás ez az előadás, vagy inkább egy komplex színpadi alkotást láthatunk majd a nézőtől elszigetelve. A fivérek később is játszottak ezzel a „szerepben, nem szerepben” dologgal, ami engem mint nézőt mindig pont annyira zökkentett ki, amennyire az még humoros, élő, és a Grecsó-könyvekből oly jól ismert emberközelséget, közvetlenséget és személyességet közvetíti, a „beengedlek most kicsit az életembe” érzést adja.

A felolvasás a nagy színpadon azonban kissé elveszett számomra. Este 9-kor, pláne annak, aki esetleg sok előadáson részt vett a fesztiválon, nagy erőfeszítéseket követelt a figyelem fenntartása 5-10 percen keresztül egy-egy szövegre. Az író-olvasó találkozásokon az alkotó gyakran szinte karnyújtásnyire van az embertől, a közönség belekerül az író energiaterébe, átveszi a gondolatok hullámain – ez itt nem annyira valósult meg.

A felolvasások végén Zoli és Réka a zenészek által megkezdett improvizatív zenére reflektálva, egymásra nézve, figyelve, néha kommunikálva lassan mozgásba kezdenek egy-egy hangulatot, érzést, néha akár kerek történetet megjelenítve a szövegből. A zene folyamatosan hol felüti, hol leképezi a mozdulatokat. Tökéletes az összhang, mind a táncosok, mind a zenészek között. A szövegek hol súlyosabbak, szenvedéseket, mély témákat jelenítenek meg, hol egy kisfiú szerelmi bánatát, vagy a végén vicces családi történeteket kutyaival. Az utolsó jelenetben a táncosok magukat kifigurázva,

cirkuszi jeleneteket produkálva, egymást emelni próbálva egy könnyed, humoros, laza hangulatot hoznak be a térbe, a korábbi súlyos érzéseket ellensúlyozva – a néző hirtelen felszabadulhat. A végén egy igazi kutya is belép a színre, akit – ahogyan a szövegben is – kontrollálni kissé nehéz, csak szaladgál, szaglász körbe, ahelyett, hogy azt csinálná, amit mondanak neki. (Az előadás nagyobb részében megjelenő komolyság és mélység után ez a jelenet kissé bazárinak tűnik, nem feltétlenül érzem indokoltnak vagy helyénvalónak, mégis jólesik a 60 perc erős figyelem után.) A szöveg ezekben az utolsó jelenetekben

válk számomra igazán élővé, itt már a felolvasás közben szinte megkezdődik a művészi reflexió, és megelevenedik a színpad, mintegy egymásba folyva létezik zene, szöveg és tánc a „nappaliban”. Valahogy végig ezt az érzést vártam. Az elkülönültség helyett az egymásba folyást, a külön alkotások helyett egy egységes színpadi képet, amiben valóban együtt léteznek, mozognak, eleve- nednek meg a világok a néző számára.

Korábban hiányzott a szöveg befo-lyása a zenébe, táncba. Megjelent bennem egy olyan kép is, hogy ha mégis az elkülönültséget szeretnénk hangsúlyozni, Krisztiánt talán egy üvegbúrában tudtam volna

elképzelné egy emelvényen, ezzel hangsúlyozva az író elszigeteltségét alkotásától, hogy bár szavaiban mindig ott lehet olvasójával, mégsem kap soha visszajelzést, ezáltal magányossága alkotás közben állandó.

Bár valószínűleg hangtechnikailag nehéz lehet megoldani, mégis jó lett volna az előadás során már a szöveg közben látni, hallani reflexiót, mozgást a kanapén kihúzott háttal való ücsörgés helyett. Az ötlet jó, a megjelenítés külön-külön művészileg kiváló, az igazi összkép számomra azonban csak az utolsó jelenetben született meg.

Hud Janka

Tofu P. Potter – Tánc, koreográfia: Fehér Ferenc.
Szakmai konzultáns: Simon Judit.
A Tánc Fesztiválja,
 Hangvilla, 2021. szeptember 2.

Egyedül

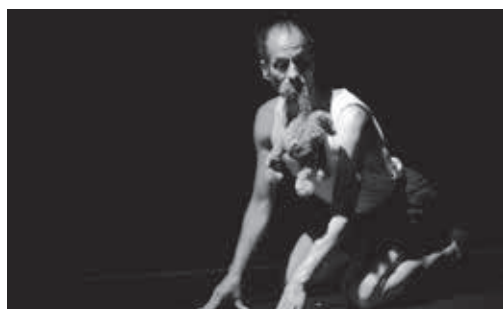
Mit keres egy kutya művészeti akadémián? Egyáltalán, mi a Kutya Művészeti Akadémia? Miért van ott „kiképzés”? Ha vannak szükséges könyvek és felszerelések, miért nincs rájuk szükség? Legfőképp: a kutyának a Kutya Művészeti Akadémián miért csak az utasításokat kell követnie? És miért értesíti Madam Pettigrew igazgatóhelyettes „örömmel” mindezek együttállásáról Tofu P. Potter urat?

A programfüzet sikeres felvételiről értesítő hivatalos levelet imitáló ajánlója kínálja a kérdéseket, amelyeket anélkül is megválaszolhatok, hogy beülnék a Hangvilla 3. emeleti stúdiójába. Válaszaim kulcsgondolata, hogy a Kutya Művészeti Akadémiának nincs köze sem a kutyákhoz, sem a művészethez, maximum Pettigrew igazgatóhelyetteshez. Ez a fiktív hely – az értesítő alapján – perverz ostobának, ugyanakkor simulékonyan agresszívnek tűnik. Tofu P. Potterről azonban még nem sejtek semmit. Aztán 45 percen át nézzük őt.

Az előadóteremben zsúfoltság, sötét tér, intimitás. A természetellenesség a ketreccel/kis szobával kezdődik. A zárt tér a tréning fiktív pszichés tere inkább, hiszen a kis szőrös játék kidobható és visszahozható, a szűk létezőre csak a sötét talajra felrajzolt téglalap utal, a mozgás pontossága azonban megteremt a láthatatlan falakat, amelyek körbevesznek egy lelkes (értsd: lélekkel bíró) lényt. Ha ő kutya, nem tűnik pedig-rés fajkutyának arisztokratikus nevekkel a családfáján; ziláltsága, „egyentornaruhája”, olcsó trikója és gatyája inkább kelti egy kis utcautya érzetét, vagy lehet egy lépcső alatti gardrób lakója is, akár a névrokona. Mint akinek annyi a világa, ami éppen körülveszi. De leginkább saját maga. Nem érezni falkát, társat, gazdát – a kis rázható játék állat és a reflexszerű vakarózás: ez az otthonosság. Minden egyéb a félelem, remegés, igyekvő éberség, készenlét, önátlató belefeledkezés, tanácstalanság, pótcselekvés, várakozás, értetlenség, pillanatnyi öröm a semmiben, megfelelni igyekvés, mélységes fáradtság, kicsi remény, szorongó csodálkozás, bizonytalanság.

A helyzet csupasz, eseményei követhetőek, de nem érthetőek. A Hang által angol nyelven irányított kiképzés szintre halad, antropomorfizáló csuklógyakorlatokkal. Tofunak meg kell tanulnia például két lábra állni, mosolyogni, gesz-

tusokat mímelni, cukinak lenni, lépkedni, táncolni, konkrétan akár szteppelni, énekelni, felkínálni a fenekét, utasításra jól érezni magát; elsajátítani, ami nem kutya – mindezt minél szofisztikáltabban, nem csak úgy nagyjából –, igyekvő próbálkozásait a láthatatlan tréner kordában tartja, felügyeli, ellenőrzi. Dicséri és megfeddi őt. Min- dig ugyanúgy ismétlődő szavakkal. Zúg a

zene, vagy éppen monotonon kopog, és ha a lelkes lény beleléne magát egy-egy pillanatba, mert már kezdi megszokni, türelmesen kibillentik belőle. Minden szervesen, minden groteszk, minden értelmetlen, a látszólagos építkezés – gratulációval a végén – inkább rombolás. („Hogy az ökörnek és a lónak négy lába van, ez az ő égi természetük. Hogy a ló fejére zablát tesznek és az ökör orrát átfúrják, ez az, amit embernek lehet nevezni. Aki nem rombolja szét az égit az emberivel... az tért vissza igazi természetéhez” [Csuang-Ce].) A nézőtérrel fel-felhangzik a halk nevetés a kifacsart, természetellenes testtartások, a koncentrált, torz arckifejezések láttán – valóban, a szorgos akadémista szálnalmas és nevetséges, és Fehér Ferenc nagyon jól csinálja. Értem, de nem értem a derűt – éppen azért, mert Fehér Ferenc nagyon jól csinálja. (Mint Dosztojevszkij, amikor a *Feljegyzések a holtak házából* című művében Belka kutyáról beszél.) A groteszk csúszik a mélyszomorúságba – úgy érzem. Vagy legalábbis a nyomorúságba.

Fehér Ferencnek általában elég ön-maga. Minimálmaximalistának tűnik, aki, ha mégis társul valakivel – *Running, Tao Te, The Station* –, talán rátalál arra a lényre, akivel 1+1=1. (Vagy rátalál több lényre – *Brothers, Dracula, Hello, Zombi!* –, akikkel 1+n=1). Eszköztelen, erős víziókkal. A tekintete is erős. Tofu fáradtan, karjára hajtva fejét néz kifelé abból, ami van, ránk, de mégsem ránk; riadtan tágra nyitott szemmel próbálja látni, mi és kik veszik körül; a majdnem szép pillanatokban befelé néz, pedig idomárja nem is mondja neki: Inward eye, please! Szűkül vagy éppen tapogatózik a tekintet, felcsillan vagy tompaságba fordul. Mintha a mozdulatok is a szemekből indulnának.

Látni egy másik lény igyekvő nyomorúságát, szolgálatkész kiszolgáltatottságát egy rutinosan és higgadtan moderáló, nevét („Művészeti Akadémia”) csak masniként hordó intézmény szervesen terében – fizikai fájdalmat okozó lételméleti modell (így! a nézővel együtt), a szabadságfokokról, önállóságról, művészetről, lények közötti kapcsolatokról is beszélő regionális ontológia. Függetlenül attól, minek van szánva.

Tofu P. Potter sikeres kiképzése végén nyílik a tér és a lehetőség mindazok előtt, akik vágnak Madam Pettigrew és a nála is láthatatlanabb igazgató neveldejébe. Are you ready? Good luck!

Vondervisztne Kapor Ágnes

Egy-Más

XXIII. Nemzetközi Kortárs Táncfesztivál. Willany Leó
Improvizációs Táncszínház: Az önmagunkkal való sakkozás
kockázata. Hangvilla, 2021. szeptember 4.

A bemelegítést nézzük, miközben helyet foglalunk székünkben. Úgy-
mond ismerkedve a táncosokkal, a helyzettel. Azon gondolkozom,
ez vajon mennyire az előadás része, mennyire direkt hangulatkeltés,
mennyire színészi, vagy tényleg csak szimplán az előadásra hangoló-
dó, izmaikat bemelegítő művészeket látjuk.

A willany leoltódik, mi pedig megyünk
bele az alakulásba. Párok jönnek, hol be-
csatlakozik valaki, aki megbolygatja az egé-
szet, hol kiválik. Az intenzitás is változik,
erősödik, lanyhul, pulzál, nem áll meg.

Különböző történetek jelennek meg
a fejekben. Veszekedő lányok, akik hol
közel engedik, hol eltolják egymást, belép
a férfi, aki szétválaszt, bonyolít. Egy lány
kimegy, egy másik férfi bejön. Mind egyet
akarnak. A Nőt!

Társaságok, ahol valaki mindig do-
minálni akar! Az egyik táncos meg is
szólal, hogy ez most az ő jelenete! Aztán
mintha egy próbába nyernénk betekintést,
lelki szemeim előtt még Zoltán (Greco) is
megjelenik az instrukciókban, a táncosok
ennél a résznél minimálisan elkezdnek
beszélni is.

Előkerül egy lámpa (telefon), és egy-
más arcába világítanak vele, fény derül az
igazságra, vagy mégsem?! Majd mintha
üldöznének valakit, keresnének, aztán ki
akarnának közösisíteni, megbéklyózni, ta-
lán valami rosszat tett, talán csak más. Egy
másik, aki nem olyan, mint ők. Furcsa,
ijesztő, valahogy nem illik a képbe. Ez a
fiú táncos szólóba kezd, hosszú izmos teste
vonaglik a földön és mindenhol, gyönyörű
nézni, de a többiek nem állhatják. Mert ő
valami más, be kell olvasztani, nem lóghat
ki senki sem. Mindannyian a táncoló férfi
köré gyűlnek, ellenségesen mutogatnak rá,
aki nem bírja tovább, szép lassan feladja,
beolvad, eltűnik...

Az előadásnak vége, a willanyt fel-
kapcsolják, a táncosok lassan visszaváltoz-
nak emberré, és meginvitálnak bennünket
egy beszélgetésre némi szünet után. Gre-
co Zoltán, akié a koncepció ötlete, szin-
tén hozzászól, instruálja a táncosokat, akik
megkérdézik tőlünk, mik jutottak eszünk-
be előadás közben, majd megosztják ve-

lünk azt is, bennük mi zajlott, hogyan
éreztek magukat, mennyire érezték az
összhangot egymás között.

Bár tudtam, hogy improvizáci-
ós előadáson ülök, mégis meglepődtem,
hogy a táncosok valóban semmit nem be-
széltek meg előre. Azt sem, kiknek lesz
közös jelenete, azt sem, hogy mi az aznapi
téma. Egyszerűen folyamatosan igyekez-
tek egymásra hangolódni, és ebből, vala-
mint a közönség energiájából, figyelméből
dolgozni. Felvetették az ego, egótáncos
nehéz témakörét is, ami tudja vinni vagy
megtörni az előadás menetét, és ahol még
a megtörésnek is lehet létjogosultsága, de
valójában soha nem tudják, éppen jó öt-
let-e vagy sem ennek teret engedni, tulaj-
donképpen csak kipróbálják.

A táncosok munkája és felkészültsé-
ge minőségi, és látványra jól kidolgozott,
áramló folyamatokat láthattunk. Érezhe-
tő rajtuk a sok együtt töltött óra, a közös
munka, hogy ismerik egymást, hogy bíz-
nak egymásban. Mertek behozni ötleteket,
és azok, számomra legalábbis, célt értek
és hatottak. Mint kiderült, bennük is, és
bennünk, nézőkben is mást-mást mondott
egy-egy jelenet.

A hozzászólásokból felmerült, hogy
vajon a szituációkban volt-e elég mélység,
elmerülés, ki voltak-e játszva a részek, és
arra jutottunk az alkotókkal együtt, hogy
valószínűleg nem, de számomra ez tökéle-
tesen helyénvaló volt, mivel az élet gyak-
ran pont ilyen. Nagyon nehéz elmélyülni,
végigvinni, megvalósítani elképzeléseket,
hiszen a „többiek” gyakran lecsapják, elle-
hetetlenítik, más irányba terelik törekvése-
inket. Mert EGY-ek vagyunk, de MÁS-ok
is. És a MÁS-ság gyakran hangsúlyosabb
az EGY-ségnél!

Hud Janka

XXIII. Országos és Nemzetközi
Összművészeti Találkozó.
Pannon Várszínház, 2021.
augusztus 31. – szeptember 5.

Hogy érvényes legyen

Amikor a Hodworks Szólók című előadása közben az egyik szereplő halkán megkérdezte egy nézőtől: mit lehetne manapság felrakni a színpadra, hogy érvényes legyen, a banálisnak ható kérdéssel a szorongásig húsva vágó, egzisztenciális érdekeket is befolyásoló döntéseket, egyben művészetfilozófiai/esztétikai mélységű dilemmákat érintett.

Mert mi az, hogy érvényes? A „művészet-re” sincs általánosan elfogadott definíció. A műnek „katartikus hatása” van? „Kellemes időtöltés?” „Szellemi táplálékot” nyújt? Érvényes egy folyamatban, egy adott alkotó vagy közösség szempontjából? A fesztivál-meghívások igazolják? A díjak? A kritikák? A magas nézőszám? Mivel tudja áttörni az érdeklődés ingerküszöbét egy koncentrált figyelmet és jelenlélet igénylő műfaj, ha a kényelmes szórakozást ígérő mozicsatornákkal, a közösségi médiával vagy az államilag szponzorált tömegszórakoztató eseményekkel kell versenyeznie az amúgy erősen rétegzett közönség kegyeieért?

Fokozottan érvényes mindez a kortárs táncra. Amit sokan a műfaj válságá-

nak tekintenek, talán mindig megújuló természetéből, a művészeknek az új iránti fogékonyságából, ön- és világértelmező, kérdező attitűdjéből, az eredetiségre való törekvéséből (hogy lehet itt még újat mondani?) következik. Tanulságos olvasmány Závodszy Rita 2015-ös, a Budapesti Kortárástánc Főiskola tánctechnikai képzéséről írt dolgozata. Hogyan lesz a balett- és a moderntánc-órákon elsajátított különböző technikákból a kortárs táncban használható, készségszintű tudás, hogy biztonságos alappá, és ne az (ön)kifejezés és a fejlődés gátjává váljanak? Milyen egyéb hatások, pl. az urban dance, a harcművészetek, a cirkusz világából, esetleg a digitális forradalom irányából érkező impulzusok érhetik a táncost? (Lőrinc Katalin: nem a technikák korát éljük, hanem a fúziókét, a műfaji átfedéseket; Angelus Iván: a tehetség fontosabb, mint a technika, bár hiánya megnehezíti a művész életét.) Mitől lesz kortárs tánc az az előadás, amelyben nincs hagyományos értelemben koreográfiának tekinthető mozgáselem?

Nelson Goodman szerint nemcsak az fontos, hogy mi a művészet, hanem az is, mikor van. Korszakonként, közösségenként változhat, mit tekintünk az adott kánonban *érvényesnek*. A kérdésre Horváth Csaba, a fesztivál újonnan kinevezett, a rendezvény életben tartásán 23 évig munkálkodó Krámer Györgyöt felváltó művészeti igazgatója azzal válaszolt, hogy úgy műfaji-esztétikai, mint földrajzi értelemben talán a korábbiaknál is szélesebbre tárta a válogatás horizontját. Az eredmény egy izgalmas, sokszínű, a műfaji határokat szabadon értelmező fesztivál lett.

Az alkotás folyamatára vagy érvényességére való rákérdezés több előadás kontextusépítő eleme volt. Egyed Bea fesztivált indító, nem elsősorban tánctechnikai megoldásai miatt emlékezetes, erősen asszociatív, a performansz elemeit is felmutató munkája (*The Dark Night of the Soul – A lélek sötét éjszakája*) akár a rendezvény mottója is lehetne. Hogyan építhető a megszerzett tudás fehér tégláiból, saját tapasztalatokból és a misztikusan megfoghatatlan „szakma” nevében megfogalmazott, a gyakorlati munka nyelvére nehezen lefordítható, leginkább a teljes elutasítás szorongásig elbizonytalanító instrukciói alapján – Fekete Ádám hangján, egy személytelen hatalom hangkulisz-szajaként – a saját személyiség színeit is kifejezni képes, érvényes előadás? Hogyan értelmezhető az őszinteség, az önazonosság és a siker? Bátorság és/vagy önfeladás lerombolni a kemény munkával felépített

falat, hogy aztán visszaépíthessük, a tapasztalat (és változó személyiségünk) ki-küzdött színes tégláit is beleépítve?

Fehér Ferenc munkája, a *Tofu P. Potter* pedig egyenesen groteszk példázat minden, utasítások pontos végrehajtására épülő, kreativitás- és személyiségromboló képzésről/nevelésről. Az örkönyesen eredeti ötletre épülő koreográfia az izolációs technika mellett hétköznapi mozdulatokat emel táncnyelvi szintre. A legapróbb részletekig pontos, mégsem illusztratív: a kutyaság lényegét képes megragadni. A tekintete is játszik: teljes figyelmével, olykor rémült tanácstalansággal az utasítások (itt is személytelen hangkulissza) pontos, dicséretet kiváltó végrehajtására koncentrálnak. Létezésének határait térben egy fehér téglalap, etikailag a kockacukor és a „Shame on you!” (szégyelld magad!) kétpólusú rendje jelöli ki. Ezekben belül értelmezi magát, nincs saját önértékelése. Ám a megtanult viselkedési minták nem válnak belső természetévé: a „Most táncolj úgy, ahogy szeretnéd!” utasításra kajla esetlenséggel ugráncol, játékos személyiségének maradvány integritását tétován őrizve; végül eltűnik, mintegy megsemmisül, feloldódik a megfelelésre törekvés gépiessé merevedett kényszerében.

Góbi Rita (*Reptében – mikromozgások kinagyítva*) koreográfiája szintén az izolációs technikára épít táncnyelvet egy eredeti ötlet alapján: az (archetipikus) sztereotípiák helyett (kiterjesztett szárnyak, lendület, szabadság) a repülésre mint a testrészek, izmok bonyolult együttműködésére asszociál. Apró, rebbenésszerű vagy feszes mozdulatok, még a nyelve, a kislábujja, a szemhéjai is táncolnak. Testtudat, jelenlét, koordináció, kemény összpontosítás, sokszor repetitív munka, amelyből a külső szemlélő számára csak a könnyed lebegés látszik majd egyszer. Akár a táncos munkája. Kimerevített pillanatot: valahol és valahova tartás térben, időben és készségekben, a jelen mint a múlt eredménye és a jövő ígérete. A koreográfiát Szegő Dávid zörejekből, sercegésből, zúgásból építkező, elektromos és akusztikus zenéje egészíti ki.

Cuhorka Emese és Molnár Csaba *Mestermunkájában* a táncos (teste) úgy értelmeződik, mint tanulás, tapasztalatok és kulturális hagyományok által formált műalkotás, egyben tárgyiasult, eladható árucikk, a produkció térben mozgó összetevője. A Bauhaus színház inspirálta előadásban fontos szerepet kapnak az erős képi megoldások, például az interakció folyamán szét- és összefolyó testfésztés, valamint a jelmezek és kellékek, mint

a hatalmas legezõ, amely – látványos szcenikai-technikai elemként – el is fedi a táncosokat, mögötte biztonságosan el lehet rejtõzni. Aerobiktól a *Diótörõ* zenéjére előadott facipõs kopogós táncig (amely történetileg a szeptember előzménye), eklektikus táncnyelv – egyéni és kollektív tudatot építõ hatások egymásra rétegzõdése és a mûvész (teste) mint ezek lenyomata egy hosszan kimerevített történelmi pillanatban, jelen és jövõ között.

Bár a befogadói szerep újraértelmezésével és a tér alternatív használatával a fesztiválon több produkció is kísérletezett, például Mészáros Máté, illetve a Willany Leó Improvizációs Táncszínház interaktív előadásai, a „mit, miért, kinek, hogyan?” kérdések legkomplexebb, egyben legprogresszívból felvetése számomra a Hodworks *Szólók* címû produkciója volt (Cuhorka Emese, Molnár Csaba, Vass Imre; koreográfus: Hód Adrienn). A „negyedik fal” lebontása a színpadteret körbevevõ nézõtér, a közönség is meg van világítva. Ezzel és más, interaktív módokkal: a táncosok belépnek személyes terünkbe, szemkontaktust létesítenek velünk, megérintenek minket, egy paprikát kínálnak fel, amibe a megszólított nézõ bele is harap; egy nézõ kézen fogva, egy csengõt megszólaltatva átvezetetik a színpadon, be a kulisszák mögé – pontosan felépített dramaturgia és kiszámíthatatlan reakciók feszültséget keltõ kombinációja. A komfortzóna feladásáért cserébe az alkotásban való részvételt ajánlják fel. Mindez előkészít egy elfogadóbb befogadói attitűdöt. Egyrészt, mert beszippant az előadás merészsége, a táncosok energiája, jelenléte, odaadása; másrészt ki szeretne maradni, antiszociális köcsögnek látszani, pláne ilyen jól megvilágítva?

A *Szólók* átlép minden műfaji (és tabu-) határt. Verbális megszólalások változatos stílusértékû és hangnemû szövegekkel: vers, *Halotti beszéd*, standupos improvizációnak ható betétek (Molnár Csaba ebben a műfajban is jelentõs kvalitásokat mutat fel), a bibliai bûneset provokációig szabad szájú parafrázisa, meztelenség, látszólag taláalomra egymás mellé szerkesztett, ki-be járással és eklektikus táncnyelvi megoldásokkal is elválasztott szólókból építkező dramaturgia – nézõpróbáló a javából. A kényszeresen értelmet keresõ befogadó (aki netán le is írja gondolatait) megfricskáztatik egy monológban, de csak egy pillanatig inog meg, aztán csak összeasszociál valamit, ha már jelekkel kínálták meg.

Például, hogy Molnár Csaba az első szólóban teremt valamit. Nem szómágiával: mozdulatokkal (profession est omen), erőlködés, lihegés, hörgés által kísérvé. Valamit, ami még nem volt. Az eklektikus jelmez (magyaros hímzésû póló, fecske, fekete félcipõ zokni nélkül) azt üzeni, hogy azért ne vegyük véresen komolyan. Hogy a meztelenség, a *Halotti beszéd*-idézet és a profán bûneset-parafrázis: Cuhorka Emese meztelen, kiszolgáltatott, a szégyenkezéstõl összeroppanó Évája és – Molnár Csaba hangján – a saját státuszát az abúzusig kiélvezõ hatalom által (újabb

státusz-hangkulissza) rázúdított szitkozódás egyszerre idézi fel a kezdetet és a véget, valamint az embernek (aki ez esetben egy táncos, nem feledhetjük) az elfogadás langyos-kényelmes Édenébõl való kiűzetését, kiszolgáltatottságát, a kivított önállóság rémítõ árvaságát. A gravitáció ellenállását megsokszorozó súlynak mint valamiféle kiterjedés nélküli keresztnek a cipelése tánc közben. Az egész előadás stációkra emlékeztetõ dramaturgiai szerkezete. A csengettyû/harang hangja. Ősi szertartások, rítusok pragmatikusan átformált térformája: a kör négyszögesítve. Mindez együtt valami zsigerekig ható, groteszk-ironikus, profán és szakrálisan emelkedett utalásrendszerének szélsőségei között már-már a kollektív tudattalan mélységeibõl előbányászott tartalmakat mozgósító közösségi élménnyé válik: megszületik valami, nekünk, velünk, értünk és önmagáért. De csak ha vállalom.

Még valami: Molnár Csaba kérte, feltétlenül értelmezzük a fejre húzott és elszakadt óvszert mint képet. Nos: reménytelen kísérlet arra, hogy diszfunkcionalizálja az ingenium és a ráció kontemplációját, amely – az ego cogito, ego existo igazságát az intuitus (vagy intellectus) révén, *a posteriori* – az infinitum paradoxalitásának intelligibilis tartalmát készül dedukció útján kibontani. (My personal best, just for you. ☺)

A zsûri három, nagyon különbözõ produkció között osztotta meg a fõdíjat (ez is állásfoglalás). A *Szólók* mellett díjat kapott a Gangaray Dance Company *Agora* címû előadása (koreográfus Hámor József), amely a tánc õsi és modern hagyományát egyesítõ, zene és mozgás dramaturgiai-dinamikai-ritmikai egységére épülõ előadás. A harmadikat Claudio Stelato *Work* címû produkciója kapta, amely leginkább eltávolodott attól, amit hagyományosan táncként értelmezzünk, viszont fizikai színház a javából: akrobatika, szabadulóművészet, bohóctréfa, burleszk elementáris erõvel ható fúziója, és a díszlet, az „anyag” szereplõvé emelése egy frenetikus hatású, rekeszizmokat nem kímélõen mulatságos produkcióban. A munka mint az anyaggal és saját adottságainkkal való hiábavaló birkózás, önmagáért végzett tevékenység (le travail pour le travail), esztétikai minõséggé nemesedõ szerencsétlenkedés.

Végül: Michelangelo szerint a mûvészet „megnyitja a mennybe vezetõ utat”. Az idén versenyen kívül, a díjkiosztó gálán láthattunk Frenák-elõadást (egy korábbi produkció, amely a többértelmû *Intime* vagy *InTime* címet viseli). Pop-artosan hétköznapi vörös kanapé és giccses-romantikus vörös rózsaszirmok között, gendersztereotípiákat idézõ jelmezekben és (archetípusos) szerepekben, a test képességeinek határait a végletekig kitágítva, olykor bábszerûen ütõnek-csapódnak-küzdenek a táncosok (Emõdi Attila, Keresztes Patrik, Lõrincz Emma, Maurer Milán, Vasas Erika, Wéninger Dalma) a vágyak beteljesüléséért és beteljesületlenségéért, a dominanciáért, a hataloméért, egymásért és önmaguk,

egymás és az enyészet ellen, hogy aztán a genderkliséktõl és ruháiktól is megszabadulva a harcot az emberi lét alapélményeként mutassák be. A vágyott harmónia, a nyugalom elérése illúzió: a háttérben a törött tükör valaha volt teljessége nem ígérlet, csak ideál, viszonyítási pont. A teljesség (a „szép”) a perfekcionizmusig igényesen kivitelezett mozdulatokban, a tökéletességig megmunkált testekben (a „mestermunka” újabb, fizikai manifestációja) és egy esztétikai-gondolati-szeneknikai értelemben a legapróbb részletekig egységes produkcióban ölt testet. Színiszta romantika.

A végén szól a Guns and Roses (szép kapcsolódások): *Knocking on Heaven's Door*. Az aranyozott ruhákban pózoló táncosok mellett a kanapén vonagló sárember a tapsrend után is ott marad; a fel-felvillanó éles, vakító fény (egészen más minõségû, mint amilyenben az előadásban a kanapén egy pillanatra megpihenõ férfi az arcát megfürösztöthette) minket is megvilágít.

Ha már vége lett, jó, hogy ezzel az előadással.

Fürj Katalin

Várákozva

Metamorfózis. Kádár Tibor kiállítása. Kurátor: Dohnál Szonja. Művészetek Háza – Dubniczay-palota, Várgaléria. 2021. szeptember 22. – 2021. október 31.

Kádár Tibor festőművésznek lapzártánkörnyéki nyílt a 75. születésnapja alkalmából rendezett kiállítása a Művészetek Háza Dubniczay-palotájában. A kiállítás megnyitóját szerkesztett szövegét közöljük.

Séd, 2021. 3. sz., 17. old.

Azzal a személyes megjegyzéssel kezdem, hogy én már túlvagyok ennek a kiállításnak a legjobb részén: azon az intenzív képnezegetésen és egyszerre szakmai és meghitt műtermi beszélgetésen, amelynek során Kádár Tibor egyenként megmutatta, hogy melyik képeket szeretné kiállítani, és mindegyikről beszélni kezdett, a témáról vagy a technikáról, az egymáshoz való kapcsolódásról, valamelyik színfoltról, Bartók-

ról és Dsidáról, a keretekről és a képkeretezőtől kapott inspiráló paszpartukról, így, végtelenítve, hogy az ember sajnálja az idő végeességét, a mindenféle feladatokkal teleírt naptárt, hogy nem nézgetheti a végtelenségig a képeket a műteremben és hallgathatja Kádárt, ahogy beszél róluk – és minden másról is persze, és amikor minden másról beszél, akkor is a képekről szólva.

De most már nem ennek az ideje van, a mester most hallgat itt mellettem, és ez most nem az a helyzet, és ezek a képek nem azok a képek, amely helyzetben és amely képekről szellemes kitérőkkel, elméleti konstrukciókkal vagy mondjuk egy frappáns, afféle John Cage-es, 4 perc 33 másodperces némasággal lehetne megnyilvánulni. Kádár festményei, finoman szólva, nem támogatják az ilyen performanszokat. Megkövetelik tőlünk, hogy nézzünk szembe velük, és valljunk színt.

A 75 éves művész kiállításán vagyunk, és ilyen alkalmakkor az életművet összegző tárlatokon szoktunk állni, többnyire 20-30, sőt 40-50 évvel ezelőtti alkotások előtt. Az új képek is összegző jellegűek szoktak már lenni ilyenkor, az alkotó elvarrja a szálakat, elszegezi és nem szövi tovább a szöveget. Itt nem ez a helyzet.

Új képeket láthatunk, köztük merőben újakat, amelyeket még nem láttunk tőle eddig, zavarba ejtő változatosságban. Megfigyelhető persze az is, hogyan nyúl vissza a régi témáihoz, motívumaihoz és művészi eszközeihez. Helyenként egészen nyilvánvalóan megfogalmazódik a párbeszéd a régi művekkel, de az új munkáival ilyenkor is újraértelmezi a régit, aktualizálja, új összefüggésekbe helyezi. Így nézik egymást a kiállítás harmadik termében a négy évtizeddel ezelőtt festett, sávszerű méretarányaiban is szokatlan képről az akkori idők rémületébe tekintő fejek az ugyanabban a kiállítótérben elhelyezett, tavaly meg idén készült műveken látható, a mai rémületekbe befásult fejekkel. A régi kép figurái formáikban, színeikben intenzíven reagálnak a maguk idejére – és voltaképpen mintha reflektálnának a mi időnkre is. Az utóbbiak viszont mintha már nem is egy sajátjának tekintett időben és térben léteznének, szokatlan fényekben mutatkoznak meg, a számukra adatott tér és idő idegenjeként, mintha egy másik helyre készültek volna, vagy egy másik időből estek volna ennek a mostaninak a fogságába. Az ikonok glóriás arcai sem az örökkévalóság megbontathatatlan teljességében szemlélődnek befelé, szépségük fennáll, de harmóniájuk az időktől megbolygatva megtörtött.

Maszkurái pedig, akik a másokat ijesztgető játékkal egykoron a feje tetejére állított karneváli rendben a helyükön voltak, megrémülve ismerik föl egymásban, hogy mostanára valóságossá váltak, és nem tudnak már kiszabadulni önmagába zárult színjátékukból.

Menekülhetnének még, de miért és hová? – teszi föl a retorikus kérdést valaki az egyik különösen dinamikus tuskompozíció címében, amelyen a toll- és ecsetvonások mozgalmasságából fölsejlt alakok valamilyen értelmetlen, zűrzavaros küzdelemből néznek ránk értetlenül, a küzdők szétválasztásának, a szálak szétválásának, a gubancok kibontásának a lehetőségét nem látva-nem látatva.

A várákozás közös jellemzője ezeknek a képeknek, nem mindegyik képnél persze, és nem egyneműen, nem ugyanarra várva, és nem valamilyen remény jegyében várva, de visszatérően

jelen van a képeken valamilyen időközi állapot, mintha valamit felfüggesztettek volna épp körülöttük, és csodálkozva vagy értetlenül vagy lemondóan, sőt már kívülállóként várákoznak a folytatásra, kezdésre, újrakezdésre, valami megoldásra, aminek már következnie kellene.

A várákozás a megkerülhetetlen motívuma a *Nagycsütörtök* című képnek is, minden bizonnyal Dsida nagy versére rezonálva – és ahogy a Dsida-vers is a kiúttalanság és reményvesztettség végtelenített pillanatának verse, úgy a *Nagycsütörtök* című képen is minden súlyos és baljós és komor. De ahogy a Dsida-vers kompozicionális szépsége és dikciója, a benne lévő emberszerűség hőfoka és intenzitása fölemelő, úgy Kádár kis képének kompozíciója, a tussal sűrűn kidolgozott, tömbszerűen nehézkedő bal oldal komor jelentései és az üresen hagyott jobb térfél különös egyensúlya is fölemel, megindít, elragad. Az a piros szín, ami a tussal kidolgozott figuratív bal oldal baljós háttere, ugyanez a piros a jobb térfél egyetlen tagolatlan, megbontatlan jele lesz, önmagában látszódnival kezd, és jelentéssége feldereng.

Nem könnyebbíti az előbb érintett képek súlyos terheit, de kiegyensúlyozva őket elviselhetővé teszi magának a kiállításnak a kompozíciója, Dohnál Szonja munkája, amely tagolásával hangsúlyokat helyez el, a művek megalkotottságára, képzőművészeti nyelvére és végtére is a szépségükre irányítja a figyelmet, kivonva bennünket szemlélődő komorságunkból. A gazdag és sokféle grafikai anyag csoportosítása például kiélesítheti figyelmünket az önmagában álló *Távoli erdő* című grafika kompozíciós tisztaságára, a lassan lépkező figurák körüli fehér táj egy-két tollvonással történő létrehozására. Vagy az ezüst sokszínűségével dolgozó kis képek alkalmi kompozíciója fölerősíti a benne lévő egyes darabok esztétikai üzenetét, az árnyalatokkal megképzett formáknak a figuratív és nonfiguratív közötti tisztázatlanságban létrejövő fenséges tájait, és a hasonló technikával dolgozó további képeknél is megállít bennünket.

És ott vannak a kör vagy ellipszis kivágatú paszpartukba festett akvarellek és vegyes technikával készült kis alkotások, amelyek első látásra szinte zavarba ejtően hagyományos formát mutatnak, ugyanakkor az életműben újszerűek. Ezek egymástól különállóan elhelyezve is emlékeztetnek egymásra – és a maguk sajátos megalkotottságára is, az előre behatárolt formákban a mesterségbeli játékokkal megvalósított szabadságukra. Magányos remekmű köztük az ellipszis formájú, tojásdad teljességbe komponált *Gyakran várlak* a Kádárra egyébként jellemző keresztformájú tagolással, aztán ennek a tagolásnak a kötöttségeit felszámoló figurális elhelyezéssel, a pasztelleknek a képforma gömbszerűségét hangsúlyozó puhaságával és a tusnak a figurák körvonalait létrehozó élességével. Egy férfi és egy nő, Pilinszkyvel és Simone Weillal szólva *az idő és a tér keresztjén, páros magányban*, várákozva. Nincs arcuk, de tekintetük van. Az a tekintetük, ahogyan nézzük őket.

Ladányi István

„Legyünk büszkéek rá, hogy színészek vagyunk”

Szigligeti Ede: *Liliomfi*. Pannon Várszínház. Rendező: Szelle Dávid. 2021. szeptember 18.

Szeptember 18-án, évadnyitó előadásként mutatta be a Pannon Várszínház Szigligeti Ede *Liliomfi* című komédiáját. Nemcsak a címszerepet játszotta Szelle Dávid, de a játéktér tervezője és az előadás rendezője is ő.

Hotel Mentha
nyílt–Novai–Böhm–Korcumáros: Hotel Mentha (múzeumi színház, 2021. június 21.)

Séd, 2021. 4. sz., 10. old.

Ami igazán jó, nem öregszik. Ezt az igazságot – ha ugyan az – a Pannon Várszínház fiatal, elbűvölően üde csapatának előadása fényesen igazolja.

Pedig a darab maga – vigjáték, itt-ott bohózat, olykor már szinte kabaré – korosabb, mint hittem: 1849-ben vitte színre a szerző, Szigligeti Ede, e sötét év karácsonyán, nyilván küzdve a lelkeket nyomasztó depresszióval. De hát mikor, ha nem akkor, amikor „tél van és csend és hó és halál”?

Mikor életbevágóbb, kenyérnél kelendőbb portéka a derű, ha nem a zsarnok fülének oly kedves temetői csendben? Mikor, ha nem a járvány nyomasztó hónapjai után és talán előtt, mikor, ha nem a háborúk, inségek, katasztrófák, az omladozni látzó ég és föld hétköznapi füllel is hallható recsegés-ropogása közepette? Jó oka van belefeledkezni a szabadító, nagy nevetésbe annak, akinek van oka szorongani is, félni, akinek van mit belefeledni a kacagásba.

Ha ez volt a cél, csodásan teljesült. Meg sem kíséreltem felidézni a félreértések, nagy lódítások és kínos lelepleződések, a fékezhetetlen agyasság és hiszékenység, villogó elmeél és borjúnál borjúbb jámbor tompaság labirintusát, a történetet, melyet Szigligeti hézagtalan, tökéletesen begyakorolt dramaturgiával vezet és sűrít és bogoz még és még, míg végül a boldog vég éles kardjával elegánsan elvágja a burjánzó csomót. Olvasom, két nap alatt írta, mondhatni rittyentette ezt a harsány remeket, bizonyára van benne olasz, francia áthallás itt-ott, újrahazsnoított trükkök is nyilván, de huncut, aki bánja! A végeredmény működik, árad belőle a lendület, a csibészkedv, a móka, és ha a színpadon el nem fuserálják, megtölti a nézőteret a széles és szakadatlan vigyor.

És nem, nem fuserálják el. Gondosan, messze elkerülik például a legelső csapdát, a kórú jelmezeket, a kultúrtörténeti edukációt, a nagy, festett díszleteket, azt, ami nemcsak régi lenne, de menthetetlenül öreg is. Elképzelni nem tudtam volna, most meg elképzelni is csak alig tudom másképp: fekete-fehér háttér előtt, nagy fehér felületekre festett fekete ákombákomok képi világában jelennek meg a csak és kizárólag fekete-fehér jelmezbe öltöztetett komédiások. De! Minden szereplő hoz a maga fekete-fehér magával egy-egy színes kendőt, vöröset, narancsot, zöldet, és csodák csodája! Ahogyan ezer szín között

elveszne az ezeregyedik, úgy ragyognak fel, tündökölnek, rikoltanak a fekete meg a fehér között a kendők. És mi mindenné képesek lenni! Asztalterítő, fejfedő, minifezdek, szerelmi zálog, ruhadísz és még mi minden; egyszer láttam az előadást, bizonyára volt még egyszer ennyi.

Amit a jelmeztervező, Justin Júlia a fekete-fehérrel művel, az egyszerűen varázslatos. A stilizált bohócruhától a decens professzorgúnyáig, Gyagyás Tódi göncétől Gyagyás Tódi kedves mamájának katonás eleganciájáig, a szót szóra mondó ripacs pocakján feszülő mellénytől a primadonna észvesztően (khm!) gondolatébresztő fehér nadrágjái minden a helyén van, minden tudja, amit tudnia kell, legfőképpen azt tudja, hogy a színészek jól érzik magukat benne.

Nagy szükség is van erre, mert amit ez az előadás a színészekről követel, az egyenesen elképesztő. Szelle Dávid rendezése olyan tempót diktál, a hang, a gesztus, a mimika, az olykor szinte már az akrobatika határát súroló testi jelenlét olyan elemi erejű áradatban zuhog a színpadról a nézőtérre, hogy az első rész ötvenedik perce táján azt gondoltam, ezt nem lehet végig bírni. Pedig akkor hátra volt még húsz perc. És lehetett. Pedig akkor még hátra volt a teljes második rész. És azt is lehetett. A figurák nagy részében van valami

tudatosan vállalt, harsány és stilizált színháziasság. Nem, egyetlen percig sem akarják elhítni, hogy ez itt most, kérem az élet, ellenkezőleg. Nagyon okosan, következetesen vállalják, hogy ez „csak” színház, csak játék, bolondozás, így aztán a történetet expresszvonati menettempóval hajszoló véletlenek, épp akkor, épp ott belépések mind-mind természetessé válnak, hiszen, ha az élet nem is ilyen, a nagy bohóckodás viszont éppenséggel.

A legjobb formát azok hozzák, akik képesek ezt a fékezhetetlen kedvet, a realitás elől elszökő harsány stilizációt következetesen, fáradhatatlanul, az első pillanattól az utolsóig fenntartani. Keresztesi László tökéletes varázslóságát a fővarázsló Liliomfi mellett, igazi szót szóra mondó legény borvirágos orral, orránál virágosabb jó kedéllyel. Koscsisák András, a fékezhetetlenül fiatal társaság doyenje egészen finoman tart távolságot a nagy hehujától, okkal, hiszen mégiscsak nagyváradi professzor lenne, vagy mi a szösz. Pap Livia (Kamilla) azt a nehéz feladatot kapja, hogy az egész előadást, mintegy cseppben a tengert, első megszólalásával felhangolja. Megoldja: harsány, bohócos, fáradhatatlan színi lidérc. Egri Zsófia Mariskája és Kárpáti Barbara Erzsije pontosan abban és pontosan annyiban különböznek egymástól, amennyire egy (khm!) gondo-

latébresztő primadonnának a helyi kocsmáros lányától különböznie illik. Molnár Ervin olyan olajozott otthonossággal adja a pénzéhes bumfordit, hogy az első szavától kezdve másnak, mint Molnár Ervinnek el sem tudjuk képzelni a lóvá tett csaplárt. Murvai Márton Gyuri pincér szerepében néha Gyuri, néha George, itt-ott még keresve, itt-ott már találva az előadás hangját; megérdemli, hogy szerelmét viszont végül a legteljesebb mértékben megtalálja. És bár a színlap a végére hagyta őket, mélységes kalapemeléssel ajánlom az eljövendő nézők szíves figyelmébe Németh Ádámot és Kovács Ágnes Magdolnát. Amit Németh Ádám a tökkelütött Schwarz gyerek szerepében művel, jelenlétének minden pillanata, a székkel és két partnerével előadott, szinte cirkuszi akrobatikája, de legfőképpen egyszerűen ellenállhatatlan arcai olyan clownná nemesítik, akin úgy röhögünk – ha megbocsátják ezt a bárdolatlan, de tüpontos szót itt –, hogy közben meg is szakad egy kicsit a szívünk érte. Kovács Ágnes Magdolna pedig, akinek csak a darab végén jut néhány percnyi jelenlét, úgy viharzik be, olyan elsöprő agresszivitással tarolja le a döbönt társaságot, hogy egyszerre megértjük, miképpen lett anyámasszony katonája a szoknyája árnyékában cseperedő ivadék. Az előadást finoman, stílusosan keretezi Süle Zsolt dala Petőfi Sándor versére. „Legyünk büszkék reá, hogy színészek vagyunk.” És igen: legyenek büszkék rá, mert ezen az estén jogot szereztek a büszkeségre.

És hát. Mindenekelőtt Szelle Dávid! Most már bevallhatom: pályája kezdetén bizonyos kétkedéssel követtem küzdelmeit korai szerepeivel. Most, visszamenőleg is oktalannak minősítve minden kétkedésemet, csak azt mondhatom, hogy ez a fiú minden bizalmat megérdemelt. Liliomfi olyan, mint az autóban a motor, sodorja, hajtja, kifogyhatatlan energiával tartja csúcssebességen az előadást. Száz arca van, száz hangja van, színészi jelenléte kétszeres, hiszen Liliomfi végtére is afféle színészi jutalomjátékként játssza, rendezi, igazgatja történetét, kifogyhatatlan ötletekből, csal, hazudik, álcák mögé bújik, sántít, rajong, jajong. Színház az egész világ, és benne Liliomfi az első komédiás, akit más néven Szelle Dávidnak hívnak, és sánta kutya legyenek, ha ezen az estén képes voltam kettőnek látni őket.

Ha pedig ehhez hozzáteesszük azt is, hogy ezt a hallatlanul egységes, féktelen kedvű, gondúzó előadást Szelle Dávid rendezte, sőt még a szintén fekete-fehérben tartott „díszletet” is ő tervelte ki, akkor csak azt mondhatom, hogy a Pannon-iskola a hajdani, még talányos jövőjű bábból igazi pillangót nevelt.

Jó este volt, csak ezt mondhatom. A közönség harsány jókedvvel felelt a színpad harsány jókedvére, és erre a két órára derűbe, mosolygásba, kacagásba, röhögésbe fojtottuk a járványt, a háborút, inséget, az omladozó földet és eget. Ha a nevetés fiatalít, akkor mi ott együtt talán száz évet is fiatalodtunk.

Mit mondjak? Ránk fért.

Asztalos István

Verancsics emlékére, Joyce és Beckett után second hand
Dublinomból

A hatvanas évek végén jártam az Adria partjain.
Most Bloomsdayn a sandymounti toronynál etc.
Tunisz háztetői - ld, ugye, a hozzám "stranger-iskolába
járó" Meursault emlékére, bár Camus túl karteziánus most
nekem, if you please, volt Beckett is az, vagy anti-! -,
kis késéssel, meghozták az egy évet élt Rudy Bloom
emlékére Rudolfstadtot, onnét a Verancsics-torony is,
Most épp szétlőve. Sibenik, 60-as emlékek, Dublin-second-hand
ó, a Parnell Street etc. húszéves robbentási évfor-
dulóján is jártam ott, hajnalra az ellenpárt a propért
koszorút széthányta-taposta, mentem a hajnali, a hajdani
város utcáin, lóújságot vettem, Joyce szobránál leültem,
meg van örökítve a polgármester neve, az adományozóé.
Faustus, Európát járjuk, égtáj és csillag nélkül.
Párizsi egy-csillagos szállodámhoz megérkezni vélek,
az Alíz madaram sántaságára emlékeztető Alesiához,
itt a csillag, örvendek meg, t skám lezuhantatom,
hazaértünk, frászt, ez a Nordstern Bankház egy-csillaga
neonból, az én bejérésem egy leszakadt kapuboltív alatt
lesz, toronyszobámból azonban a valódi éji égboltra létek.
Faustus, meg állítanád-e ma időt? Vagy csak jöjjön fénye,
mint rég kihűlt égitesteké, mint a kivégzetteké, ahogy
Genet írja a rózsza csodájáról?
Viszontlátásra, ott Bélen soha, édes Gregem, inkább ír-földi
falun. Milyen színű volt a virágod? Igyekszem olyan színűt
lelni törtben; amiképpen Joyce-nak sárgát leltem, s helyette
egy doboz margaréta-margarint dobtam a Liffeybe a Napon;
a tört virág ma is itt van velem, halott madaram fotójánál.

TD

Tandori Dezső levele Géczy Jánoshoz, 1991 körül